

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

ELBESZÉLÉSEK

IRTA
VÉRTESY GYULA

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA
1895.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5557-04-0 (online)
MEK-16229

TARTALOM
JÁTÉK VÉGE.
SZEGÉNY KOMÉDIÁS!
KALT ÚR KALANDJAIBÓL.
A PAPKISASSZONY REGÉNYE.
EGYSZERŰ OK.
LÁNCZOLDÁS.
RAVATAL MELLETT.
AZ ÖREG NÉNI.
SZINHÁZBAN.
A GAZEMBER.
TŰZ.
TARDOSY MARGIT LEMONDÁSA.

JÁTÉK VÉGE.

I.

Detrey Béla egy cseppel sem volt jobb, sem rosszabb, mint a legtöbb fiatal ember. Ha egy-egy kellemes viszony megkötéséről volt szó, a lelkiismeretét nagyon hamar elaltatta, de ha valami elhibázott dolgot jóvá kellett tennie, nagyon nehezen tudta felébreszteni fenntisztelt lelkiismeretét. Szóval olyan volt, mint a többiek, akikből csak akkor válnak erényhősök, a mikor már a papucson, hálókabáton és jó meleg herbatheán kívül egyébben nem találják gyönyörűségöket.

- Jó vérű gyerek - mondták a cimborái.

- Veszedelmes ember - mondták a leányok, asszonyok.

Különben, hogy veszedelmes legyen az ember, ahhoz egy kissé csinos, férfias termeten és nem egészen visszataszító rutságú arczon kívül csak az kell, hogy az ember veszedelmes akarjon lenni.

Mint a lawn-tennisnél, nem is kell elé szaladni a lapdának, csak éles szemmel várni, s idejében megütni.

Igen, idejében, alkalomadtán. Ez a fő vezérlő elv a hódítások dicsőségének fényes mezején. Mindennek eljön a maga ideje, csak legyen az embernek türelme kívánni. Kierőszakolni persze nem lehet semmit, hanem a türelem alkalmat terem, az alkalom pedig mindent. Ha ma ajtót mutat egy nő az embernek, lehet hogy már holnap visszahívja, - de holnapután minden bizonynyal - feltéve, hogy szereti. - De hát ha nem szereti? - akkor meg nem is lenne érdemes visszamenni.

S most, hogy a fiatal legény fejében, az ebédutáni szieszta kényelmes perczeiben megfordulnak ezek a gondolatok - egyszerre csak intenzív erővel vésődik a lelkébe egy kép.

Régi, öt év előtti dolog. A kis Wibber Gizikét, akinek ő is kurizált, elcsipte az orra elől más valaki: Bertelendy Gábor, az ő legjobb barátja. Ő csak bolondozott a leánynyal; de az komolyan szerette. S csak mikor már visszavonhatatlanul az övé volt, akkor érezte, hogy az az érzelm, mely szívében élt Gizike iránt, az is nagyon komoly volt. S csak most, hogy emlékébe tolul a múlt, most látja csak igazán, hogy ennek a nőnek az alakja milyen magasan áll a többi fölött. Az egyetlen, akit igazán szeretett; az egyetlen, aki külömb volt a többinél.

Mennél jobban emlékezetébe idézi a vele töltött időt, annál erősebb vágyakozás fogja el utána. Találkoznia kell vele, ha bármi történik is.

Felszólal egy hang a szívében: hát a büszkeséged jó legény hová teszed? Hiszen mikor öt év előtt utoljára láttátok egymást, a szép menyasszony eltaszított magától. Mikor hozzáértél, a harag villáma cikázott a szemében. És te most újra utána mennél?

Igen, megy. A perc hangulatainak élő s folytonosan azok hatása alatt álló embert ellenállhatatlanul elfogta a vágy, hogy még egyszer megmondja annak, aki öt év előtt ugyszólván elkergette maga mellől, hogy mennyire szereti.

És valóban, most, mikor eszébe jutott, hogy nem sokára láthatni fogja őt - ellenállhatatlan erővel szállt a szívére valami bódító, vértperzselő szerelmes hangulat.

Először úgy tervezte, hogy azonnal indul abba a kis városkába, ahol Bertelendyék laknak; hanem azután meggondolta kissé a dolgot, hogy mégis jobb lesz, ha előbb elvégzi egy és más teendőjét idefenn s csak azután megy le.

De kihez is menjen. Hozzájuk nem mehet egyenesen. Hopp, megvan. Lakik neki ott egy öreg nagynénje: Zsuzsi néni, ahhoz fog menni.

Még aznap megírta a levelet az öreg néninek, hogy holnapután Dömörön lesz.

Mikor az öreg néni megkapta a szarkalábbetükből összerótt levelet, csaknem elfakadt sirva.

Hát mégis eljön hozzá, az ő kedves gyereke, a szeme fénye! Már azt hitte, hogy végképpen elfelejtette őt: hogyne, hosszú öt év óta nem látta. És ime, megint felé fordult a szive, a lelkem jó gyerekemnek.

A lelkem jó gyerek pedig az alatt lázas sietséggel csomagol. Az inas csak csóválja a fejét, hogy miként bolondulhatott egyszerre így meg a gazdája, hogy farsang közepén lemegy Pestről abba a rongyos fészekbe. És még ha csak egypár napra, de annyi holmit visz, mintha ott akarna maradni legalább is egy esztendeig.

- Instálom alássan, meddig tartózkodunk odalent?

- Egy napig, egy hétig, egy hónapig vagy egy esztendeig. Tudod már most?

- Igenis tudom.

Tisztára meg van bolondulva az uram - gondolta magában Pista inas, miközben kelletlenül czipelte a holmikat a feneketlen nagy ládába.

- A pisztolyokat is vigyem?

- Hogyne.

Szép dolog volna párbaj-pisztolyok nélkül elindulni. Nem mintha sejtene, hogy szüksége lesz rájuk, hanem csak úgy szokásból. Oh, dehogy is lesz szüksége rájuk. Nem vezeti őt oda semmiféle aljas vágy. Csak egyszer akarja még látni a kedves arcot, s azután örökre búcsút mondani neki. Igen, örökre búcsút mondani, még ha az asszony tartóztatná is. Legjobb barátját csak nem fogja rútul megcsalni? Nem, ezt nem teszi. Csak látni akarja egy percze, egy órára. Azután pedig isten vele.

Felébredt benne a jobb ember. Mert édes mindnyájunkban két ember lakozik egy személyben. Az egyik a tisztességes, jóra hajló, szelid, munkás, megfontoló, becsülésre méltó egyéniség, aki örökösen jámborságot, erkölcsösséget prédikál nekünk; - a másik pedig a léhűtő, könnyelmű ficzkó, tisztességes dolgokra lusta, de haszontalanságok elvégzésére bámulatosan serény, ki azt a jámbor és munkás egyéniséget minduntalan elkergeti a dolgozó asztala mellől, fülébe kiabálva, hogy: te csacsi, az ember nem munkára, hanem élvezetekre teremtett érzéki lény; a gyorsan elröppenő ifjúságot csak nem töltöd idebennt a rideg szobában, mikor odakint nap-sugár ragyog, rózsák nyílnak a földön és a női arcokon - takarodj ki! És a munkás, jámbor egyéniség szónélkül kitakarodik, lévén szerfölött gyáva uri ember, kire ha csak egyszer rákiált gorombán ez a vásott ficzkó, kész mindeneket megcselekedni. A mindenek alatt azonban legkevésbé sem értendők szent és ájtatos cselekedetek.

Most azonban, kivételesen a Detrey Béla, numeró egy, kerekedett felül.

- Pista, pakolj vissza mindent. Csak egy kis kézi táskát viszünk. Egy pár ing, néhány gallér, nyakkendők, egy öltözet ruha. A jövő héten visszajövünk!

- Hála a szentkúti barátnak - gondolta magában Pista, vigan rakosgatva ki a becsomagolt holmikat. Jobb is ez így! Mert hej, ha az embernek olyan remek kis szobacizust kell itt hagyni, mint a Nellike a második emeletről, hát bizony nem szívesen cselekszi ezt meg. Még az olyan jó gazda kedvéért sem, mint a nagyságos ur. Azért az egy pár napért is kár lesz. Bizony, ha ő lenne a nagyságos ur helyében, nem utazgatna ilyen csuf, téli időben. Azt sejti, hogy valami szép szem kedvéért utaznak. Hátha megtudhatná.

- Nagyságos uram, mely dolog irányában utazunk?

- Egy bolond dolog irányában, Pista fiam.

Bizony bolond dolog, érzi maga is. De most már mindegy, ha törik, ha szakad, meg kell lennie. Nem tud már parancsolni magának.

A jó öreg néni pedig nagy büszkeséggel mutogatja az öcsce levelét a jó ismerőseinek. A kis Bertelendyné éppen akkor lépett be a szobájába, mikor a cselédleánynak magyarázgatta, hogy mit hogy rendezzen el a nagyságos urfi szobájában.

- Azaz, hogy semmit se csinálj. Magam rendezek el mindent, a lelkem gyerekemnek. Jó, hogy jön, kedves hugom asszony, ugyis át akartam menni magukhoz is, elmondani a nagy ujságot: Béla hazajön.

Az asszony egy pillanatra zavarba jön. Agyán villámgyorsan szalad át a gondolat, hogy érte jön haza. S erre a gondolatra először megdöbbenést érez. Tudja, hogy ha újra látja, az határozó lesz sorsa felett. Azt hitte, hogy a rá való emlékezést valahogy kiirtotta már a szívéből s most érzi, hogy milyen hatalmas erővel támad föl az most megint, csak arra a gondolatra is, hogy újra fogja látni. Hát még ha ott fog állani előtte, szemtől szemben s ránéz azzal a villogó két fekete szemével.

Megremeg a találkozás gondolatára, de a másik pillanatban már felülkerekedik lelkében a női büszkeség. Hát mégis eljön! Hiába beszélte, hogy nem akar többé látni - hiába volt az öt évi távollét, nem tudott feledni. A diadal büszke érzete ragyog szemében, mikor mondja:

- Örülök, hogy láthatom.

II.

- Örülök, hogy láthatom - ezt mondta Detrey Bélának is, mikor először találkoztak. Csakhogy mikor mondta, nem ragyogott a szeme s szenvedélytelenül, hidegen peregték le ajkairól a szavak.

Bámulatos erővel tudott uralkodni magán. Szenvédélyes lelkét teljesen lenyűgözte a lelki ismerete. Benne is győzött a jobbik ember, mely őrt állt mellette s ölelésre emelt karjait lefogta, szerelmi szenvedélytől dobogó szívét elhallgattatta.

- Maradj jó és tisztességes, - sugta fülébe - az élet áldozatból, lemondásból áll, s az első, hogy becsületesek legyünk. S a fiatal férfi hiába esdeklett hozzá, hiába könyörgött egy alamizsnaképen odadobott nyájas szóért, nem kapott tőle.

- Holnap utazom vissza, többé nem látom. Jobb lett volna el sem jönnöm, úgy legalább emlékemben tovább élt volna azoknak a régi, kedves óráknak az emléke, amikor még azt hittem, hogy szeret. Oh, mondja, mondja, mit vétettem magának, hogy így megvet. Hiszen nem jöttem én rabló módjára a becsületét elorozni. Tiszta, nemes szerelmet érzek ön iránt, szerelmet, amely mindent ad, és nem kíván semmit; szerelmet, amelytől nem várok egyebet, mint szomorúságot, fájdalmat. Tudom, hogy nem lehet az enyém, nem is akarom hogy az legyen. Csak annyit mondjon, hogy gyöngédséggel, szeretettel fog néha reám gondolni.

Nagy Imre sem tudta volna zengzetesebben, szívhez szólóbban elmondani, s mig lágy, édes hangu, zenéhez hasonló hangján beszélt, nagy fekete szemeiből csak úgy repültek a gyújtó szikrák.

A szegény asszony tehetetlenül, védtelenül állott előtte. Nem érezte már, hogy jó szelleme mit sug a fülébe s csak azt érezte, hogy a visszafojtott szerelem óriási lánggal lobban fel egyszerre

a szívében; csak azt érezte, hogy ha biztos halál várna is rá a következő pillanatban, rá kell borulnia a férfi erős vállaira s csókra vágyó, reszkető ajkaival le kell zárnia beszélő ajkát, le kell csókolnia ragyogó szemeit.

S a férfi, mikor ott tartotta karjai között a félig elalélt asszonykát, azt érezte a mámoros pillanat hatása alatt, hogy most végre felébredt lelkében az a hatalmas nagy szenvedély, mely után úgy vágyott mindig. Ezt a szép asszonyt, akit most félig lecsukott szemeivel, elröppent csókokat kereső lihegő ajakával, arcán az édes gyönyörűség hamvas pirosságával itt tart a karjai között - szereti úgy, amint még eddig senkit sem szeretett.

Az asszonyka lassankint felnyitja a szemeit, azokat a bágyadt fényű, sötétkék szemeket, majd hamarosan megint lehunyja. Hátha csak álom az egész. Nem akar felébredni. Csak mikor hallja a férfi szenvedélyes szavait, akkor nyitja ki egészen s néz rá, a boldogságnak meleg, révedező tekintetével. Kezével végig-végigsimítja a férfi forró arcát s beszél hozzá lázas, izgatott hangon:

- Te, te édes! Öt éven át nem volt egy nyugodt perczem, mindég az eszemben voltál. El akartalak feledni, nem tudtalak, most pedig hideg akartam hozzád lenni s látásodra lángba borultam. Hiába beszél nekem bármit a józan ész: szeretlek, szeretni akarlak - bánom is én, bármi jön azután. A lelkemben mindig ott élél, hiven az utolsó vonásig; hányszor lehunytam a szememet, hogy lássalak, hányszor elsóhajtottam: te édes, egyetlen, jöjj vissza hozzám... S mikor olyankor odajött a férjem s aggódó gyöngédséggel kérdezgette, hogy miért vagyok olyan izgatott, úgy szerettem volna ellökni magamtól s a fülébe kiáltani, hogy azért, mert őt, akihez le vagyok kötve, nem szeretem, mert azt szeretem, aki most isten tudja hol jár, azt, akinek talán eszébe sem jutok, aki talán rég elfelejtett...

- Soha, egy perczre sem felejtettelek el. Csak a lelked nyugalma akartam megőrizni. Éreztem, hogy ha találkozunk, el vagyunk veszve!

- Eh, mit elveszve! Mit bánom én, ha ujjal mutat is rám az egész világ. Szeretném ugyanis odakiáltani nekik, hogy téged, egyedül téged szeretlek.

- Kiáltsd oda, hagyd itt mindent; jöjj el velem valahova, messzire. Legyünk az egymáséi isten és az emberek előtt is; ne kelljen titkolnunk azt, ami büszkeségünk, hogy szeretjük egymást.

Bertelendyné csak mosolygott a beszédre. Azután még jobban odasimult arczával a férfi arcához, az ajkait csak egy vonal választotta el, s úgy mondta neki:

- Beszéljünk erről később. Most nem akarok egyébről hallani, csak a szerelmünkről. Oh mondd el ezerszer, tizezerszer, hogy szeretsz, szeretsz, szeretsz...

Napok, hetek multak, és az asszonyka később sem akart másról beszélni.

A férfi lelkét néha meg-megszállják a lelkiismereti rohamok, mikor szemben áll a férjjel, ezzel a derék jó becsületes férfival, aki meleg barátsággal, szeretettel ragaszkodik hozzá. Csupa jószág, csupa gyöngédség volt az egész ember. Lehetetlen volt nem szeretni, nem becsülni.

Csak lett volna valami aljas gazember, milyen régóta elbánt volna már vele. De így, nem tudja, hogy mit tegyen.

És az asszony is azt mondta. S lassanként olyan szépen elaltatták lelkeikben a lelkiismeret szavát, hogy az meg sem mukkant többé.

Sőt talán lassanként még holmi önérzetet és büszkeséget is éreztek eljárásuk felett. Mert szép dolog ám az, ha valaki olyan jó, hogy nem akar kellemetlenséget csinálni senkinek sem.

Iszonyu lenne a szegény Bertelendyre, ha megmondanák neki az igazat. Így pedig egész boldog. Nem, nem, minek ábrándítanak ki.

Ebben a bűnös szerelemben azután lassankint egészen elsüllyedtek.

Szomjazó ajakkal szívták lelkeikbe a szerelmi mámort. Nem akarták, hogy csak egy világos, tiszta órájuk is legyen. Félték önmaguktól, ha a lelkiismeretük itélni találna felettük. Nem akartak másról hallani sem, csak a szerelemről, a boldogságról. Nem akartak felébredni ebből a ragyogó álomból! Sejtették, hogy a valóság nagyon hideg, nagyon sivár lenne.

Nem akartak erről semmit sem hallani. Csakhogy hiába mondja Béla urfi a nénjének is, hogy nem akar erről hallani. Miczi néni nem lehet olyan könnyen elhallgattatni, ha egyszer hozzáfogott a beszédhez.

- Ujra mondom, gyermekem, hogy bűnbe estél. Szégyenlem magam miattad. Az egész város arról beszél, hogy te vagy a Bertelendyné szeretője.

- A szívnek nem lehet parancsolni, néném. Szeretem, szeret.

- Jól van, de szeressétek egymást becsülettel. Legyen az isten áldása a frigyen. Válgjon el attól, akit nem szeret, legyen a tied. De így élni, ez gyalázat! Nem vagy a véremből való vér - szegény bátyád, ha élne, oh jó, hogy meghalt! A mi családjunkban eddig csak becsületes emberek voltak...

- Igaza van, néném. Vagy szakítok vele, vagy nőül veszem.

- Ha én férfi volnék, nem tudnék elvenni olyat, aki, mielőtt az oltár elé léptünk volna, a karjaimba dobta magát.

Lesütött fővel hallgatja az öreg asszony beszédét. Metsző, éles minden szó, s ott jár a szíve körül. Érti, hogy igaza van. Hanem egyszersmint azt is érzi, hogy ha megint szemtől szemben áll azzal a mosolygó arcú, kaczagó asszonynyal, valóságos tehetetlen gyerek lesz belőle. Csinálhat az vele, amit akar.

A szenvedély az agyat és a szívet pillanatnyi fellobogásával megacézolja ugyan, hanem azután annál ernyedtebbé, gyöngeségre, rosszra, bűnre hajlóvá teszi.

Néhány hónap előtt még utálattal utasította volna vissza azt, a mit most ajánlott neki az asszony! És ime, most kapva kap rajta.

- Bizony úgy, édes Béla. Így nem maradhat. Az egész város rólunk pletykázik. Az a sok vén asszony mind rajtunk élesíti a nyelvét. És előbb-utóbb a férjemnek is a fülébe jön. Mire való volna a dolgot idáig vinni. Utálok a skandalumokat, és azután mi szüksége is volna a mi szerelmünknek azokra. Nem édesebb így titokban, lopva szeretnünk egymást? Ugy-e megteszi a kedvemért, amire kérem: udvaroljon egy kicsit Annuskának; tegyen úgy, mintha az ő kedvéért járna hozzánk. Az ilyen kis bakfisekkel való viszony nem jár semmi veszéllyel; legfeljebb a kicsike többet nézi a holdvilágot - ennyi az egész.

III.

Bertelendy Annuska, Bertelendy Gábor unokahuga, aki tavaly került haza az esztergomi apácáktól, s most a Gábor mamája oldalán a főzés művészetének elemeit tanulgatta - éppen abban a bizonyos korban volt, amikor a lányok készpénznek veszik a férfi minden szavát, ha az komolyan mondja nekik, s a mikor első látásra beleszeretnek abba, aki a szerelemről beszél előttük, s aki úgy bánik velök, amint az egészen nagy lányokkal szoktak bánni.

Kis szivecskéje, mint valami végtelen érzékeny delectü, úgy fordult egyszerre Debrey felé, mikor az abbahagyva az eddigi pajtáskodó s kicsinylő modort, egy szép napon komolyan így szólt hozzá:

- Ne haragudjon rám, hogy eddig nem vettem komolyan; kezdtem érezni, hogy nemsokára ugyanis komolyan kellennem...

Lehet, hogy ez a könnyelmű, mindig a pillanat befolyása alatt álló, lobbanékony szívű ember, mikor ott találta a tornáczon, a hidegtől kipirosodott arcú szép leányt, fehér köténykéjében, vállán panyókára vetett szürke kendőjében s menyecskésen hátrakötött fővel, úgy érezte igazán, hogy ez a maga egyszerűségében elbájoló gyermek képes lenne rá komoly és mély hatást gyakorolni. Legalább abban a pillanatban úgy érezte.

Persze, hogy hamarosan elfelejtette az egészet. De nem úgy a leány.

A könnyelműen, meggondolatlanul odadobott szavak mély gyökeret vertek a szívében. És pedig mindig mélyebbet, mélyebbet.

Detrey hamarosan észrevette, hogy a leány érdeklődik iránta. Melyik férfi nem veszi azt hamar észre - egy-egy pillantásból, elejtett szóból - és melyik férfinak nem esik jól, ha ezt észreveszi? Még egy csunya leány érdeklődése is örömet okoz nekünk - hát még egy szépé. Egy üde, érintetlen fiatal gyermeké, akinek eddig csak sejtelve volt erről az érzésről, mely most a maga teljes és hatalmas erejével bevonult a szívébe.

A férfi érezte, hogy könnyelmű és léha játék, amihez kezdett; de nem tudta magának megparancsolni, hogy hagyja abba.

Először megelégedett azzal, hogy élvezte a nagy gyönyörűséget, mely eltölti a férfi lelkét, mikor látja, hogy napról-napra, hogy szeret mindjobban belé a fiatal leány.

A lelkiismeretét könnyen elaltatta. Milyen könnyen is elaluszik az a lelkiismeret, mikor arról van szó, hogy magunknak valami kedves dolgot szerezzünk meg. Eddig nem mondta a leánynak, hogy szereti - egy szóval sem - hát ő nem hibás. Hogy udvarolt neki? Én istenem, hiszen abban sincs semmi. Nem, ő nem hibás semmiben.

És abban sem, hogy amikor egyszer a kis Annuska nem bírva többé parancsolni a szívének - odaborult a nyakába, ő szerelmes szavakat sugdosott a fülébe s össze-vissza csókolt.

Hát mi van abban? Melyik férfi lenne olyan bolond, hogy eltaszítson magától egy szép szerelmes leányt! Elvégre is olyan nagy vétek az az egypár csók? Egypár csók, semmi egyéb. Legfeljebb, ha később visszagondolnak rá, úgy fog élni az emlékezetünkben, mint a kedves, nagyon kedves percek édes ragyogó emléke.

Egypár csók! Mi az a férfinak? Semmi. A nőnek? Minden.

A szegény leányka most már rózsás hittel nézett a jövőbe.

Szereti, igazán szereti az imádott férfit, kiért minden pillanatban kész lenne életét, vérért feláldozni.

Szeretné kikiáltani boldogságát az egész világnak; annak a csuf száju világnak, amelynek pletykáiból ő is hallott eleget. Hagy mondhatná meg nekik nyílt homlokkal:

- Hazugság, amit beszéltek - Béla engem szeret, egyedül engem.

Nem is tudja, hogy Béla miért tiltotta meg neki, hogy szerelméről beszélhessen. Kétszeresen boldog volna, ha elmondhatná!

Miért, miért tiltotta meg?

Nemsokára azután megtudta.

IV.

A kis városkában valami táncmulatságot rendeztek. A kis Annuskát ekkor vitték először mulatságba.

Elbájolóan szép volt egyszerű rózsaszín ruhájában, hajában azzal a két szál fehér szegfűvel, amelyet Béla hozott neki.

- Illatos, fehér és tiszta, mint maga!

A szép leány arcát az a lázas izgatottság öntötte el, mely ott van minden először nagyobb mulatságba lépő leányka arcán.

A karja reszketett, mikor Béla karján közeledett az ottani helyi ujság szerint »pazar fényvel diszitett« terem felé. Egészen odasimult a férfihoz, mintegy védelmét, oltalmát kérve ebben az ismeretlen új világban.

S Detrey Béla a lenge ruhaszöveten keresztül érezve a fiatal ruganyos test lázas melegét, s érezve a felé hajló leányka kigyult arcának tüzeit, nem tudott magának többé parancsolni. Tudta, hogy utánuk jönnek az öreg Bertelendyné és szeretője, a fiatal Bertelendyné - de még sem állhatta meg, hogy a vendéglő kapuja alatti kanyarodónál, meg ne csókolja Annuskát. A leány visszacsókolta hevesen, szenvedélyesen s úgy sugta neki:

- Ugy-e mindig velem marad? Csak magával akarok táncolni!

Az öreg asszony is és a fiatal asszony is észrevették a jelenetet. Hogyne vették volna, hiszen pár lépésre jöttek utánuk.

- Látod, Gizike, hogy szeretik egymást - mondta az öreg asszony a menyének - de hát csak hadd szeressék! Legyenek az egymáséi, ha szeretik egymást. Béla elvégre derék, jó fiú - jó férj lesz belőle...

A fiatal asszony nem szólt semmit. Alig birta felindulását elpalástolni. A szerelmi jelenet láttára úgy érezte, mintha a szívébe valami éles tört döftek volna. S e kétségbeesett pillanatban feltűnt előtte egész nagyságában az az áldozat, amit ezért az emberért hozott.

Eldobta magától a becsületet, a tisztességet; nem mer az emberek szeme közé nézni, hátha leolvassák az arczáról gyalázatát, szégyenét. Férje előtt mindig úgy áll, mint ítélőbírája előtt, rettegetve a felfedeztetés rémitő veszélyétől.

S mindezt miért tette? Hogy Detrey most eldobja őt, mint valami hervadó virágot. De hát csakugyan az-e?

Beértek a terembe. Belépőjét ledobta a válláról s megállt a tükör előtt.

Vállai fehérségét még jobban kiemelte a mélyen kivágott vörös selyem derék - a nyaka olyan volt, mintha márványból faragták volna, a szeme ragyogott...

Meg volt elégedve a szemlével. Daczosan vetette föl a fejét. Hát nem vagyok már neked elégé szép? Jó, majd az leszek másnak.

Hátrafordul, ott látja állani a háta megett Detreyt.

- Oh, milyen szép vagy, te édes, bájos asszony! Ha itt a világ előtt megcsókolhatnám a fehér vállakat, melyekhez jogom van, melyek az enyéim.

Gunyosan, hidegen felel neki:

- Ah, ön bolondokat beszél! És pedig unalmas bolondságokat. Az ilyenekkel csak ostoba kis leányok fejét lehet elcsavarni. Például az Annuskáét...

Nem tudja a mondókáját hidegen bevégezni. Felébred benne a szenvedélyes asszony:

- Jól megtartod, amit mondtam neked. De én nem így mondtam ám. Különbözik tégy, amit akarsz - de nekem ezentúl hagyj békét...

Oda jött egy fiatal kis jogászyerek: Kőváry Géza s tánczra kérte a szép asszonyt.

Elment vele. A férfi hosszasan nézett utána. És jólesett könnyelmű lelkének, hogy ez az asszony, ki most százszor szebbnek tűnt fel előtte, mint bármikor is - úgy féltékenykedik rá. A féltékenységek biztos jele a nagy szerelemnek.

Bemegy a tánczosok közé, felkeresni a szép asszonyt. Odahajol hozzá s úgy kérdezi:

- A harmadik újra az enyém?

- Nem.

Azután tovább tánczolt, úgy, ahogy egy harminczéves asszony szokott tánczolni, mikor tudja, hogy olyan valaki nézi, akit bosszantani akar. Csipkekendőjével maga integet a cigánynak, mikor az abba akarja hagyni, sőt oda is sugja neki, hogy: tovább!

És a cigány huzza tovább. A párok lassanként mind kidülnek mellőlük. Maguk maradnak.

A fiatal gyerekmber alig bírja már a tánczot. Batiszt zsebkendőjével egyre törölgeti az arcát. Nem is tánczol már, csak jelzi a tánczot.

Az asszony is észreveszi s odasugja neki:

- Vigyen a helyemre.

Az még legénykedik egy darabig, hogy ő nem hagyja abba a tánczot reggelig sem. Kurjongatja is hozzá, hogy sohse szándékozik meghalni; hanem azért alig várja, hogy abbahagyhassa. Mert elvégre is szép dolog, ha az embert úgy kitünteti egy szép asszony, hogy három negyed óráig tánczolja vele a soupée-csárdást; de hát elvégre, ami sok, az mégis csak sok.

- Köszönöm, Gézuska. Majd ad nekem a mamája, ha most belebetegszik a mulatságba.

Gézuskának sehogysem tetszik sem a Gézuska elnevezés, sem a mama emlegetése, s meg is interpellálja az asszonyt, hogy ne tekintse őt olyan gyerekeknek, mert hát utóvégre is a harmadéves jogász az már emberszámba megy - hanem az asszony oda se hallgat, csak úgy odaveti neki:

- Jó, jó, hát Kőváry ur! Hiszen, édes Istenem, nekem az mindegy.

- De nekem nem mindegy, mert ha engem nem vesz komoly számba, akkor azt sem veheti komolyan, amit beszélek magának.

- Hát mit beszél?

A harmadéves jogász urnak kedve volna nem folytatni tovább a beszédet ez után a sértés után. Az egész csárdás alatt azt beszélte neki, hogy szereti, hogy megbolondul utána - és ime most azt kérdezi tőle, hogy mit beszélt. Hanem azért mégis jobbnak látja epedő, lágy hangon még egy utolsó kísérletet tenni.

- Hát nem tudja? Azt hogy szeretem, drága nagysád, nagyon szeretem.

- Örvendek neki, hanem higgye el, édes Gézus, édes Kőváry, hogy ez engem éppenséggel nem érdekel. Hanem ha egy szivességet akarna tenni: ide szólíthatná Detrey Bélát, nézze, ott beszélget az Annuskával. Az övé a következő újra. Talán elfelejtette. Szóljon neki. De ne úgy, mintha én küldtem volna.

Gézuska dühösen száguld el, és dühössége nem is egészen alaptalan, mert mégis csak nagy kegyetlenség egy szép asszonytól, ha az embert akkor küldi el egy másik gavallér után, mikor éppen szerelmet vall neki.

- Béla! Matild ő nagysága kéret.

- Mondd, hogy rögtön megyek. Itt vagyok. Parancsol?

- Ha nem csalódom, a következő ujrát maga kérte el?

- Én? No lám, majd elfeledkeztem róla.

- Ne játszunk komédiát Béla. Rút játék, amit elkezdett. Vagy engem szeret, vagy azt a haszontalan tacsókó-leányt. Láttam, hogy megcsókolta most is a folyóson, mikor feljöttünk. Becsület-szavára mondja, szereti-e?

- Nem.

S csakugyan most, hogy itt állt a kigyult arcú nő előtt, ki reá emelte nedves fényben uszó, aczéllék-szint játszó szemeit, s mélyen, sötétben nézett reá - nem érzett egyebet, mint a vágyat - lecsókolni, elaltatni ezt a két szép szemet. Annuska alakja e pillanatban e mellett a kifejlett szépségű női alak mellett egészen elhalványodott.

- Nem szeretem. Tréfa az egész. Csak téged szeretlek igazán.

A cigány éppen egy szilaj ütemű csárdásba kezdett s a férfi átkarolva a nő derekát, elvitte táncolni.

Annuskát Kőváry kérte fel. Hanem Gézuska nem érti, hogy mi leli az ő táncosnőjét, hogy az minden áron ott akar táncolni a nénje mellett meg Detrey mellett.

- De látja, Annuska nagysád, hogy nem férünk oda. Táncoljunk itt, itt több hely van.

- Kell is nekem a több hely; én a cigány előtt akarok táncolni.

- De hát érdemes azért összelökdöstetni magunkat?

- No hát akkor vigyen a helyemre. Az ilyen élehetetlen emberrel nem táncolok. Hát ha Detrey oda tudott jutni, maga miért nem tud? Vagy persze nem mer; fél, hogy meglök valakit, azután az kihívja párviadalra. Maga, maga... gyerek!

A ruha csipkéi hullámosan emelkedtek, amint Annuska beszélt. A tekintete villámlott, az arcza ki volt pirulva, csak a hangja nem volt egészen olyan erélyes, aminőnek ő szerette volna. Egy kicsit reszketett.

Hanem azért Gézuskának így is imponált. Meg azután hiuságát is a legérzékenyebb oldalról támadta meg kis ellensége. Azt, hogy gyerek, és azt, hogy gyáva, csak nem hagyja magán száradni!

Kifeszített könyökkel tört utat a cigányig, rá sem hederített azokra, akik jobbról is, balról is mormogtak rá - de csak úgy a bajszuk alatt, mert a vakmerő, elszánt fellépés sehol sem téveszti a célját. Pláne ha azt egy a fővárosból leérkezett jogászgyerek cselekszi. Végre bejutott a táncosi dicsőség kikötőjébe, a cigány elé. Épen Detreyék mellé. Az asszony, szenvedélyes tánca közben, észre sem vette, hogy a kis huga is odakerült melléje. Annuska pedig, ügyet sem vetve táncosára, előre nyújtott nyakkal figyel az asszony minden szavára, minden mozdulatára.

Bertelendyné egészen odahajlik tánczosa vállára, behajporozott szőke haja fehér foltot vet a frakkra, az ajakát csak egy piczit kellene még előbbre nyújtania s elcsattanna a csók, itt, ez előtt a sok ember előtt; elcsattanna csak úgy, csak olyan szenvedélyesen, csak olyan megsokkoltan, mint elcsattant már olyan nagyon sokszor a bizalmas együttlét boldog perceiben.

- Béla, édes Béla!

Az elsuttogott szavakból egy-egy hang odaverődik a leány fülébe. Ámbár ez egészen fölösleges. Látja jól azt, amit rosszul hall. Azt, hogy az a fiatal ember, ki alig egy félóra előtt neki beszélt össze-vissza mindenfélét a szerelemről - az hazudott minden szavában. Hogy az, akinek ajaka nem is olyan régen az ő ajkaira tapadt - az egy hitvány gazember. Meglopta őt, meglopja bátyját, azt a derék, becsületes férfit. Remegve mondja a tánczosának:

- Kérem, vezessen helyemre!

Nem tudja tovább nézni. Fiatal, szüzi lelkét utálat fogja el eziránt a hazug lepke iránt, ki szerelmes szavakkal hálózta be az ő lelkét, de a másét is, meg isten tudja, hogy hányét. A mit régóta észrevehetett volna, az csak most tárult eléje megdöbbenően világosan. A gyalázatos, aki becsületre vadászik. Fájdalmas érzéssel gondol bátyjára, arra a derék, jó emberre, ki azóta talán nyugodtan alszik odahaza, míg itt a becsületével sáfárkodik ez a hitvány asszony!

Megkábult lelkét, gyötrött testét egy gondolat tartja fenn: a bosszu gondolata.

Ez emeli fel, ez hálózza be ágyát édes biztatással:

- Meggyógyulsz, ha bosszút állsz rajtok!

Mint mikor valamely sötét rengetegben az eltévedt vándor rátalál a kivezető világos ösvényre, olyanféle megnyugvást szerez neki ez a gondolat.

Ugy, ahogy van, halálra izzadva, egy szál vékony mousseline ruhában kimegy a teremből.

Amint a hideg levegő megcsapja, még világosabban látja, hogy mit kell tennie. Hazamegy s mindent elmond a bátyjának. Holnap talán már nem lenne elég ereje elmondani. Csak gyorsan, gyorsan, amíg ereje tart.

A sűrűn hulló nagy hópelyhek egészen beborították. Képes könyvekben láthatni néha így a tél királyának leányát, amint apró, hegyes sapkájú, fehér szakállu törpék huzzák aranyos kocsin.

Csakhogy ezt a szegénykét nem huzzák. Meg-megroggyanó térdekkal jár a bokáig érő hóban. Könnyű selyem czipőcskéje le is maradt valahol. A vizes, fekete harisnya odafagy a piczi lábához.

A széles, nagy csillagu hópelyhek vastagon belepik lenge ruháját.

A hold kezdett kibujni a sötét égen, - utolsó negyedében volt - fáradt, kimerült, keskeny arczával haldokló, bágyadt fényt vetett a földre.

A leányon végtelen kimerültség vett erőt. Iszonyu érzés gyötörte: óh, ha nem tudná megtenni azt a pár lépésnyi utat. Meg kell tennie. Kétségbeesett erőfeszítéssel gyorsította meg a lépteit. El is ért hazáig. Hanem mikor benyitott a bátyja szobájába, egyszerre csak beesett a küszöbön, mint valami élettelen tárgy, mint azok a kis madarak, amelyek szomorú kemény teleken lehullanak a kiszáradt ágakról lábaink elé, s ott fekszenek megmeredve, mozdulatlanul...

És azután sem mondhatott el semmit.

A mellhártyagyulladás az ilyen kis erőtlenség, vézna teremtnak nem igen szokott időt hagyni arra, hogy magát kibeszélhesse.

Meg mikor meglátta, hogy aggódó gondoskodással hogy ápolja az asszony; könnyeivel hogy áztatja az arcát, s azután látja, hogy a bátyja milyen nagy szeretettel öleli magához az ő drága feleségét, aki őt, a könnyelmű, rossz kis leányt éjen-napon át ápolja - egyre gyöngülő emlékezetéből lassanként kihalt a bosszu gondolata.

A rossz kis leány nem fog még több rosszat csinálni. Nem zavarja meg senki boldogságát. Elmegy innen. Ugyis mindég olyan melege van; milyen jó is lesz majd ott lenni, a hideg földben...

Detrey Béla sokszor meg akarta látogatni - de Annuska kérte a bátyját, hogy ne eresszék be. Majd ha jobban lesz.

- Nem akarom, hogy ilyen csunyának lásson - mondta szomoruan mosolyogva.

Nem akarta látni, félt, hogy látására felébred benne újra az elaltatott, lenyügözött vészes gondolat.

Hanem egyszer azután, mégis ellenállhatatlan vágyat érzett utána. A halál sejtelve megszállta a szívét. Érezte, hogy csak órái vannak hátra - s még egyszer látni akarta.

Kiküldött mindenkit a szobából.

Egyedül akart vele lenni.

Fehér, kiaszott arcához emelte sovány kezeit s végigsimitotta a homlokát, mint szoktuk tenni, mikor valami nem jut az eszünkbe. Szegénykének, neki sem jutott eszébe, hogy mit akart mondani.

A besüppedt szemek, amint rámeredtek a férfi arcára, csaknem nagyobbaknak látszottak, mint az egész sovány, megfogyott arcz.

A férfi ott állt az ágy mellett - arczán könnyek peregtek végig. Látszott rajta, hogy össze van törve.

- Ha meghaltam, menjen el innen - esküdjön meg rá, hogy elmegy, hogy vissza sem jön többé!

Detrey vigasztalni kezdte:

- Meggyógyul, boldogok leszünk, hiszen máris jobban van.

- Minek hazudik megint! Esküdjék meg! Akarom, parancsolom!

- Esküszöm!

Pedig az eskü egészen felesleges volt. Ugy sem jött volna többé vissza.

Mikor a temetés után a hideg, téli alkonyati időben bucsura nyujtották egymásnak kezeiket, mindegyik utálattal nyult a másik keze után. Ahogy például a lelketlen gyilkos keze után nyulnánk, ha valaki erre kényszerítene.

Nem szóltak egymáshoz semmit. Fagyosan, utálattal néztek egy pillanatra egymásra s azután elváltak, hogy lelkeikben örökre ott hordozzák a meggyilkolt leány drága képét... Legalább úgy érezték a válás kínos csendjében.

S a nőnél úgy is maradt mindég.

Detrey Béla ur is sok ideig csókolgatta és öntözte könnyeivel a szegény leány arczképét.

De persze semmi sem tarthat örökké.

A multkor nála voltam s arczképeit nézegetve, ott találtam az Annuskáét is.

Mintha nem tudtam volna a történetet - megkérdeztem tőle: kicsoda az a szép leány?

- Szegény kicsike. Poétikus, naiv leányka volt. Meghalt, mert nagyon szeretett.

Egy kevés ideig merően nézett maga elé, s mintha a szemében könny is csillogott volna, de a következő pillanatban már elővett egy másik arczképet.

- Látod, a Melanie is adott már arczképet. Aranyos leány. Ugy érzem, hogy nagyon szeretem...

SZEGÉNY KOMÉDIÁS!

- Mit küldözget maga nekem ebédet? Nem vagyok éhes. A fát is visszavitetheti, nem fázom. Annak a csacsi fiatal doktornak pedig megmondhatja, hogy ha csak ilyen magamforma pacziensei lesznek, akkor ugyan felkopik az álla. Csak menjen a gazdag betegekhez.

- Higgye el, hogy a legjobb szívvvel jár önhöz.

- Ördögöt hiszem. Azért jár, hogy majd ha elkapartak, kiirhassa a lapokba, hogy N. N. fiatal orvos e mai számító korban valóban ritka és nemes önfeláldozással gyógyította és ápolt a X. X. szegény színészt. Valóban jól esik látnunk... stb. Lefordított fáklyájú muzsa... becsületes lélek, nemes önzetlenség... Hm, valaha én is hittem ezekben a kétes értékű fogalmakban. Kár volt pedig. Persze ha ezzel a mostani eszemmel kezdhethném elülről az életet, hát másképp lenne. No de majd elülről kezdjük. Egy más csillagon - ahol több lesz a becsületes férfi, kevesebb a becsutelen asszony... Csak rázza a fejét - joggal rázhatja. A fiatalság kiváltsága szépnek tartani ezt a nyomorult világot.

De mennél szebbnek tartja, annál nagyobb lesz azután a csalódása. Ön még fiatal ember, talán hasznát veheti annak, amit elmondok. Jót tett velem, ápolt, mintha a vérből való vér lettem volna, én pedig nem szeretek adós maradni senkinek. Talán ezzel a történettel kvittelek valamit. Legalább nem fog mindent olyan nagyon szépnek tartani...

Ostoba voltam. Ebben az egy hibában benne van egy elhibázott élet minden hibája. Komolyan vettem az életet, a dicsőséget, a hűséget, a szerelmet. Képzelem, hogy milyen nevetséges lehettem az én ostoba komolyságommal a között a vidám bohó népség között. És különösen ő előtte, a feleségem előtt. Különben már ebből az egy dologból is látja, hogy milyen balek voltam. Feleségemmé, igazi hitestársammá tettem azt, aki, azt hiszem, könnyen megelégedett volna azzal is, hogy a szeretőm legyen.

Hányszor lopózott a hátam mögé, mikor nagy kinlódva valami szerepet tanultam - átölelte a nyakam, azután odaült az ölembe s úgy beszélte, hogy milyen csacsiság valamit komolyan fogni fel. Hát érdemes nyolczvan forintért még gyötrődni is... Hiába beszéltem neki a dicsőségről, a művészi ambícióról, kikaczagott.

Addig az egypár esztendeig, ameddig élünk, csak egy célunk lehet, az életet minél kellemesebben tölteni el... Ez volt az ő elve. Tudja isten, talán igaza is volt. Persze, hogy igaza. Ha az embert egyszer bekaparják, tökéletesen mindegy, akárhogy játszotta Hamlettet vagy Leart.

Ő hű is volt ám az elvéhez.

Komolyan nem is lehetett vele beszélni. Ha úgy akartam, befogta a számat s úgy suttozta - tudok okosabb beszédet: az ajakam, ha ajakadra tapad. Így. Ugye okosabb. Persze, hogy akkor okosabbnak látszott.

Óh, hogy tudott csókolni!

A mámoros visszaemlékezés fénye beragyogja a sárga, fakó arcot, a kiálló pofacsontok közé besüppedt szemek majdhogya ki nem ugranak lángoló tüzeiségükben...

Ha ezek a csók jutnak az eszembe, úgy érzem, hogy fel kell kelnem az ágyból s felkeresni a sírját, felkaparni a két kezemmel a hantokat, kifeszíteni a koporsóját s még egyszer oda tapadni az ajkaira, azokra az édes, bársonyos ajkakra. Ha megcsókolnám, talán fel is ébredne! Az ajaka megfihéredhetett azóta, újra kigyulna, a szive dobogna... Ah, ha még egyszer láthatnám!

Tudja, néha úgy érzem, hogy úgy cselekedtem, a mint egy igazi férfiúnak cselekednie kell, mikor megöltem; de máskor meg szeretném szétzúzni a magam koponyáját, a miért elpusztítottam a természetnek ezt a remek csodáját! Hiszen a virágra sem csak egy méh száll - és mégis mind édességet szív belőle! Virulhatna most is, ajaka mézét szivhatnám most is - óh én ostoba!

Ha elgondolom, hát nem is volt ő tulajdonképpen bűnös. Dehogy volt. Csak gyermek. Játzó gyermek, aki babák, meg katonák helyett az étellel, a szerelemmel, a hűséggel játszott. Azaz, hogy katonákkal is. De csak huszárokkal - a bakatiszteket utálta.

Nem bűnöket követett el, csak játszott. Mikor azután megunta a játékait, összetördöste.

Hát volt nekem jogom ezért őt megölni? Legkevésbé sem. Annál inkább nem, mert mielőtt elvettem volna, jól ismertem a természetét. Sejtettem is, hogy boldogtalanná fog tenni, de nem tudtam magamnak parancsolni.

Eleinte nagyon boldogok is voltunk. De hát, édes istenem, ki nem nagyon boldog eleinte? De azután, azután?

Először a szerepei felett vesztünk össze. Azt hiszem, szép Helénát játszotta. Nekem sehogy sem tetszett. Nem fogta fel a szerepet, nem alakított semmit, talán nem is értette - csak átkozottul kaczerkódott, s megelégedett azzal, hogy gyönyörűen nézzen ki. Ugy is nézett ki. Én magam is, akinek felesége volt, mámoros tekintettel, vágyó reszketéssel néztem a felséges, szép alakot. Hosszu szőke haja, mint valami aranyfelhő, végig omlott fehér tunikáján, le, egészen ringó csipőjéig - fehér nyakán egy kis kék szalag volt, a fején is kék szalag... óh milyen szép volt! A redős derék alól szemtelenül domborodott ki a két bájos félgolyó - a ruhája le volt bontva, egészen a halmok kezdetéig, - a szoknyája végig hasítva s kék szalagcsokrokkal átkötve. Mikor ledőlt a trikliniumra, úgy feküdt ott, teljes nőietlen szemérmelenségében, mint valami buja nőstény orosz lány.

Az énekére sem sokat adott, a hangvétele is rossz volt, a közép hangjait túl erősen használta. Megmondtam neki észrevételeimet. Először dühösen nézett végig, azután kikaczagott.

- Kutyuskám, - így hívott mindig - bolond vagy, nagy bolond! - Nem a szerep, nem az ének a fő, de, hogy hogy néz ki az ember! Remélem, hogy én szép voltam?

Nem hazudhattam, be kellett vallanom, hogy észvesztően szép volt. Csakhogy nagyon kaczer, tulságosan meztelen.

- Ah, van is abban valami. A legszebb a világon egy szép női test. Vagy bolond, vagy vén, aki benne megbotránkozik. Ezekkel nem törődöm - a többi meg, hadd szeressen belém. Az a sok léha férfi hadd bolonduljon utánam - úgy tetszik az nekem! Most is ott volt az egész svadron. Láttad?

Hogy ne láttam volna! Egyszer a szerepembe is majd belesültem, úgy elnéztem azt a sok tátott száju tisztet, aki mind majd felfalta a feleségemet a szemével. S milyen bűnös, vad szenvedélytől ragyogott a sok fekete meg kék szem. Szinte látszott, hogy olyan műértelemmel vizsgálják végig teste minden részét, mint a nemes lovakét szokták. Összebujtak, sugdostak, bizonyára róla beszéltek, azután felkaczagtak - vajjon micsoda szemtelen megjegyzésen? Szerettem volna leugrani a szinpadról s arczul ütni azt a legszemtelenebbül vigyorgó hosszú bajszú főhadnagyot. Csak akkor tértem észre, mikor Menelaus kollegám oldalba lökött, hogy mondjam a szerepet, én jövők.

Mert uram, ott a vidéken nem élhet meg az ember a klaszikusokból. Ma Hamletet kell játszani, holnap Calcháast, Jonathán után Leart, Mátyás király után Pry Pált. Ott nem lehet válogatni. Nem bizony.

Az asszony se nagyon válogathatott. Egy pár tönkrement gavallér, szegény hivatalnokok, meg a huszártisztek. De ezek se sokat értek. Mindössze az a hosszú bajuszu.

De persze ezek csak nyomorult pletykák voltak, s mikor egyszer nem bírva többé magammal, egy este lábai elé borulva kértem, hogy mondja meg igazán, hogy hű hozzám, felkaczagott jóízűen, szívéből s úgy mondta:

- Szamár volt, aki mondta. Ha választani akarnék, különbet választanék.

Kezem ökölbe szorult, hogy leütöm az arcátlan teremtest, aki frivolul egyre csak mosolygott. Azután pedig hamarosan a nyakamba borult s ott beszélte tovább:

- Oh te kutyuskám, de csacsi is vagy! Elhiszel minden bolondot. Esküszöm az égre, az ég istenére, hogy meg nem csaltalak!

Komikus komolysággal emelte fel ujjait esküvésre - ha jól láttam volna, azt az utálatos frech vonást láthattam volna mosolygó ajkai körül, a mely azt mondta: te oktondi, ha csak ennyi kell, nesze - de nem láttam semmit, csak szépségét, megőrjítő szépségét s bocsánatkérőleg ültem le lábaihoz, átkulcsolva térdeit, csókolgatva ruháját.

Még én kérleltem, hogy bocsásson meg nekem! Pedig már akkor rendesen ellátogatott a főhadnagy lakására. Én pedig ott hevertem lábai előtt, bocsánatát könyörögve.

Vacsora után korábban lefeküdt, mint én, hamarosan elaludt, mint a játékban kifáradott gyermekek szoktak. A lámpa egy sugára végig ragyogta kipirult arcát s azt a bámulatos szépségű nyakat, melyet a világ legnagyobb szobrása sem faraghatott volna ki szebben. A fehér, szinte átlátszó bőr alatt a halványkék erekben ide s tova futkosott az a bűnös, megmérgezett vér, mely bekergette a szégyenbe, a gyalázatba ezt a remek teremtest - aki akkor úgy feküdt ott, mint valami istenes munkában kifáradt angyal. Ahelyett, hogy ajakára tapadtam szomjas ajkaimmal, miért nem fojtottam meg akkor mindjárt...

Még ekkor nem volt olyan szennyes a teste, a lelke, mint később lett!

Hiszen még akkor csak egy szeretője volt: a fess főhadnagy. Csak az ő hosszú szőke bajusza tapadt rá összekuszáltan arra a piczi szájra, csak az ő gyeplőtartástól elszélesedett kezei turkáltak abban a hullámos hajrengetegben...

Az egész város tele volt a hírükkel, csak én nem tudtam róla semmit és boldog voltam. Az nincsen megcsalva, aki nem tud róla. És én nem tudtam. Gyöngéd szeretettel vettem körül, - kérése parancs volt előttem - s ha valamit kért, a föld alól is előteremtettem.

Egyszer azután kezdtem észrevenni, hogy semmit sem tudok a kedvére tenni. Bármít csináltam, az rosszul volt csinálva. Szinte gyűlöletes pillantásokat vetett rám, s én félénken alázatosan kérdeztem, hogy mi bántja, miért haragszik.

- Legfeljebb még ha egy hónapig játszhatom. Gyermeünk lesz. Oh, hogy utálok előre.

És én ezt a nőt, aki ki merte mondani ezeket a gyalázatos szavakat: utálok a gyermekemet - tulajadó szeretettel öleltem magamhoz. Valami véghetetlen boldogság öntötte el a lelkemet. Gyermeük lesz! Egy édes kis babám! Kék szemű, szőke hajú, olyan, mint az anyja. Elkezdtem fütyülni, énekelni - átkaroltam a feleségem derekát, táncolni szerettem volna vele legalább egy fordulót a kis szobácskában.

Ellökött magától s elkezdett sirni.

- Óh mennyit fogok szenvedni, milyen utálatos leszek...

Napról-napra kiállhatatlanabb lett. De én gyönyörűséggel türtem a szeszélyeit, a jövő édes reményében.

Milyen boldogság is volt, mikor a piczike kis jószágot először összecsókolhattam. Ugy vették ki a kezemből, jól is tették, mert nagy örömben talán megfojtottam volna.

Az anyja rá sem akart nézni először. Hanem egy pár nap múlva már elkezdte csókolgatni s kaczagva játszott vele épen úgy, mint azelőtt egy kis macskájával.

Jókedve megint visszatért. Remek kis fészek lett a lakásunkból. A piczike olyan volt benne, mint valami égből leszállott sugárfény. Derűt hintett mindenre, amihez csak hozzáért, amire csak ránézett. A feleségem kezdett megint olyan kedves, olyan jó lenni, mint házasságunk első idejében volt.

Dicsekedve beszéltem el a direktoromnak, hogy milyen végtelen boldog ember vagyok!

Vállamra tette a kezét s nagy szuró tekintetű szemével hosszasan nézett reám:

- Tanulja meg barátom, hogy az asszonyok akkor a leggyöngédebbek hozzánk, mikor szarvainkat növesztik...

Gunyosan beszélt először, hanem mikor látta kétségbeesésemet, megszánt.

- Nem akartam fájdalmat okozni, - mondá - de meg kellett önnek mondanom. Tisztelem és becsülöm önt s rosszul esik látnom, hogy önön kaczag mindenki. Ha nem hisz nekem, legközelebb majd alkalmat nyujtok önnek, hogy bizonyítékokat szerezhessen...

Másnap az igazgató a kezembe adta egy levelét. Ő írta egy katonatisztnek. Csak annyi volt benne:

- A mafla ma játszik. Este várlak! Ha esetleg műsorváltás lenne s nem játszana, a második ablakba virágokat teszek ki. A levelet a zsebembe dugtam s nyugodtan haza mentem.

Igen, nyugodtan. Csak egy terv világított agyamban. Ha bűnös: megölöm.

Az ölés gondolata megdöbbszerű határozottsággal vált ki többi gondolataim közül. - Mintha csak azt határoztam volna el, hogy meg fogok inni egy pohár sört.

Ebéd után azt mondtam neki, hogy estére nem játszhatom, rosszul érzem magam. Félrehuzta a száját s csak annyit mondott, hogy bánja is ő, akár játszom, akár nem. Hanem a következő pillanatban már mintha megbánta volna, amit mondott - az ölembe ült s végig simította az arcomat s kérdezgette, hogy csakugyan beteg vagyok-e. Azután pedig kiment a másik szobába s az ablakba kirakta azokat a virágokat, melyeket előtte való napon én hoztam neki. Mosolyogva jött vissza s odament a gyermek bölcsőjéhez s lehajolt hozzá.

Én pedig hátulról lassan hozzáléptem s belemélyesztettem a két kezemet nyaka ruganyos fehér husába. Ki akart szabadulni a kezeim közül, de nem engedtem, mintha két vaskapocs lett volna a két kezem, úgy összeszorítottam vele. Az iszonyu küzdelem közepette lerántott magával a földre is. De én nem engedtem ki többé kezeim közül, csak mikor az utolsót hörögte...

A nagy beteg szemei rémesen villogtak - a száján habos nyál csordúlt ki - s melle zihálva emelkedett. Azután teljesen kimerülve, lassu hörgés között aludni kezdett.

Megérkezett az orvos is. Elmondtam neki, miket beszélt el betegünk.

Az a megölési história csak mániája. Már betegsége előtt is meghibbant egy kicsit az esze a sok ivástól.

- Talán felesége sem volt?

- Dehogy nem volt. Csakhogy mikor rajta csipte egyik szeretőjével, hát nem mert neki semmit sem csinálni. Otthagyta. Akkor kezdett elzúlleni. Pedig híres színész volt még egy pár év előtt.

- Hát az asszony hol van most?

- Nem tudom.

Néhány hét múlva megtudtuk. Csak hogy akkorára már el is temettük szegény betegünket. Mind a ketten odahaza voltunk, mikor egyszer csak belépett az ajtón egy talpig gyászba öltözött hölgy, karján egy kis leánykát vezetve.

Az arcán látszott ugyan a hervadás, a rossz élet nyoma, de azért még így a rákent festéken keresztül is - szépet mutatott. Fölvetette a fátyolát s kaczer mosolylyal üdvözölt minket:

- Nem tudom mivel meghálálni az önök jóságát, hogy szegény férjemhez olyan jók voltak.

Leült. Elkezdünk beszélgetni. Nagyon kedves, vigkedélyü nőcske volt. Az első komor hangulatából hamar kizökkent. Egy félóra múlva már kaczagva beszélte, hogy milyen féltékeny csacsi volt az ő férje. Micsoda scenákat csinált. Pedig ha jól viselte volna magát, el lehetett volna vele holt napjáig.

- Tudja-e, hogy azt hitte, hogy önt megölte. El is mondta az egész megfojtási jelenetet, mikor egyszer valami levelet csipett el...

- Igen, akkor hagyott el. A gyáva, nem hogy inkább megfojtott volna.

Nagy kék szemeivel merően nézett maga elé - s tekintete tele volt gyölölettel, utálattal. Kinek szólt az a tekintet? A halottra gondolt-e vagy magára?

Hanem a következő pillanatban már megint másról csacsogott. A kis leányáról. Azt sem szerette az apja. Nem tudja miért?

- Azt hitte, hogy nem az ő leánya.

- És?

- Talán azért gyölölte.

- Meglehet - de... de - tette hozzá kihívó mosolylyal... nem tudhatta bizonyosan...

KALT ÚR KALANDJAIBÓL.

I.

Ott az akadémiai épület háta megetti utcák egyikében, a hol a nagy kereskedők irodái vannak, az egyik előtt jó darab idő óta áll egy magas elhízott uri ember. Egész arcán látszik, hogy milyen nagy gyönyörűséggel olvassa a nagy aranyozott betűket, melyek kápráztató ragyogással hirdetik, hogy ott van a híres »Kalt és Társa« cég üzlete.

A gazdag és elbizakodott emberek szokásos dölyfével olvassa a felírást félhangosan. Jól esik az embernek a maga nevét hallani, ha tudja, hogy az a név körülbelül ötszázezer forint értékét képvisel. A társ uré is annyit, de az elég szerény meghuzódni a szürke névtelenségbe.

Ő nem. Ő élni, ragyogni akar. A másik szolid, órapontosságu uri ember, akinek főgyönyörűsége beletemetkezni az üzleti levelek közé vagy a vaskos üzleti könyvek vörös léniákkal felszántott lapjait bevetni fekete számokkal, hideg komoly betűkkel. Annak az üzlet cél, élete célja - neki eszköz. Ő is dolgozik, de azért, hogy azután kedve szerint élhessen, az meg akkor él kedve szerint, ha dolgozhatik. Pedig ez az igazi, okos életnézet, az övé. Mindent kiélvezni, a mit lehet, kellemetlen gondolatokkal soha se, vagy lehetőleg ritkán foglalkozni, semmi élvezettől meg nem fosztani magunkat, ha azt megszerezhetjük. Letéphető rózsákat letéptelenül nem hagyni. Még azt is megpróbálni, a melyeknek olyan hire van, hogy össze-szúrja az ember kezét. Hadd szúrja, egy két tövis ha bele is szalad az ujjunkba, de a rózsza többnyire leszakad. Sőt ez így még élvezetesebb.

S most, mikor ezen a pompás nyári reggelen, a jól megreggelizett, egészséges, gazdag ember bölcs filozófiájával rágondol élete legnagyobb gyönyörűségére, az érzéki szerelemre, beteljesült vágyainak jól eső, büszkévé tevő hangulata mellé megszállja lelkét legújabbán kezdődő kalandjának idegizgató gyönyöre.

Ilyenkor, mikor hosszú fehér ujjait kinyújtja egy-egy újabb halacska után, mindig azt hiszi, hogy minden eddigiek között ez lesz a legizletesebb, legpompásabb falat. S mintha már ott vergődne előtte a nyugalmas házaset csendes vizéből kifogott jámbor asszonyka, látja maga előtt meg-megvonaglan a kíváncsú fehér testet, tiszta becsületes levegő után kapkodó kis száját - majd látja lecsukódni fáradt önmegadással ajakát, szemét, melyet csak akkor nyit fel, mikor ő szomszéd ajkaival reátapad. Az első tekintetekből többnyire gyűlölet, utálat beszél, de ezek a fenyegető, villámló tekintetek még jobban élesztik a szerelmi tüzet. Mert ezekben a pillanatokban úgy érzi Kalt ur, mintha férfiúi ereje ülne diadalt a meghódítottak fölött, csak később világosabb és nyugodtabb perczeiben jut eszébe, hogy az ő szerelmi történetei tulajdonképpen nem egyebek, mint a pénz hatalmának a Sors nevezetű kóbor poéta által sok erővel és zsenialitással megírt tyrádái.

Igen, a pénz hatalmának. És azért nézi Kalt ur olyan nagy büszkeséggel azt a cégétáblát, a mely az ő minden hatalmának és gyönyörűségének a symbolikus jele.

Észre sem veszi, hogy valaki a háta mögé kerül. Csak mikor a hangját meghallja, akkor fordul barátságosan hátra:

- Te vagy az Róbert?

A társ ur szótlanul intett a fejével s kérdőleg nézett rá. Csak kis idő múlva szólalt meg:

- Vársz valakit?

- Nem.

- Azt hittem. Láttam, mikor együtt jöttél azzal az irnokkal. Rigó volt ugy-e?
 - Az. Hja barátom demokratáknak kell lennünk.
 - Különösen ha annak a szegény legénynek, akihez leereszkedünk, csinos felesége van. Csak aztán botrány ne legyen megint belőle. Emlékszel a mult nyári dolgodra Füreden. Ha elfeledted volna, ezennel van szerencsém az eszedbe hozni...
- Kalt urat eme, ugy látszik, nem nagyon ragyogó emlék felidézése elég kellemetlenül érinti.
- Az ördög vigye el ezt a kis fakó, megvénhedt embert, ennek is mindig ilyenek jutnak az eszébe! Az az egy kalandja nem ütött jól be és mindig azt emlegeti. A többi mintha nem is lett volna, mintha a hódítások egész koszoruja nem fűződne arra a kopasz fejre. Miért azt az egyet emlegeti mindig, miért nem a többit?
 - Talán bizony a hódításaidról beszélgessek folyton? - kérdi gunyosan a társ ur. Neked magadnak, hidd el öregem, nem sok részed van bennök. Ha szegény lennél, legfeljebb a szobaleányok után futkoshatnál.
 - Akkor senki után se futkosnék, de most bolond lennék, ha nem tenném.
 - Csak vigyázz! Jusson eszedbe Füred!
- Már megint. Hát mit emlegeti annyit. Beismeri, hogy kudarcz volt, de hát édes Istenem, Napoleonnak is voltak kudarczai.
- A dolog tudod, hogy sokba került. Alig tudtuk elsimitani. Az az egy zuglap mégis megírta: *Az elcsipett szeladon*, emlékszel? Kár lenne megrepetálni a dolgot. Ez az asszony is becsületes, a mint hallom...
 - A legtöbb az, mig nincs alkalma vagy oka mássá lenni. Szegény és hiú, ennyit tudok. S mind a két dolog nagy kerítő.
 - Kérlek, talán elég már ebből az ostobaságokból. Inkább nézzük át ennek a zimonyi cégnek az ajánlatait. Én olvasom, te jegyezd: Tengeri: 5-04. Márcziusi szállítás...
- Kalt ur jegyzi is hűségesen, de azok mellett a hideg üzleti betűk mellett minduntalan ott látja a mosolygó, gyermekarczu asszonyka piczi alakját; az egész alak olyan, mint valami felsőbb leány, csak a szeme, tágra nyitott nagy kék szeme az asszonyi rajta. S mintha az a szép szem biztatólag intene felé...
- Enyém leszel kicsikém, - suttogja félhalkan.
 - Mi, mi lesz? - üti fel fejét a társ ur az írások közül.
 - Semmi. Árpa augusztusra 7 forint, rozs 5 frt 40...

II.

Nagy nap volt az, mikor a szegény irnokék a nagyságos főnök urat várták ebédre.

Rigó Imre sehogy sem tudta, hogy hogy jutott ehhez a szerencséhez. Egyszer csak a hivatalos óra után behívta őt a főnök ur a maga szobájába beszélgetni. Megkínálta finom szivarral, maga mellé ültette s elkezdett vele beszélgetni mindenféléről.

- Miről? - kérdezte kíváncsian az asszonyka.

- Hát erről is, arról is. Többek között azután előhozta, hogy mennyire rokonszenvez ő velem. Milyen kedves, derék ember vagyok. Hiába is vonogatja a vállát. Igenis azt mondta, hogy kedves...

- Jaj, ne beszélje már. Még eltalálom hinni. S kedveskedve befogja a férje száját s odaül az ölébe, két karjával átkarolva a nyakát.

No csak ezt kellene látni Kalt urnak, hogy még örültebben bolonduljon utána.

- No most már beszélhet. Hát azután mit mondott még a főnök ur?

- Hogy kedves barátja vagyok, hogy nagyon érdeklődik irántam, hogy maga is nagyon kedves, derék asszonynak látszik.

- Mást nem mondott? - Te, el ne hallgasd! - s ujjával pajkosan megfenyegeti a férjét - azt nem mondta, hogy csinosnak is látszik. Mi? Igazán nem mondta? Majd megtapintom az orrod hegyét s megtudom mindjárt, hogy igazat mondasz-e. No, még van idő vallani. Mondta, nem mondta?

- Mondta, mondta. Azután azt is mondta, hogy milyen jól érezné ő néha magát egy olyan boldog családi körben, a minőnek a miénket gondolja. Természetesen nem felelhettem neki egyebet mindezekre, minthogy szerencsénknek tartjuk, ha megtisztel becses látogatásával.

- Te, Imre, de így mondtad-e?

- Így, így. Azután kért, hogy engedd el neki az etiketteszerű első vizitet s hadd jöhessen el mindjárt vasárnap ebédre.

- Kijelentettem a te nevedben, hogy szívesen látjuk.

Az asszonyka előtt egy kicsit furcsának tűnt ugyan fel ez a sietős látogatás, de nem szólt semmit.

Elvégre, ha az urának a főnöke bizalmas barátságba akar keveredni velük, hát ennek csak örvendhet. Ugy sejti ugyan félig-meddig, hogy nem az ura szép szemeért jön el hozzájuk Kalt ur, hanem hát, melyik szép kis menyecske szívét, még a legjobbét, legbecsületesebbét is, nem dobogtatja meg kellemesen az a tudat, hogy érdekelni kezd valakit. Még ha az a valaki olyan elhizott, csunya bácsi is, mint Kalt ur.

Legalább nem veszedelmes. Egy kis ártatlan játékot meg miért ne lehetne végigjátszani. Még az se lesz nagy baj, ha beleszeret - legalább jobb dolga lesz az urának - ő úgy se szeret bele soha. Brr, abba a csuf emberbe. Már a gondolatára is ennek kacagni kell. Fürge agyában egy bohó kép rajzolódik le. Egy kopott, nagy, szürke medve, a mint kerget egy kis fényes szárnyú lepkét. Soha se éri el s kergetés közben nagyokat bukik.

Olyan jóízűen felkaczag, mintha csakugyan ott látná maga előtt végignyulni a földön a nagy talpast.

Rigó ur is gondolkozott egy kissé rajta, hogy nem lesz-e valami baj a Kalt ur bizalmaskodásaiból, hanem azután ő is csakhamar megnyugtatta magát. Nevetséges dolog. Csak nem félti a feleségét attól az embertől!

Csak járjon el bátran hozzájuk. Akár bele is szerethet a feleségébe! Az asszonyka szerelméről és hűségéről egészen biztos. Az ilyen vénülő legényeket az orruknál fogva lehet vezetni és nagy hasznukat lehet venni. Pláne ha princípálisok.

És a mint tovább fűzte a gondolatait, úgy tűnt fel neki ez az egész dolog, mintha csak ettől várhatná sorsa jobbra fordulását. Ideje is, hogy jobbra forduljon. A nyomorgásból elég volt már ennyi. Kalt ur a széles vállait tartja eléjük, hogy azon át menjenek előre. Miért ne tennék

meg. Csak az asszonykának lenne annyi esze, hogy egy-két meleg pillantást ne sajnálna majd ettől a csúf zsidótól. Csak annyi kellene. Több nem.

Az asszonyka pedig talán épen ekkor gondolt arra, hogy csak lenne annyi esze a férjecs-kéjének, hogy ne venné tőle rossz néven, ha egy kicsit kaczerkodik majd Kalt urral. Hiszen ő érte fogja ugy is tenni...

III.

És a nagy szürke medve elkezdte kergetni a kis fényes szárnyu lepkét.

Mikor először látogatta meg Kalt ur őket, a kis menyecske olyan szép volt, hogy Rigó Imre nem győzött eleget gyönyörködni a feleségében. Maga is rég látta ilyen szépnek.

Hiába, sokat tesz az, mikor az asszony azzal az erős elhatározással ül le öltözködni, hogy most szép akar lenni.

Ha ugy valami bizalmasabbja megkérdezte volna, hogy miért akar ma szebb lenni, mint máskor, elég együgyűen megmondta volna azt, a mit igazán érez, hogy az ura kedvéért akar tetszeni Kalt urnak. Kalt urnak, akinek az irodájában dolgozik a férje s aki bizonyára minden lehetőt meg fog tenni az érdekükben, ha ő megtetszik neki.

És ha ekkor az a bizalmas ismerős elég indiskréten azt mondta volna, hogy bizonyára megtesz minden lehetőt, de valószínűleg csak akkor, ha ő is megtetszik neked, - ha a szeretője leszel - hát bizonyára zokogva tépte volna le magáról a ruhát s kijelentette volna, hogy inkább soha se akarja látni Kalt urat, hogy inkább maradjon a férje örökre szegény irnok, minthogy a világ ilyet gondoljon róla.

De nem volt senki, aki mondta volna. Az ura csak annyit mondott:

- Kedvesem, légy nyájas és előzékeny. Tőle függ, hogy sorsunk jobbra változzék.

Ő pedig magában csak annyit gondolt, hogy az a csunya ember egy jó szaváért, egy nyájas pillantásáért is mindent meg fog tenni. Ha pedig többet akar (no hiszen majd kifizetné ő akkor a szemtelent), hát egyszerűen vége lesz a játéknak. Eh, de ez nem is fog soha sem megtörténni. S valóban, hogy most ott ül mellette Kalt ur, nyugodt komoly arczczal, egyáltalában nem néz ki valami követelő szerelmesnek. Olyan báránytermészetű ur lehet, aki megalégszik a szerelem morzsaival: kézcsokkal, nyájas szóval, meleg pillantással.

Igy indult meg ez a játék, hogy a kis fényes szárnyu lepke ingerkedve oda szállt a nagy szürke medve orrára, azután, hogy tovább szállt, a nagy medve elkezdte kergetni.

Persze most még csendesesen ülnek egymás mellett. Kalt ur nem győzi dicsérni, hogy milyen pompás kis lakásuk van. A maga nagy, rideg szobáit milyen szívesen felcserélné ezzel a kis barátságos fészekkel.

- Igazán csak itt lakik a boldogság. Ez az élet igazi nemes célja, amit önök már elértek. Micsoda ehhez képest a világ minden gazdagsága. Nyomorult chimaera!

Hogy mi az a nyomorult chimaera, azt sem Rigó ur, sem a kis asszonyka nem nagyon értik (valószínűleg maga Kalt ur sem), de minden bizonynyal valami szép dolog lehet. És az ő boldogságukat még ennél is szebbnek mondja!

Igazán kedves uri ember! Ámbár ők nem egészen osztják a nézetét, mert elvégre is e mellé a nagy boldogság mellé jó lenne egy kicsit nagyobb fizetés is. No de majd megjön az is!...

Kalt urnak a tekintete egészen belemélyed az asszonyka vonásaiba. Félig nyitott szájjal, ki-meredő szemekkel bámulja természetnek leányos, de mégis gömbölyű formáit, sugár, hosszú derekát, a csipkés blouse alól előtörő ruganyos kis halmok bájos körvonalait, a piczi lábát, s azt a piruló zavarodott tekintetet, amely szinte kéri, hogy ne nézze már őt annyira.

Egész lényén a bakfis-lány zavara ömlik el, a maga ingerlő kedvességével, bájosságával.

Kalt ur nem tudja levenni róla a szemét. S míg nézi, nézi, mintha valami eladó portéka lenne, számolgatja magában, hogy mennyit adhat érte.

S úgy találja, hogy mennél tovább nézi, annál többre becsüli. Veszedelmesen szép! S ha nagyon fogja magát tartani, nagy rést üthet a Kalt és társa czég ez idei mérlegén...

IV.

Kalt ur kezdett mind gyakoribb vendég lenni a kis józsefvárosi lakásban. Eleinte mindig Rigó Imrével jött. Véletlenségből az irodából mindig egyszerre indultak haza és véletlenségből Kalt urnak mindig arra felé volt sétálni valója, a merre Rigóék laktak. Mikor azután a házhoz értek s Rigó ur megkérte a főnök urat, hogy ha csak pár perczre is, de sétáljon be hozzájuk, hát a főnök ur véletlenségből mindig besétált s véletlenségből mindig tovább maradt bent egy pár percznél.

Később azután már egyedül is bátorkodott tiszteletét tenni, a férj nélkül, remélve, hogy Etelka nagysád őt úgy tekinti, mint a családhoz tartozót, mint igaz, őszinte jó barátot s vele szemben nem alkalmazkodik a rideg etiquette szabályaihoz.

Valóban, Etelka nem is ragaszkodott. Kezdte megszokni Kalt urat, a minthogy szép asszonyok sokszor dédelgetnek olyan ocsmány majmokat, hogy az ember a szépnek ehhez az abszolút ruthoz való vonzódását épenséggel nem tudja magának megmagyarázni.

Etelka különben, ha ott volt is Kalt ur, nem sok czeremóniát csinált vele. Végezte a napi dolgait, mintha ott se lenne a vendége.

Sűrű nagy haját keresztülkötötte valami kis perkál kendővel, úgy parasztmenyecskésen, a ruháját is feltűzte egy kicsit, hogy ne akadályozza a járás-kelésben s hogy Kalt ur a fekete harisnyából, mely odafeszül formás lábára, egy kis vonalnyt láthasson is.

Hadd lásson, hadd legyen még szerelmesebb bele. Mert azt, hogy szerelmes, azt már rég észrevette. Melyik asszony is ne venné azt észre! De azt már nem vette észre, hogy az nem a legtisztességesebb, vagy mondjuk egyszerűen, hogy az a közönséges értelemben vett szerelmek közül való volt, amely Kalt ur szívében lobogott.

Nem is ott lobogott, csak az ereiben perzselte a vért s az idegeit feszítette meg sokszor egészen az elpattanásig.

És valahányszor távozott Kalt ur, mindig átkozta a gyávaságát, hogy miért nem mert még szólni. Hiszen nyilvánvaló annak az asszonynak minden mozdulatából, hogy az övé akar lenni, csak merjen...

No hanem legközelebb mer is! Csakhogy nem ment ám ez olyan könnyen. Mert néha, épen mikor már-már ajkaira szorult Kalt urnak az a sokszor eluttogott kérés:

- Legyen az enyém édes - szeressen! hát az asszonyka épen abban a pillanatban mondott valami olyan megdöbbenő becsületes együgyüséget, hogy a kérés nem tudott elrebbenni a vastag ajkairól.

És míg Kalt ur nagy nehezen készülődött a döntő ütközetre, Etelka meg sem álmodta, hogy ennek az elég kellemes viszonynak furcsa vége is lehet.

Mert valóban kellemes volt. Egy áldozatra kész jó bolond, a férj princípálisa, aki mióta az ismeretség tart, azért, hogy öt órák hosszán át bámulhassa s néha-néha megcsókolhassa a kezét, elhalmozza őket minden szivességgel. A férje már első könyvelő lett, a Kalt ur páholyát akkor használhatják, amikor akarják s a többi apró, de mégis jól eső szivességeknek pedig se szeri, se száma.

Hiszen ez egészen kellemes dolog. Persze, hogy kellemes, egészen addig a napig, míg Kalt ur be nem mutatja előtte azt a váltót, melynek egy passzusa van: az eddigi szivességekért lejárakor Rigó Imréné az enyém lesz... Igaz ugyan, hogy Etelka ezt a váltót nem írta alá, de Kalt ur úgy gondolkozott, hogy az asszonyka bizonyára tudja, hogy szolgáltatokat viszontszolgáltatások nélkül nem igen szoktak cselekedni.

Hanem, mint a következmények megmutatták, Kalt ur mégsem egészen helyesen gondolkozott, mert az asszonyka tudta ugyan, hogy szolgáltatásokat viszontszolgáltatás nélkül nem igen szoktak cselekedni, de azt hitte, hogy ez a viszontszolgáltatás csak annyiból áll, hogy Kalt urat nap nap után szívesen látja maga mellett, beszélget, kaczag, bolondozik vele, nagy husos keze között talán a rendesnél hosszabb ideig ott felejtí a kezét, megengedi neki, hogy közelebb ülhessen hozzá, mint talán más ülhetne, a kezét is csókolhatja, ha neki tetszik. És bele is szerethet, ha neki tetszik! Ennyit szívesen megenged neki. És ha többet akarna? Erre nem is gondolt az asszonyka, csak akkor, amikor már későn volt, mikor hirtelen meglepetésében és zavarában a legegyszerűbb ugyan, de mégis a legeggyűbb módon végzett Kalt urral.

Egyszerűen a szemébe kaczagott, mikor az át akarta ölelni s minden tragikus pose nélkül lökte el magától:

- Hogy én magát szeressem? Megbolondult? Ugyan Kalt ur legyen esze...

Lesz is s míg térdéről veregeti le a port (mert egész regényes módon odatérdelt az asszonyka elé), hát egész nyugodtan kijelenti, hogy holnap délelőtt ismét tiszteletét fogja tenni s addig meggondolhatja ő nagysága, hogy a férje állását érdemes-e koczkáztatni gyermekes szeszélyből. Mert a leghatározottabban kijelenti, hogy Rigó Imre urnak, bármennyire becsüli is munkásságát, a legközelebbi napokban fel fog mondani - hacsak ő nagyságának is holnapig meg nem jön az esze...

A kipirult arcú asszonyka lázasan reszkető ajkain ott látja lebegni a sértő, megvető szavakat - igyekezik hát azokat megelőzni:

- Mondhat ma akármit. Elnevezhet szemtelennek, gazembernek. Ma teheti. Holnapra én úgy is, legalább azt remélem, el fogom felejtetni. S ismét a régi jó barátok leszünk. Kezét csókolom...

* * *

És Kalt ur egészen jól számított. Szegény ember nem engedi ki egykönnyen a kezében lévő kenyeret. Ő pláne kalácsot adott ezeknek a kezébe. Oh, ő ismeri jól az asszonyait. Először furiák, azután kezes báránycák...

Csakugyan ez is az lett. Már nem utasította ki. Nagyon nyájasan fogadta.

És ezt Kalt ur a lehető legtermészetesebb dolognak találta. Csak azt nem találta azután természetesnek, amit azután hallott:

- A magáé leszek, mert magát mégis kisebb gazembernek tartom, mint Rigó Imre urat. Az este elmondtam neki mindent. Azt vártam tőle, hogy azt fogja mondani, amit ilyenkor a becsületes emberek szoktak tenni, és?... azt mondta, a mit az okos emberek szoktak mondani.

Eh, édesem, hát jövődő boldogságunkért hozhatol egy kis áldozatot... No és most én azt mondom magának, hogy a magáé akarok lenni. A szeretője akarok lenni. Ugy látszik, az életben csak a nagyobb és kisebb gazemberek között lehet választani: én választottam. Ha becsúlen leszek, legalább hasznom legyen belőle. Nekem magamnak. Az üzletet magam akarom megkötni, nem kell hozzá társ. Nem Rigó Imre adja el Rigó Imréné becsületét, hogy azután rögtön le is húzassa az öt megillető perczentet. De én magam kötök üzletet magával. Nos kellek vagy nem?

Remek szép volt az asszony ebben az örült felindulásában. Kalt ur e pillanatban a mennyei üdvösségét is, vagy amit ennél jóval többre tart, összes vagyonát odatenné a szép asszony lábai elé.

- Hogy kell-e? Én leszek a világ legboldogabb embere, ha az enyém lesz.

- Jó, menjen haza s várjon. Egy óra múlva ott leszek s ott is maradok...

Egy óra múlva jelentették Kalt urnak, hogy könyvelője felesége, a szép Rigóné, lakásán agyonlőtte magát...

Rigó ur is, Kalt ur is egy véleményen voltak, hogy az asszony örütségi rohamában követhette el az öngyilkosságot.

Persze azt a pár sornyi levelet, melyet közösen kettőjüknek irt, nem hozták a nyilvánosságra. Különben is ostobaság volt benne:

- Halálom órájában kezdem magukat irigyleni, hogy olyan könnyen tudnak élni becsület nélkül. Én is próbálgattam, de nem megy, sehogy se megy... nagyon ostoba vagyok...

A PAKISASSZONY REGÉNYE.

I.

Csendes kis eklézsia az a darlavölgyi. - Mint Ároky Mihály tiszteletes szokta mondogatni, csak olyan embernek való, aki a világi hiuságokból nem kér részt.

Szerény igényű, világi gyönyörűségekkel nem törődő embernek azonban valóságos paradicsom. Különösen, ha ott van körülötte a jámbor arcú feleség, a kised gyermeknépség, az egész szerető familia. Nem bántja az embert senki, élhet nyugodtan családjá boldogságának s lelke istápolásának...

Igy beszélt vala sokszor Ároky Mihály tiszteletes ur az ő boldogsága Kanaánjáról - ahonnan azonban, isten tudja miért, miért nem, de minduntalan kivágyakozott - s besurrant a szomszéd kis mezővároskába, ha a lovai el voltak foglalva, gyalog is, hogy azután ott a »Vörös Rák«-ban a pajtásoknak elmondhassa, hogy milyen paradicsomi élete van neki odahaza.

Akadtak ugyan rossz nyelvű emberek (de hát édes istenem, hol nem esik jól az embereknek a más becsületén rágódni!) - akik azt hiesztelték, sőt állítólag meg is mertek volna rá esküdni, hogy a papék odahaza egyebet se tesznek, mint veszekednek, verekednek, s a jámbor arcú tiszteletes akármikor megteszi, hogy kikergeti a házból az egész familiát, de hát ezek mind csak olyan kósza hírek voltak - valamint az is, hogy a pap szeretők után mászkál be a városba, mert odahaza már be se teheti egy hive házába se a lábát, ismerik mint a rossz pénzt, s akárhányszor megkergetik, kapun átugratják a legények.

Nem hittem én ezekből semmit. Van nekem akkora emberismeretem, hogy kilátom a pap szeméből, hogy az maga a megtestesült jóság, az együgyű, buta jóság; tudná is ez kivenni a familiáját; meg az se nagyon néz ki belőle, hogy tudna szeretők után mászkálni - nagy vörös orrával, széles, mosolygó ábrázatával, s esetlen hórihorgas lábával egyáltalán nem hasonlít semmiféle don Juánra.

És mégis ezeknek a kósza híreknek igazuk volt. Magam sem hittem, míg tiszteletesékhez oda nem került káplánnak: Vimmer János, aki azután hordta a híret garmadástól az ő »mentor«-ának, többnyire így szólitott, hogy most ez, most az történt a papéknél, tegnap a Mili kisasszonyt is meg akarta verni.

- Jaj, kedves mentorkám, ha te látnád a Milikét - micsoda leányzó az! Igazán, hogy lehet annak a csúf embernek ilyen gyermeke. És hogy bánik vele az a gyehennára való. Hidd el, mentorkám, felforr az emberben a vér, de hát a káplán csak káplán, nem csinálhat a princípálisával semmit sem. Te, azt a Milikét neked látnod kell - az éppen neked való leány lenne.

A jó János különben ahol csak egy csinos arcú leányt látott, azt mind nekem szánta.

- Mert ez a leány szép is, büszke is, ábrándos is, szentimentális is, meg okos is...

- No, nono!

- Igenis ilyen. Egy aranygyerek. Oh, ha én neked lennék...

Az is szent meggyőződése volt, hogy az ő mentorának csak egy szavába kerül egy-egy szív meghódítása.

- Ki kell jönnöd. Okvetlen ki kell jönnöd. Addig feléd se nézek, míg meg nem látogatsz. Nem én. Nem bizony.

Pedig hát dehogy nem nézett. Nem tudta volna ő azt megállani, hogy a parázshireket magában tartsa. Meg azután kötelességének is tartotta engem mindenről értesíteni, mert fejébe vette, hogy a Milike csak egyedül nekem való, s ennél fogva a familiája dolgának okvetlen érdekelni kell.

- Milikét egészen kíváncsivá tettem már rád, annyit beszéltem rólad. Hogy milyen nagyszerű ember vagy te, hogy mentettél meg engem is...

- Igaz. Hogy is volt ez a dolog? Jertek csak elő ti aranyos, kedves emlékei azoknak a soha vissza nem térő napoknak.

Osztálytársak voltunk. Vimmer Jancsi az egész osztályban a legcsendesebb, legjámborabb gyerek volt, meg, tegyük hozzá, a legügyetlenebb is.

Nem is vett ő részt sohase a mi mulatozásainkban.

A nagy métát csak hirtől ismerte, hógolyócsinálástól se veresedett ki soha a keze, meg a fürdést is csak kádban szerette. Hanem egyszer mégis rávettük, hogy jöjjön velünk fürdeni a Garamba.

Először szabadkozott, hogy nem tud ő uszni, meg azután melege sincs - de mégis csak eljött nagy immel-ámmal.

A nagy csufolásra pedig nekivágott a mélyebb viznek is, uszni nem tudott, fuldokolni kezdett - lemerült a víz alá - alig tudtam onnan valahogy előkaparni.

Mikor magához jött, zokogva borult a nyakamba:

- Édes Mentorom!

És azóta nem kívánhattam volna tőle olyan dolgot, amit meg ne tett volna értem. Leghűségesebb, legjobb barátom lett. És én lettem az ő oráculuma, amit én mondtam, az minden jó volt, amit én tettem, az minden helyes volt. Nemcsak ragaszkodott hozzám, de rajongott értem, mint valami felsőbb lényért.

Darlavölgyére is csak azért vágyódott, hogy közel lehessen hozzám.

- Oh érted elmennék én a világ végére is.

Hát akkor hogy ne tette volna meg majd mindennap azt a két órai utat, amennyit meg kellett tennie, hogy bejusson a városba.

És így lettem én lassankint beavatva a darlavölgyi papfamilia házi bajaiba, és így tudtam meg szegről-végre az én János barátom által kiszemelt jövődöbeli apósom viselt dolgait.

II.

- Látja, kedves barátom, ez az én csendes kis Tusculánomom, - mondogatta Ároky tiszteletes ur, körülvezetve a paróchia szobáin - itt élünk mi kis családommal békés nyugalomban (János ur alattomban nagyott rántott a kabátomon), elvonulva a világtól s nem törődve a világgal.

És csakugyan olyan kedves fészeknek látszott ez az egész paplak. Vadszőlővel befuttatott tornáczával, zöld redőnyös ablakaival, fehérre meszelt falaival.

A ház előtt hatalmas akácok bólingatták illatos koronájú fejüket - a kis fehér csolnakos virágok odahullottak lábaink elé - ott odébb meg csinos virágágyak tarka szőnyege borult a buja, eleven zöld pázsitra - az utak sárga homokkal behintve - s szanaszét a kertben árnyat kínáló lombos lugasok.

- Milike, Milike! - kezdett el kiabálni a kert ajtajánál torka szakadtából a nagytiszteletű asszony, - hamar, hamar gyönyörűségem, kedves vendégünk van...

Hanem az a rózsaszinruhas alak, aki most lépett ki egy lugas alól, épen nem látszott komolyan venni a mama figyelmeztető siettetését.

Lassan, csöndesen lépegetett a homokos uton, a ruhája szélébe akadt apró galyakat lesöpörte onnan, miközben piczit felhuzott ruhája alól egész formás szépségében kikandikált szép kis lába - a kivágott cipő szalagja fölött rózsaszin harisnyájából kilátszott egy parányi folt - azután belépett a virágágyakat szegélyező fübe, egy kinyílt százszorszépet leszakított, az egyik virágágyból meg kigyomlált egy magasra igyekvő, disztelen pulykataréjt - az anyja pedig egyre csak kiabálta:

- Milike siess, Milike siess!

- Nagyon örülök, hogy van szerencsém.

Hideg, metsző, majdnem gúnyolódó hangon mondta.

S amint a fagyos szavak hullottak - az egész arczon valami olyan furcsa, gyermekesen daczos kifejezés látszott!

És maga az egész alak, amint ott állott, szinte kihívóan, daczosan, várva, hogy megint mondhasson valamit, amiről gondolná, hogy nekem nem jól esik - olyan ellenszenves, olyan visszataszító volt.

Egy fiatal leány, aki, mikor először találkozik egy fiatal emberrel, akit soha sem látott, aki soha sem bántotta, - hát annak legnyiltabban kimutatja az ellenszenvét!

Legalább is szokatlannak tűnt fel.

Föltettem magamban, hogy azon kívül, amit utóvégre is az udvariasság parancsol - nem fogok foglalkozni vele. Mintha ott se lenne, mintha magaviseletét észre se vettem volna.

Elbizakodott kis liba, egy újabb bakfistypus - akit nem ártana előljárójában lefőzni egy kicsit.

Hanem amint megláttam haragosan összevont szemöldökeit, s azt a kis ránczot összeharapott ajkai szélén, mely ott van minden ideges vagy szenvedélyes ember arczán - hát elment a kedvem ettől is.

Eh, még valami gorombasággal talál kifizetni, és azt is le kell nyelnem. Jobb ha rá se nézek.

És tudja isten, mégis rá kellett egypárszor néznem. Sűrű fekete szemöldei alól kivillámló szemei haragos kifejezéssel tapadtak mellette menő anyjára, míg a kezében tartott százszorszép szirmai apróra tépdeste.

Az apja békitetni akarta a kis haragost, s nevetve teleszórta rövidre nyirt göndör, fekete haját akácvirágokkal.

Ő pedig mig belemélyesztette mind a tiz ujját a hajába, s úgy szórta ki a virágokat, csak annyit mondott az apjának:

- Hagyj békét, nincs kedvem bolondozni! - s azután nekiindult s úgy ott hagyta az egész kompániát, mint szent Pál az oláhokat.

Még a járása, is olyan szilaj, olyan vad volt - de azért most láttam csak igazán bámulatosan sugár növést, ruganyos, gömbölyű széles vállát - ringó csípőjét s egész szobrászi alakját, melyhez szinte oda tapadt a lenge nyári szövet.

- Én nem tudom mi lelte megint ezt a bolond gyereket - kezdte az apja.

- Nem birunk vele! - folytatja az anyja.

- Pedig máskülönben olyan áldott jó lélek - vélekedett a káplán.

- A szive arany.

- Néha olyan, mint a harapás kenyér.

- Ritkán ilyen, mint most.

- Tudja isten, néha megbolondul, - mondta ki rá a végső szentenciát az apja - de hát nem is csoda. Mondtam én az anyjának, hogy a pokolba kell őt vinni, nem a nevelőintézetbe. Ott tele tömték a fejét mindenféle ostobaságokkal, megtanították verni a zongorát, meg francziául óbégatni - elkényeztették, elbolondították, színházba, meg hova hordták, arra se ügyeltek, hogy regényeket ne olvasson, hát most itt van a diszes nevelés eredménye!

Nincs a kisasszony semmivel sem megelégedve, sehogyse találja magát jól idehaza, a főzés se igen füllik a fogához, pedig hát muszáj ám azt is csinálni - megunta magát közöttünk a drágalátos kisasszony.

- Ugyan apa, ne beszélj már ilyeneket, - csititgatta a nő férjét, de az rá se hallgatott, csak beszélt tovább:

- Már miért ne beszélnek. Igenis unja magát, ostobák vagyunk az ő nagy tudományához, nagy műveltségéhez. Az is bolond volt, aki kitalálta, hogy a lányokat nevelőbe, meg hová kell hordani.

Kell ám a konyhába, meg az éléskamrába. Eszének meg elég, ha annyi van, hogy az eresz alá ne álljon, ha esik az eső. Tudjon főzni, varrni, gazdasszonykodni - egy jó tál turóscsusza többet ér, mint minden tudomány, amit akárhol is magába szed. - De mi lelhetette most? Hát bántotta valaki?

- Ejh, ej, uram Isten, egy pappleánynak ilyennek lenni, akinek legszebb erénye és ékessége lenne a csendes jámborság.

- Késő a bánat. Elvevéd, asszony, munkádnak az ő gyümölcsét.

- Ej nagytiszteletű uram, nem marad Milike ilyen. Van a leányoknál egy kor, mikor valamennyi ilyen bogaras. Olyan gyerek-betegség ez, mint a bárány-himlő. Mindenkinek tul kell egyszer rajta esni.

A kis káplán is nekem kontrázott:

- Persze, hogy csak olyan múltó betegség.

- No hát, ha ez olyan betegség, akkor az én drágalátos lányom bárány-himlőben marad mindég.

Aznap legalább abban is maradt.

Képzelfelhető, hogy az ember nem nagyon szívesen marad az olyan háznál, ahol a házi kisasszony egészen leplezetlenül kimutatja az ellenszenvét, de hát nem volt mit tennem. Ott kellett maradnom ebédre is. Faluhelyen nem nagyon tartják az emberek magukat a tizenöt perczes első vizitekhez. Se az ur, se az asszony hallani sem akartak elmenetelemről.

No hiszen mulatságos kis ebéd volt. Az öreg ur előszedett egy pár régi anekdotát - de bizony azok sehogysem akartak elsülni. - Legfeljebb ő maga kaczagott rajtok, meg néha udvariasságból a káplán ur.

Mili kisasszony szótlanul, csendesen ült a káplán mellett. - Arczáról az az ellenszenves, daczos vonás eltűnt már, s inkább valami csendes, rezignáló fájdalmat lehetett róla leolvasni.

Alig beszélt valamit. Csak néha-néha kínált meg.

- Parancsoljon.

- Köszönöm.

Ennyiből állt az egész beszélgetésünk. De pillantásaink, azok annál többször találkoztak. S szinte hallgatag elégtételül szolgált, mikor láttam, hogy azokra a nem rég oly daczosan villogó szemekre milyen félénken borul a pillák selymes fekete árnya.

- Csodálatos egy lány - mondtam az én káplánomnak, mikor ebéd után behuzódtunk az ő szobájába, rágyújtani egy pipa dohányra.

- Az, barátom, az.

- Hanem azért nem lát ám engem egyhamar Darlavölgye. - Hidd el, hogy nem nagy gyönyörűség itt lenni. És te ezt a leányt dicsérted nekem annyira? Hiszen csak nem gondolod, hogy azért házasodik meg az ember, hogy egész életén át talányokat fejtegetsen.

- No pedig fogod te ezen a talányon törni a fejedet.

- Rá se fogok gondolni.

- Nagyon sokszor. Nem olyan leány ez, akit akkor feled az ember, amikor akar.

III.

És a papocskának igaza volt. Csakugyan nem olyan leány ez, akit akkor feled el az ember, amikor akar.

A büszkeségem tartott vissza, hogy még egyszer elmenjek oda - a szívem meg kergetett.

Tudja isten, némelyik leányt nap nap után láthatja az ember, kedélyes órákat is tölthet el mellette és amint nem látja maga mellett, úgy eltűnik emlékéből az arcza, alakja, egy rövid nap alatt, mintha soha ott se lett volna. Mászt meg elég egy rövid napig látni, hogy arcza, minden vonása kitörölhetetlen, éles vonalakkal rajzolódják be emlékezetünkbe.

- Ne is haragudjék rám, - mondta, mikor másodszor találkoztunk - nem tudok a természetnek parancsolni.

- Mikor maga a multkor itt volt, végtelen bántott valami, [ha csak először bántott volna] s ez tett olyan kiállhatatlanná, olyan visszataszítóvá.

Mosolyogva nyújtotta oda kis kezét. Mintha csak nem is az a leány lett volna, aki a multkor.

- Nos, mit néz rám oly furcsán? Hogy kétfélének lát. Óh, fog még maga többfélének is látni, ha ugyan egyáltalában akar látni; nincs az a kaleidoskóp, amelyiknek annyi szinképe volna, a mennyi változása az én lelkemnek van. És elég szerencsétlenül, nem tudok magamon uralkodni. Mindig olyannak mutatom magam, a minőnek a lelkem parancsolja. Lehet, hogy végső elkeseredésében teszi az ember azt, hogy már magán uralkodni sem tartja érdemesnek.

Mosolyog rajta? Különben igaza van. Nevetségesnek látszik, mikor egy fiatal gyerek-leány végső elkeseredéséről beszél.

Én! - Aki előtt, ahogy a sablon vigasztalás mondja, nyitva van az egész élet.

Bánom is én, ha be lenne is csukva. Utálat, undor fog el, ha nyitott kapujára gondolok. Nem kell nekem semmi sem hitvány, unalmas gyönyörűségeiből.

- Hiszen nem is ismeri azokat.

- De ismerem. Mert mióta öntudatra ébredtem, mióta gondolkozni kezdtem, ez az egy dolog az, amin tépelődöm, ez a gondolat az, ami közel visz a megőrüléshez, hogy micsoda nyomorúságos élet vár egy ilyen magamforma lányra.

Férjhez kell mennie, hogy megélhessen. Elveszi egy szegény ember, aki, tegyük fel, hogy szereti - de meddig? míg az első betölthetetlen vágy fel nem állítja köztük a korlátot. Óh, a szegény emberek komiszak a maguk szegénységében. Elkecsereződnek, rosszak lesznek - s belőlem is lesz majd egy olyan unalmas, idő előtt megvénült asszony, mint a mama - s belőle meg, abból a szerencsétlenből, aki elvenne, egy olyan korhely, durva ember, mint az apám. Miért ne mondanám meg ezt ilyen nyíltan, hiszen tudja maga azt rég, tudja az egész világ - az apám gyönyörű dolgain nevetnek a darlai kávékompániák.

És ilyen lenne az én életem is! És ettől remegek, ettől irtózom. Ne beszéljenek nekem a szegény emberek házasságának idealizmusáról - a szegénység leszedi a lélek zománczát, az az unalmas, szűk kör pedig, melyben mozogniok kell s az egyhangu élet, különösen ha fizikai munka nem meríti ki őket teljesen - rosszakká teszi.

Nem mentségük ez, csak tetteik magyarázata. Az ember rossz lesz unalomból is. Látja, az apámnak sincs elég temetése, esketése meg keresztelése, - azért ér rá majd minden nap berándulni a városba.

És nézze, milyen állapotban kerül onnan vissza.

Rekedt kiabálás hallatszott az utca felől. A hazaérkezett tiszteletes ur magyarázta valamelyik hivének, hogy ha az istenben boldogult Répás János uram hátralékos papi adóját ki nem fizetik, hát ő bizony kiprédikálja holnap, hogy Répás uramnak is úgy fogják mérni odafent a mennybeli boldogságot, mint ő mérte a papjának a kompetenciáját.

- Gyalázatos népség, kedves öcsémuram - pattog Ároky Mihály tiszteletes ur, nagy haragosan becsapva maga után a kertajtót. De egyszerre mosolyra derül az arcza, mikor meglátja a lugasban ülő Milikét.

- Ah, itt vagy kicsikém. Gyere csak ide kis madaram.

Mikor azután látja, hogy a kis madár nem igen akar hozzá repülni - maga lépeget oda, felé hajlik, hogy megcsókolja, de bizony majd hogy rá nem dől, mert a talaj nem igen biztos a lábai alatt - s míg előre csucsorított ajakkal keresi a leány ajkát, az félrefordul s az apai csók a levegőben csattan el.

- Látja, ilyen leány ez, nem hagyja magát még az apjának se megcsókolni, - no de majd megjuhászodik ő kelme - csak eljőjön az igazi, a kiért megdobban kis szivecském - ugye-e kis szivecském - hehehe... S olyan jóízűen kaczag, mintha a világon a legmulatságosabb dolgot mondta volna el.

- Persze, hogy jobban is illik a csók egy olyan kis pörge bajuszra, mint az uramöcsémé is például.

- Apám! - pattant fel dühtől szikrázó szemmel a leány - s amint végignézi a becsipett, vigyorgó embert - ebben a tekintben benne van lelke egész utálata, megvetése.

- No, gyerekek, csak maradjatok itt, jövök mindjárt - hozok fel egy kis bort.

- És ez az én apám! Ilyen ő igazi valóságában. Mit bánja ő azt, ha a szégyentől ki is égne a lánya arcza. Mit bánja ő, ha egymást átölelve látott volna is? Hiszen különben a boltos is örül, ha nézegetik a portékáját, az eladni való portékáját.

- Hátha valaki az igazi árát igérné meg ennek a portékának: egy odaadó, nagyon szerető szívet, mely nem ismerne más feladatot, mint önt boldogítani.

- Annak is azt mondanám, hogy nem vagyok eladó - mondja büszkén, daczosan a szép leány.
- No, kedves öcsém, itt a bor. Az egész világ egy fakovát se érne e nélkül. Pedig maholnap megeszi ezt is a fillokszera előlünk. Nagy bolond volt az öreg Noé, hogy ezt a csunya férget is becipelte a bárkába. Ígyunk, sohase halunk meg!

IV.

És alig két hónap múlva elköltözött atyái közé, akik valószínűleg nagy lakomát csaptak az égben az ő tiszteletére.

Mert nem szükséges éppen mindent elhinni, amit az öreg Viczmándiné össze-vissza beszél, a nagytiszteletű ur öltöztetése közben, a többi ott settenkedő asszonynépségek:

- Nem álmodtam lelkeim, isten bizony nem álmodtam - úgy láttam a két szememmel azt a nagy fekete macskát, mint ihol la, ezt a csizmát, amit a lábára huzok.

Nagy fekete állat volt, kiülő zöld szemével, majd lenyelt - s a száján, isten úgy segéljen, tüzláng csapott ki.

- Higyjék el, kigyelmetek, hogy a rossz lélek volt, - várakozott a nagytiszteletű ur lelkire.

- Hej, nem is kerülhet ő mennyországba. Rég eladta a lelkét az ördögnek.

- És öltöztetik a felpuffadt, merev, hideg alakot minden kegyelet, minden szánalom nélkül - s mikor azután teljesen rendbehozzák, s a nagy hűvös szobában ott hagyják egymagára, bejön a halotthoz az a szép daczos leány s egy könnycsepp nélkül, a részvét egy paránya nélkül nézi apja hideg arczat, félig lecsukott szemét.

Ugy érzi, hogy most már el lett háritva az az akadály, mely élete boldogságának útjában állott.

Nem is affektálja a fájdalmat, bánja is ő, ha másnap a temetés napján az egész gyászoló gyülekezet csak őt nézi, s kiméletlenül sugdosnak róla mindenfelé:

- Nincs szive, lelketlen...

- Hallja mit beszélnek? - fordul oda hozzám - s lehet, hogy igazuk van.

- Mit sajnáljak rajta? Azt, hogy kiábrándított az élet egyetlen tiszta gyönyörűségéből. Azt, hogy megutáltatta velem a családi életet - azt, hogy megundorított a férfi névtől.

És mig az esperes ur nagy, öblös hangon méltatja a boldogult érdemeit, s bucsuztatja a jó férjet bánatos hitvesétől, a pótolhatlan atyát mindent veszített lányától, - a mindent veszített leány könytelen, hideg arczczal, összeszorított ajakkal ott áll némán, s villámló tekintete szinte gyűlölettel telve tapad a koporsóra.

És ez a tekintet később is még mindig ott villog a szemében, valahányszor csak az atyjáról beszélünk.

- Milyen boldog lehettem volna, ha más családi körben neveltek volna fel. Ha szerető boldog hitveseket, megelégedett embereket láttam volna magam körül, higye el, úgy beletaláltam volna magam ebbe a csendes, egyhangu életbe, úgy beleszerettem volna ebbe a megelégedést nyújtó falusi egyhangúságba - oh, de így megutáltam, meggyűlöltem.

El, el innen más világba, ahol ha van is árny, de fény is van, ahol nem unalomból rosszak az emberek - ahol élet, eleven, nyüzsgő, hullámos élet van.

- Jól féltse szárnyát a lepke, ha a láng körül akar repdesni.

- De minek a szárny, ha nem repülünk vele...

És Mili kisasszony hasznát vette a szárnyainak. Ugy kirepült a darlavölgyi kis paplaktól, mintha soha sem lett volna benne se.

A paplak csendes, fehér szobáiban, meg a kert virágos utain sokáig keresték elmélázó arczzal - az új tiszteletes úr meg mentora - az eltűnt kedves leány lenge alakját és sokszor megcsendült a tülökben egy-egy rég nem hallott kedves hang - hanem azután csak szép csendesen megnyugszanak abban, amin már változtatni úgy sem lehet.

Sőt, mire az őszi utolsó virágai is lehunyták szemeiket, s jött a zuzmarás fehér tél, tiszta, fehér leplevel, mintha az elborult két szívre is jóleső, csendes nyugalmat terített volna; - s míg kint hullottak a nagypelyhű hócsillagok, és szilaj, vad nótákat füttyölt a Mátrából odavetődött hideg északi szél - odabent a jó meleg vaskályha mellett elpipázgatva, szép csöndesen megvallják egymásnak a nagytiszteletű úr is, meg a mentor is, hogy tulajdonképpen jobb ez így, ahogy történt. Nem illett volna be az ábrándos, ideges, bohó gyermek úgyse az ő életviszonyaik szűk, kicsinyes keretébe.

Néha, néha ugyan megvillan mindkettőjük lelkében az a kérdés, hogy nem küzd-e a kirepült kis madár, odakint a hideg, fagyos világban a megélhetés gondjaival, hogy az élet, ez a durva, vaskezü gyermek nem törte-e azóta izzé-porrá ezt a gyöngéd kis játékszert - és sok más nehéz kérdés is megüli a lelküket, de egyikük sem meri felvetni, félnek tőle, hogy megsértik vele tiszta emlékét, kedves alakja viasszálló árnyát.

És mikor egyszer, alig fél év múlva, megkapják a gyászjelentést, melyben Ároky Emilia kisasszony fájó szívvel tudatja szeretett édes anyjának rövid szenvedés után történt gyászos elhunytát - fájó nehéz bánat száll szívébe, s úgy érzik, hogy most már igazán megsirathatják azt a nagy világban egyedül álló, szegény kis madarat.

Hát még mikor megkapták, nem is olyan nagysokára azt a levelét, melyben jó barátjai megnyugtatóra, hogy esetleg kétségbe ne essenek jövője fölött, azt írja, hogy művésznőnek képezte ki magát s legközelebb egy daltársulattal megy Oroszországba...

A fiatal tiszteletes úrnak és az ő mentorának nagyon, de nagyon szomorú napja volt az a nap, mikor ezt a második gyászjelentést elolvasták.

EGYSZERŰ OK.

Nagy öröm és vigasság napja volt az andorlaki kastélyban az a nap, mikor andorlaki Andorlaky Barnabás urnak fia született. Barnabás ur örömét megzavarta ugyan egy kissé, hogy a felesége alig élte túl egy héttel a fiu születését, de mi volt az a gyász ahhoz az örömhöz képest, hogy az Andorlaky familia egyetlen csemetéjét a térdein ringathatta, holott régen lemondott még a reményéről is annak, hogy ez a forrón óhajtott vágya teljesezésbe menjen.

Persze ha hamarébb teljesezésbe ment volna, Barnabás ur másképpen bánt volna a birtokával, meg a pénzével s nem úgy, ahogy eddig cselekedett.

De hát persze nem volt kinek gazdálkodni, hát menesztette a bankót a kártyaczimborák meg a czigány zsebébe.

A szegény, szomoru arcú asszony pedig panaszkodni sem mert, mert Barnabás ur hamar a fejéhez vágta:

- Minek, kinek?

S a szegény, szép asszony erre nem tudott mit szólni, csak sírni, zokogni kezdett.

S a könyein keresztül látta egy aranyos, kedves bábé alakját, amint gömbölyű kacsóit nyujtogatja felé, s szinte hallotta gögicsélő hangját, amint mondogatta: mama, mama!

Oh ha csak egyszer hallotta volna, milyen boldog lett volna egész életére. Még így is, hogy megláthatta a piczi teremést, s anyai szíve teljes lángolásával magához szoríthatta - utolsó órái hideg sötétségébe aranyos fényt szövött ez a kimondhatatlan, édes gyönyörűség.

Azután meghalt. Emlékét bizony nem őrizte meg egyéb, mint az a fehér márványpiramis a kastély parkjában.

Barnabás ur nem ért rá nagy öröme közepette a gyászolásra. Az a nevető szemű, kis buksi gyerek elfoglalta minden idejét. Vadászczimborái, kártyakompanistái, ivópajtásai ki is neveték, amiért hogy így a papucs alá került annak a kis süvölvénynek.

Mikor azután a gyerek nőni kezdett, s felcseperedett a kamaszkorba, három instruktort is hozatott neki, hogy tanítsák meg azokra a tudományokra, amikre Géza urfinak szüksége van.

Hanem Géza urfi kereken kijelentette az apjának, hogy neki semmi szüksége sincs azokra a kopaszfejű, nyálas filozopterekre. Nem akar ő tintanyaló lenni.

- Persze, hogy nem, adott neki igazat az öreg, - pokolba velük - az Andorlakyak uraknak születnek, uri ember meg nem szokott tanulni.

Az urfinak se kellett több. Sintaxis, grammatika repült a sutba, s az öreg ur hozatta nyakra-főre a kardokat, pisztolyokat, puskákat, nyergeket, lovaglós-ostorokat.

Kezdődött az uri élet. Jött az uszómester, vivómester, billiarmester, akiből azután kitűnő korhelykompanyia került ki az urfi számára.

Hej, ha úgy éjnek idején a park fehér márványobeliszkje alól kikelt volna az a halvány asszony s meglátta volna az ő aranyos gyermekét, de nem gyönyörködött volna benne.

Hanem az apa, az gyönyörködött. Szakasztott mását látta magának, mikor úgy néha-néha, mulatság közben, rápillantott a deli legényre, amint az kis fekete bajuszát pedergetve huzatta magának a szebbnél-szebb nótákat s kellemes bariton hangon kísérte legkedvesebb nótáját:

Hegedüld a szivét hozzám
Annak a kis lánynak -
Te meg kis lány ide hallgass,
Neked muzsikálnak.

Oda is hallgatott a kis lány - és hamar elhegedülték a szivét.

Barnabás ur ősi büszkeségét sértette ugyan egy kissé, hogy épen Leiner Marianna szivét hegedültette el Géza urfi - hanem azután hamarosan belenyugodott, hogy a gazdag árendás pénzén vegyék vissza az ősi birtokot, amelyből bizony már csak édeskevés tartozott az andorlaki udvarházhoz.

No de újra hozzákerítették - s az aranyos vig napok még csak ekkor kezdődtek el igazán - s azokat még derültebbé, még fényesebbé tette a szép fiatal menyecske jelenléte, - aki néha éjfélig is ott ült a jókedvű kompániában a férje kedvéért, akit szerető lelke egész melegével szeretett.

Andorlaky Géza is szerette a feleségét, de persze csak úgy, ahogy azelőtt a kedveseit.

Egy pár hónap múlva pedig tökéletesen ráunt. Mig az apja élt, nem hanyagolta ugyan el, mert az öreg, ha mindent el is nézett a fiának, ezt már nem tartotta volna a becsülettel összeegyeztethető dolognak, de mikor azután ő is elment a halványarczu asszony mellé a családi sírboltba, nem volt, aki féken tartsa.

Marianna először behunyta a szemét, hogy ne lásson semmit, mert sokkal gyöngédebb akart lenni, semhogy mutatni akarta volna, hogy fáj neki a férje hűtlensége, mikor azután látta, hogy férjeura az ő gyöngeségét egyszerűen gyávaságnak magyarázza, hát megpróbálta a szegény asszony a másik utat is. Persze, hogy nem jól próbálta meg. Mert annál legfeljebb végezni lehetett volna, aminél ő kezdte.

Együgyü, kis, tapasztalatlan asszonyka volt, meg sem gondolta jól, amit mondott, s talán nem is úgy értette egészen, amint mondta.

- Nélkülem már tönkrementél volna, nem akarom, hogy együtt menjünk koldulni. Ha magad akarsz: tessék!

A büszke, gőgös Andorlaky Gézának felfutott az arczába a vér, halántékán vastagon kidagadtak az erek, s a keze ökölbe szorult. Odalépett egészen közel a feleségéhez, a száját már-már felnyitotta, hogy beszéljen, olyan gorombán, olyan durván, ahogy vérig sértett szive sugta, hanem azután a gavallér mégis elhallgattatta benne a büszkeségében sértett férfit,

Egy nővel csak nem fog gorombáskodni!

Szó nélkül megfordult s ott hagyta az asszonyt. Persze, hogy ez szegény ekkor már bánta, amit mondott. Utána is ment s könyörögve kérlelte, nyaka köré fonva a karját, hogy felejtse el, amit mondott, nem úgy értette ő azt, bocsásson meg neki.

Hideg, nyugodt mozdulattal fejtette le magáról az ölelő karokat.

Miért haragudna? Nincs oka rá. Igazat mondott. Hanem még egyszer nem akarja meghallani. És ezért kell, hogy vége szakadjon közöttünk mindennek. De meg különben is az Andorlakyak nem szoktak senki kegyelméből élni. Amit ő hozott a házhoz, viheti, annyija még marad, hogy valahogy szegényesen megélhet.

Megmondta, amit megmondott. Könyöröghetett azután előtte a szőke asszony, amennyit csak akart, még csak egy tekintete sem volt a számára.

Igy maradt azután egyedül Andorlaky Géza ur a szép kastélyban, melynek angol parkja körülbelül volt akkora, mint az egész megmaradt ősi birtoka, mikor kiszakították belőle a

felesége hozományát, meg mikor nekiálltak a régi hitelezők a perlekedésnek. Az asszonynyal nem perelt, amit csak követelt, szó nélkül oda adta. Az ügyvédje beszélhette neki, hogy így csináljon, úgy csináljon, a törvény neki ad igazat, ha az asszony pereli - csak annyit mondott rá, hogy az Andorlakyak sohase voltak se krajzlerok, se bérlők - vigye el az asszony, amit el akar vinni.

El is vitte. Egy másik rossz gondolata támadt megint szegénynek: ha semmije se marad a férjének, hátha visszakerül hozzá!

Rosszul ismerte! A koldulás nem volt a kenyerének a könnyelmű, keményfejű embernek.

A fiskális ur is levette róla a kezét.

- Hiszen az a Géza tisztára örült. Csak úgy dobálja szét mindenét. És még korhelykedik tovább. Az az istenverte cigány nap-nap után nála lebzsel.

Bizony ott lebzsel. És huzta a fülébe a kedves nótáját:

- Te hagytál el, nem én téged,
Déliab volt a hűséged.

Meg azt, hogy:

Ha rád ajkam átkot szórna,
Sohse szerettelek volna...

Dehogy sir. Pedig úgy érzi, hogy nagyon megérdemelné az a szép szőke asszony, akiről csak most tudja, hogy nagyon szereti. Talán szerette addig is, míg az övé volt, de most, hogy elveszítette, most bolondul csak igazában utána. Pedig utálnia, gyűlölnie kellene, milyen komiszul bánik most is vele - de nem tudja, nem tudja.

Csak mikor szemben áll vele a törvénytörő előtt a békéltetésnél, akkor mondja hidegen, nyugodtan:

- Gyűlölöm, nem tudok vele együtt maradni.

Azután eljött az idő, hogy cigány mellett se busulhatott már többet Andorlaky Géza ur. Az a megmaradt talpalatnyi birtok a mindennapi kenyeret ép hogy megtermette valahogy, ha nagyon utána néztek.

De Géza ur meg hamarosan megunta az utánanézését.

Egy szép napon eszébe jutott, hogy jó lenne valami hivatalt csipni a megyén. Az öreg alispán jó barátja volt az atyjának is, neki is, hátha tesz érte valamit. Csakhogy az emberek másképp beszélgetnek ám az emberekkel, ha vadászatra vannak hozzájuk meghíva, meg másképp, ha hivatalt kérnek.

- Mit végzett öcsém? Micsoda, még érettségije sincs? Talán dijnoknak valahogy betehetjük. Majd utánanézek. Isten áldja meg. Majd nézzen be.

Összeharapta az ajkait és elment. Többé egy világért oda nem ment volna.

Magányában, szívében a legnagyobb elkeseredéssel telve, vigasztalan sötét gondolatokkal, egyszer csak megint ellenállhatatlan erővel ragadta meg a lelkét a vágyakozás elvált neje után.

Borus, esős őszi nap volt. Az ólmosszínű fellegekből egyenes vonalakban pergett alá az eső. Ott ült az ablakánál s nézte, amint a park sudár jegenyéit hajtogatja a szél, galyait paskolja az eső. Nem sokáig nézheti már. A jövő hétre ki van tűzve az árverés a kastélyra is. Azután mi lesz belőle? Azután? A szíve összefacsarodott arra a gondolatra, hogy el kell innen mennie. Kilökök, mint valami kopott vándorlegényt!

Eszébe jutnak az itt eltöltött kedves órák. Az aranyos vig napok. Az esküvő utáni napok a gyerek-asszonykáival, mikor először a mellére borult édes vágyódással, reszkető félelemmel, - azután a napok hosszú sora, mikor egyéb dolguk se volt, csak boldogoknak, nagyon boldogoknak lenni.

A többi napokra, a léha, haszontalan napokra, a tivornyákban eltöltött éjjelekre, azokra nem emlékezik. Sötét lelkében, kétségbeesett hangulatában csak a világos, enyhe színek, a tiszta sugarak villannak meg néha-néha.

Leveszi a falról a felesége kis aquarelle arczképét - két-három hónapos bájos bakfis-asszony korában festette le - s nézi-nézi elszorult szívvel sokáig, szomoruan.

A cseléd levelet hoz be neki. Jól ismeri az írást a boritékon, azokat a hosszulábu határozatlan vonású betűket. Gyorsan föltépi a boritékot. Vajjon mit írhat neki Marianna?

Mit? Édes Istenem, hát azt, amit egy örülden szerető asszonyi szív diktálhat.

- Felejtsünk el mindent. Légy újra az enyém, te drága, te édes. Tudok mindent, ha akarod: a kastélyt én veszem meg az árverésen - mindenem a tied - s legjobban a tied lesz a te engedelmes, hűséges rabszolgád:

Marianna.

U. i. Csak a mama kedvéért, propter forma jöjj el mégis bocsánatot kérni. Tudod, a mama nagyon haragudott rád. Most már ő is tárt karokkal vár. Jöjj, jöjj, te drága, te édes...

Csak egy pillanatig csatázott lelkében elementáris erővel fölébredt szerelmével a büszkesége. Ez hamar győzött. De azután sietett is, hogy a levert ellenfélnek ne legyen ideje újra fel-támadni, mert félt tőle, hogy győzni talál. Egy Andorlakynak pedig nem szabad koldulnia se kenyeret, se szerelmet.

Mikor az egyik kezével elsütötte a halántékára tett pisztolyt, a másik kezében tartott kis arczképet abban a pillanatban odaemelte a sebhez, azon át csordult le először a meleg, piros vér - s a kis bakfisarczu asszonyka úgy mosolygott a vér között, míg az be nem szivárogtatá egészen.

Andorlaky Barnabás ur bizonyára büszkeséggel várja fiát az andorlaki családi kriptába. Azaz nem is büszkeséggel. Miért is? Hiszen az utolsó andorlaki Andorlaky csak nem követhetett el *becstelenséget*, csak nem cselekedhetett másképp, mint ahogyan cselekedett?!

LÁNCZOLDÁS.

I.

- Higyje el, kedves doktor, nincs valami felemelőbb érzés a világon, mint egészségesnek lenni. Érezni, hogy erő van a karunkban s helyén van eszünk, szivünk.

A jól megtermett, piros arczu öreg ur, nyújtogatja izmos karját s kidülleszti a mellét.

- Nézze ezeket a muszkulusokat, igazi kemény egerecskék. Ha ezt a nápicz irnokocskát úgy kedvem szerint megfoghatnám egyszer - az én ötvennyolcz esztendőm aligha le nem gyürné az ő huszonnyolcz esztendejét. De hát ilyenek ezek a mai fiatal emberek! Egy jókora szél lefujná őket a lábukról. Persze már tacsókó gyerek korukban megszokják a korhelykedést, a lumpolást, az éjszakázást.

Az öreg doktor apró szürke szemével csak hunyorgat egy darabig, azután megszólal:

- Kedves tisztartó ur, mi se voltunk ám jobbak a Deákné vásznánál.

- Nem, nem, de volt hozzá elég erőnk. Mert a mi apáink még egészséges emberek voltak. De ezekéi? Hát ennek a legénynek is az apja valami egész napon át körmölgető irnok lehetett, aki teljesen összeaszalódhatott az íróasztal mellett. Azért olyan taplós még a fiának is a kedélye.

- Hja uram, a nyomoruság bizony nem csinál jó kedvet senkinek sem. És bizony az öreg Kovács élete nem tartozott a legkedvesebbek közé. A szegénység minden skáláját végig próbálta. Hat gyerekkel nyomorgott az ő rongyos hatszáz forint fizetéséből. Minden gyerekre jutott száz forint egy esztendőre. Neki meg a feleségének semmi. De csakugyan nem is költöttek ezek a szegények magukra. Még a betevő falatjukat is odaadták a gyerekeknek.

Ismertem jól az egész familiát. Ott laktak azon az udvaron, ahol én. A gyerekeket kis buksi koruk óta ismertem - szép, egészséges kis fattyuk voltak - a burgonyán meg a fekete kenyéren bámulatos szépen felpendültek. Azután egyszerre csak, mint ősszel a virágok, egymásután patkoltak el valamennyien.

Hiába, az a burgonya, meg a fekete kenyér csak úgy felfújja az embereket, - színes hólyagok - azután egy kis hüvös szellő, egy kis meghülés úgy elfújja őket, mintha a világon se lettek volna.

Csak egy kis leányka maradt meg az egész gyerekseregből. A legkisebb, a legfiatalabb. Őt esztendősen lehetett, mikor az apja meghalt. Géza akkor járhatott a negyedik vagy ötödik gimnaziális osztályba. Természetesen egyik gyerek se tudta teljesen felfogni a csapás súlyát. Ott voltam a temetésen, melynél szomorubbát azóta se láttam. A kis feketeruhás virgoncz leányka szaladozott a koporsó körül, a fiu pedig odahajolva megtört, roskadozó anyjához, zokogva vigasztalta:

- Minden jó lesz anyám. A jó isten tudja, mit csinál. Megsegít téged is.

Meg is segítette. Egy esztendő múlva ott pihent az is férje mellett. A két gyerek olyan egyedül maradt a nagy világban, mint valami fáról lehullott levél - a mit akárki eltaposhat az utca porában.

- Kegyetlen erős dohány, csak úgy eszi az ember szemét, - szakítja félbe az elbeszélőt a tisztartó ur, s vaskos nagy ujjaival szétmorzsolja az arcára hulló könnycseppet - igazán nagyon erős dohány!

- A két gyerek magára maradt. A fiu gyöngé vállára ránehezedett az élet nehéz terhe. És az a gyerek emberfeletti dolgot művelt. Járt tovább az iskolába, adott órákat mindenfelé, éjjelre meg másolni valókat szedett össze innen is onnan is. Ez volt igazán a létért való küzdelem. És kibirta, aber fraget nur nicht wie?

Nővérét is iskoláztatta - s mindig olyan csinosan járatta, mint valami kis angyalt. Bátrabban szembeszáll az a gyenge gyerek az élettel, mint a legerősebb férfiú. Csak egyszer láttam megtörve, mikor eltemettük azt a szép kis leányt is.

- Hát az is meghalt?

- Meg szegényke. Viczkándozó pajkos kis leányka volt, - magára döntötte az égő lámpát, összeégett. Iszonyu kínok közt halt meg.

- Szegény gyermek.

- És azóta olyan szomorú, szóvalan lélek lett a fiuból, mint valami életunt aggastyán. Nem látta azt mosolyogni senki. Tanult, dolgozott egyre. Ugy látszott, hogy fájdalmára csak a munka adott enyhülést.

A fiu azután elkerült a városból, elment a gazdasági akadémiát végezni. Mikor visszajött s engem felkeresett, akkor is olyan szóvalan, csöndes ember volt.

- Akkor is olyan volt, mikor idekerült a gazdaságba. Haragudtam is magára, kedves doktor ur, hogy a grófnál mit ajánlgatja be az ilyen nyápicz urfiakat. Nem arra valók az ilyenek, hogy reggel négy órakor felkeljenek s béresek után nézzenek.

- De mondja meg őszintén, volt a fiura panasza?

- No, hát nem volt. De ne is lett volna. Mert tudja, hogy én kurucz ember vagyok, ha bosszant valami. Kijárt volna az urfinak a fekete leves, csak láttam volna, hogy huzódik a dologtól. Teringette, Tardai Mihály megkívánja mindenkitől, hogy ne lopja hiába a napot - pattogott az öreg ur s becsületes szívének olyan jól esett, hogy kurucz természete látszatának megóvása mellett - jó hangos beszéddel könnyithetett magán. Mert az orvos elbeszélése nagyon hatott az öreg urra. Abban a hatalmas, vaskos testben nagyon érző szív lakott, - hanem szerette az öreg ur az ő vastermeszetét fitogtatni. Őt nem indítja meg semmi. Teringette, nem oly anyagból van ő gyurva, hogy mindgyárt meglágyuljon. És a doktor is nagyon csalódik, ha azt hiszi, hogy ezzel az elbeszéléssel talán elnézőbbé tette őt Kovács őrök esetleges hibái iránt.

Nem és ezerszer nem. Ha az a gyerek rossz fát talál tenni a tüzre, csak úgy meggyülik vele a baja, mintha csak afféle blazirt, magát kiélt gavallér lenne.

A doktor mosolyogva hallgatta az öreg kitöréseit. Tudta ő jól, hogy mit akar azzal a tisztartó ur elpalástolni.

- No, hanem beszéljünk másról, doktor. Nagyon komoly dologról.

- Nos, mi lehet az?

- Nézek-e én ki ötvennyolcz esztendősnak? - feleljen először arra.

- Nem, igazán nem, ha az az egypár ősz szál nem vegyülne a haja, meg a szakála közé - üde piros arcza, élénk tüzü szeme könnyen elhítné az emberrel, hogy csak a negyven körül jár.

- No, hogy valamivel utána! Nem hiuságból kérdeztem én ezt s nem is azt vártam, hogy azt mondja, hogy egész legény vagyok még én, hanem csak azt szeretném tudni, hogy olyan vén vagyok-e már, akinek örültség a...

- A... a...

- A házasságra gondolni.

A doktor végignézve a délczeg, erőtől duzzadó, ragyogó szemű emberen, egész komolyan s őszintén mondta:

- Egyáltalán nem örültség - sőt nagyon okos dolog. Igaz ugyan, hogy egy kicsit nagyon sokáig gondolkozott, kedves barátom uram, rajta - hanem legalább jól meggondolta. Nem úgy mint én. Aki Hübelebalázs módjára, mihelyt egy kis száraz kenyérhez jutottam - elvettem az én aranyos feleségemet. No de azért én se bántam meg. Pedig hát sok szegény ember boldogságát megöli ám a szegénység.

A tisztartó urét nem ölheti meg. És olyan pompásan be fog illeni erre a gazdag, nagy portára egy takaros kis feleség! S meglássa, milyen más lesz majd itt minden.

Ezekbe a nagy szobákba beköltözik a rend, a csinosság - és a komor falak közé életet, eleveiséget hoz a menyecske. És meglássa milyen más élet lesz az, mikor szerető asszony fogja várni idehaza - ha téli időben jön elő valahonnan, a kedélyesen lobogó kályha mellé telepíti, ha nyárbán: a jó hűvös szoba fogja várni. S nem kell veszekedni Sára asszonnyal, hogy tele van a szoba hol füsttel, hol légygyel. S ha meg talál betegedni, gondos kezek ápolják s öröködnék felette szerető szemek - nem fizetett ápolók és dörmögő vén gazdasszonyok.

- Teringette, nem azért akarok én megházasodni, hogy a feleségemből betegápolót csináljak! Furcsán biztat, édes doktor. Össze-vissza beszél itt mindenről, csöndes, nyugodt életről, betegágyról, fűstről, legyekről és tudom is én mi mindenről, csak a szerelemről hallgat.

- Szerelemről? - kérdi megütődve a doktor. - Csakugyan arról nem beszéltem. Dehát, édes uram, a mi korunkban ne is sokat beszéljünk arról.

- Az ördögbe is, csak nem akarok talán olyat elvenni, a kit nem szeretek?

- Nem, nem, egyáltalában nem, de hát ez mégis más már, mint az az ifjúkori szerelem. Őszi napfény, meleg nélkül. Inkább kölcsönös bizalom, szeretet, tisztelet.

- Hát mit gondol, kit akarok én elvenni? Valami vén skrimpicziát?

- No hát olyat, a kinek kora paszszol a tisztartó uréhoz.

- Vigye el magát az ördög! Egy ötvennyolcz éves vén banyát vegyek én el?

- Nem épen ötvennyolcz éveset, de csak nem is valami tizenhat esztendő gyereket.

- Petry Ágnes, a Petry Gábris leányát.

- A bozóki ispán leányát?

- Azt.

- Szereti az a leány a tisztartó urat?

- Hát honnan tudjam én?

- Honnan? Hát a kit szeretünk, attól csak megkérdezzük azt is, hogy szeret-e minket.

- Nem beszéltem még én vele ilyesféléről.

- No hát akkor, most már én kérdezem, hogy az ördögbe gondolhat erre a házasságra? Mikor a lánnyal nem is beszélt ilyesmiről. Meg se kérdezte hogy szereti-e? Hát, hogy mondhatja hogy: elveszem?

- Ugy sejtem, hogy szeret - olyan jó, kedves hozzám. Gyöngéd, előzékeny. Higyje el, hogy szeret.

Hiszi az ördög - gondolja magában a doktor - hanem hangosan csak annyit mond, hogy nem jó a medve bőrére előre inni.

- És mikor akar a leánynyal komolyan beszélni?

- A jövő héten egyháznapja lesz Bozókra. Petryéknél egy kis házi mulatság is lesz - majd akkor beszélek Ágnessel.

De hiszen azzal beszélhetsz, - gondolja magában az öreg ur - végig nyulva a hintó kényelmes, ruganyos ülésén, míg a két sárkány a pompás uton csak úgy repítette a kocsit!

A doktor rágyújtott egy szivarra s míg gyorsan, egymásután eregette ki ajkai közül a füstkarikákat, gondolatában szorgalmasan foglalkozott a tisztartó ur terveivel.

Még az a leány elhagyja majd magát csábítani a jólét, a gazdagság képétől - s meghallgatja a gazdag, vén szerelme! Eh, de nem, az nem lehet. Jobban szereti Gézát, minthogy ezt megtenné? De hátha mégis? S eszébe jut az öreg urnak a régmúlt időkből egy régi história. Mikor még szegény orvostanhallgató korában, holdvilágos nyári estéken sétálgatott a Duna partján egy kis barna leánnyal s fogadtak egymásnak tartós örök szerelmet. S tanuul hívták az eget, a holdat és a csillagokat, melyek kilátásba helyezték a teljes elsötétedést, az ő hűtlenségök esetében. És a kicsike megunt várni a szegény diákra - akadt egy jó partija - férjhez ment - a csillagok és a holdvilág pedig ragyogtak tovább. Hátha, hátha?

A füstkarikák mindig gyorsabb egymásutánban követik egymást. Végtelenül sajnálná azt a szegény gyereket, ha hűtlen lenne hozzá az a leány. Ismeri a Géza gyöngéd lelkét - összetörné a csapás teljesen. Szegény fiu, pedig az élet már annyi csapást mér rá, hogy megérdemelne egy kis boldogságot. És mennyire szereti Ágnes! Hogy ragyog az arcza, mikor róla beszélhet. És beszél nagyon sokat.

A doktor ur meg van róla győződve, hogy bár ő hozzá magához is ragaszkodik a fiu, mégis ha nem avatta volna be titkába, ha nem beszélhetne előtte Ágnesről, bizony nem töltene el vele órákat.

De mi is ütött abba az ő öreg barátjába, hogy éppen erre a leányra kellett a szemét vetnie. Hát házasodjék meg, vegyen el egy magához való nőt, azután legyen vele boldog, ő teljes szívéből kívánja - de annak a leánynak hagyjon békét!...

A doktor ur úgy elmélyedt a gondolataiba, hogy észre sem vette, mikor egy lovas közeledett a kocsi felé s nyájasan, jókedvűen köszönt.

- Te vagy az, Géza? Honnan jössz?

- Átlovagoltam egy kicsit Bozókra, Ágneshez - de elkergetett már, mert azt mondja, hogy ha ott ülök a nyakán, akkor sohase lesz készen a ruhája. Pedig a jövő hétre, az egyháznapra már kell.

- Te gyerek. Tud a te princípálisod valamit erről a te bozóki kirándulásaidról?

- Tud. Hiszen akadáhat az embernek mindég valami elintéznivalója az ispán urral. Tudja, kedves bátyám, gazdasági dolgok. De ha megtudná is? Hiszen ő is volt fiatal és meg tudná bocsátani nekem is ezt a hibát.

- Szeret téged Ágnes?

- Kedves bátyám, hogy kérdezhet ilyet? Hogyne szeretne?

- Nagyon?

- Végtelen.

- Ugy, hogy ha közted és egy gazdag valaki között kellene választani - téged választana?

- Ugy.

- Akkor rendben van minden. Jancsi, mehetünk. Szervusz Géza!

Vajjon mi lelhetette az öreg urat? - gondolkozott Géza, míg lassu lépésben haza felé tartott.

Az ut mentében kétfelől az érett sárga fejű buzakalászok hajtogatták fejeiket, a mint a szellő ide-oda lóbálta őket. A nap vérvörös felhők között tűnt le a nagy síkság szélén s a kedves nyári alkony kitárta minden ékességét, színét, illatát az ifju előtt. A meglelégedettség, a nyugalom képe vette őt körül mindenfelé - az érett kalászok suttogása a termő nyárról beszélt, az üde színű fák, a táj hangtalan kedves némasága, s a rétekről felé szálló illat pedig mind a boldogság névtelen hangulatát ébresztette fel szívében. Ajkán még érezte a kedves leány csókját, fülében még ott csengettek kedves szavai, s amint átengedte magát a boldogság érzetének ezen a csöndes nyári alkonyaton, elfeledte egy perczre a kinos mult emlékét s a jövő szegényes képét.

- Eh, ha szegények leszünk is, de boldogok. Érte nem lesz kinos a szenvedés, a küzdés. S a mint gondolata a küzdelmeket ígérő jövőbe tévedt, úgy látta, mintha annak sötét homályát keresztülszelné két kék szem mosolygó, biztató fénye - s ajkai halkán, öntudatlanul suttogták a kedves nevét:

- Ágnes, Ágnes!

És talán épp e perczben gondolt odahaza is az öreg ur Ágnesre. A szép Petry Ágnesre, az ő jövődöbelijére.

Mert az egész dolgot úgy vette már, mint bevezgett tény. Gáborral, a leány apjával beszélt már, s az örömmel fogadta a hirt, hogy el akarja venni a leányát.

- Ha a leányom szeret, semmi kifogásom sincs ellene.

- Az ördögbe is, hát mi kifogása lehetne? Vagyok én még olyan legény a talpamon, mint egy rakás inczifinczi uracska. Azután nekem nem azért kell feleség, hogy az apósóm kifizesse az adósságaimat, meg eltartson. Csak legyen nekem hűséges, jó feleségem, eltartom én úgy, mint valami királynét. A tenyeremen hordom, le sem teszem belőle.

Hatalmas karjait kinyújtja az öreg ur, mintha már rajta tartaná azt a kis, fekete szemű ördögöt. Sára asszony nagy morgások között terít fel.

- Az irnok ur mindig oda kóborol. Egy szent se tudna itt rendet csinálni.

- Hagy kóboroljon. Hátha a galambjánál jár. Magának is jól esett az fiatalabb korában, ha kerülgették a legények. Hát mit irigyli attól, akit Géza urfi kerülget.

- Nem kerülget az senkit - hiszen olyan, mint a ki vizet se tud zavarni.

- Hja, alamuszi macska nagyot ugrik. Ugy-e öcsém? - kérdi nevetve a belépő Kovács Gézától, látja Sára asszony, hogy a szeretőjénél járt - nézze, hogy elpirul.

- Nem, igazán nem azért voltam. Az ispán urral volt dolgom, azt voltam megtudni, hogy a birkákat...

- Hogy-hogy, nem azért?

- Hát nem Ágnes kisasszonyért.

- Ki beszél itt ő róla! Ágnes kisasszony! Hiszen azt tudom, hogy az ő kedvéért nem jár oda. Mi az ördögöt is járna! Nem magának nevelték azt. No ne vágjon olyan furcsa képeket. Ne jöjjön zavarba. Miattam elszeregetheti az egész gazdaság legszebb parasztkisasszonyait is. Csak ki ne törje a lábát, mikor egy-egy béresgazda majd a kerítésen ugratja ki.

- Nincs nekem azokkal semmi dolgom sem...

Többet aztán nem szól az egész vacsora alatt. Pedig a tisztartó urnak olyan jó kedve van, a minő régóta nem volt. Felhozott egy üveggel a hatvanharmadikból, s boldogan mosolyogva tölti a pohárba az aranyárga italt.

Az a tiszta, derült szín, mintha az ő boldogságának a képe lenne.

- Igyunk az ő egészségére, maga is gondoljon a magáéra, én is a magaméra.

A fiatal ember szótlanul koccintja oda poharát, s amint nézi főnöke ragyogó arcát, villogó szemét, mosoly húzódik át arcán.

Vajjon mi ütött az öreg urba, csak nem szerelmes? - gondolja magában.

A poharak újra összecsengenek s isznak mind a ketten a szép leány egészségére!

A fiatal ember szótlanul, csendesen ül az asztal mellett.

Nem neki nevelték Ágneset? Miért nem? Azért, hogy szegény. Annyit csak meg tud szerezni a két keze munkájával, hogy nem fog kelleni nélkülözést szenvedni az ő drága feleségének. És ha szegények lesznek is, de boldogok. Hanem a mint néz, előre a jövőbe, s elgondolja a megélhetés nehéz küzdelmeit, (ismeri őket jól, végigpróbálta), árnyat lát borongani az ő jövőendő boldogságán. Eszébe jutnak a múlt képei, a melyekre gyermekkorától emlékszik. Hallja, hogy hányja fel édes anyja az apjának a szegénységet, a küzdelmes életet. Hát ezért vettél el? Hát élet az ilyen élet? Azonban a sötét homályos gondolatok között megjelenik egy mosolygó arc, s a fekete szemek biztatólag ragyognak, s hallja a szép leány suttogó, gyöngéd hangját: elmegyek veled koldulni is... csak szeress, szeress. Az életnek csak egy boldogsága van előttem, a te szerelmed...

- No, tegyük el magunkat holnapra, - mondja a tisztartó ur, látva, hogy Gézával nem megy ma semmire. - Iszonyu unalmas egy fráter, - mondogatja az ifjú távozása után - uram isten milyen fiatalság! Taplós kedélyű, száraz népség! No hiszen tisztelem azt a hölgyet, aki ebbe belebotlik!

II.

A bozói bucsúk mindig híresek voltak az egész környéken. Az ispán urnak legénykorában néha három nap, három éjjel is húzta a cigány szakadatlanul.

Persze mikor aztán megházasodott, hát a tekintetes asszony megnyirbálta egy kicsit a régi szabadságot.

A vig czimboráknak meg kellett magukat becsülniök s a cigány sem húzhatta napokon keresztül. Sőt egyáltalában nem is húzta.

- Ne dobáljuk fiam a pénzt azoknak a kötnivalóknak a bőgőjébe - inkább tegyük be a takarékbába Ágneska számára, úgy bizony. - És betették. S a forintok nőttek, szaporodtak, s a környékbéli fiatal urak biztos tudomást szereztek azoknak növekedéséről.

S eljövének vala csengős lovakon, ragyogó reményteli arczzal.

A cigány újra bevette magát a bozóki ispán lakba s különösen így Márton-napkor huzta körömszakadtáig.

Csak hogy a szép eladó lány már három Márton-nap óta eladó. Nem mintha nem akarták volna megvenni. De hogy. Minden ujjára jutott volna egy kérő - a lelkem kisasszonykának, - amint Zsuzsi leányasszony kifejezte magát, egy konyhai ülés alkalmával - hanem hát tudják, van neki valakije, akiért elmenne a világ végére is. De másért nem.

Sokat tudna ő erről beszélni, de hát ő becsületes, titoktartó leány s nem csinál a nyelvéből malomkereket, amelyik mindig kelepeljen.

Ez a kis oldalvágás a szakácsnő asszonynak szólt, aki meg is értette s haragjában, mivel hogy a fecsegő Zsuzsival nem látta jónak kikötni, (félve, hogy a Józsi kocsis számára közösen ellopogatott szivar és dohány holmi napvilágra találna jönni, sőt alaposan kompromittálhatná is), hát csak a Szellő agáron rug egyet, ilyen hatalmas argumentummal magyarázva meg neki jelenléte szükségtelenségét.

Zsuzsi meg csak fecseg tovább. Hogy ő azt is tudja ám, ki az, akit Ágnes kisasszony szeret s meg is mondja kérdés nélkül is, hogy kicsoda. Sőt titok pecsétje alatt azt is megsugja, hogy csókolódni is látta már őket egyszer a szobában.

Ekkor azután már általános vita tárgyává kerül a Kovács Géza ur személyisége. Még az ellen nem is lenne valami sok kifogásuk, hanem az állása!

- Mire veszi el? - kockáztatja meg a kérdést a parádés kocsis.

- No bizony, van az urnak; majd eltartja őket.

A szakácsné meggyőződése szerint az nem tisztességes dolog, hogy az asszony tartsa el a férfit.

- Nem-e? Pedig tudnék rá példát találni olyan személyek között is, akik magukat tisztességeseknek tartják.

- Megint itt vagy, te gyalázatos dög. S a szegény kutya újra kikapja porcióját.

- Száz szónak is egy a vége, Ágnes kisasszony soha sem lesz a másé, mint Kovács Gézáé! Punktum.

- Bizony pedig nagyobb szerencsét is csinálhatna - dörmögi az öreg, sánta mindenek.

És ezzel a nézetével nem áll ám egyedül a vén sánta cseléd. Sokan osztják azt. A környékbeli fiatal urak mind. A kik rég észrevették, hogy merre huz az Ágnes szive. Csodálkoznak is rajta eleget. Mit szerethet azon a csendes, szegény legényen. Elment az esze annak a leánynak?

- Tulajdonképen sohase volt, - mondja Timáry Laczi nagy hetykén.

Már hogy is lett volna, mikor olyan kérőt is, mint Timáry Laczi, kikoszarozott. Timáry Laczit, akinek olyan ezer holdja van egy tagban, meg olyan selymes fekete bajusza, a minőt kerek Magyarországon se találni.

No dehát, akad még leány, nem is egy, nem is kettő, aki két kézzel kapkod utána.

Hanem azért tánczközben még sem állja meg, hogy meg ne kérdezze a szép leánytól, hogy nem nyújt-e neki legalább reményt, hogy egykor, valamikor szeretni fogja.

Ágnes szelid szemével ránéz a fiatal emberre s kedves, nyájas hangon beszél hozzá:

- Nem, édes Timáry - miért biztatnám hiába. Látja, én mást szeretek s azé akarok lenni.

Daczosan villog a férfi szeme s arcát pirosság borítja el, a visszautasítás, a megsértett hiuság pirja, - azután reszkető hangon mondja:

- Legyen vele nagyon boldog.

A tisztartó ur le nem veszi a szemét a szép leányról egy perczre sem. A kipirult arczu, fehér ruhájú alakot, a mint tova-tovasiklik tánczosa karján, dobogó szívvvel s vágyteli tekintettel keresi, ha egy pillanatra eltűnik szeme elől. De egy darab idő óta nem látja. Vajjon hova tűnhetett el. Az imént még ott lebegett a Kovács Géza karján. Nagyon odasimult hozzá, a haját a Kovács ajka érintette s úgy látszott, mintha egészen a keblére dőlt volna az őröknek.

Az öreg ur bosszankodik. Meggondolatlan leány, hát illik ezt cselekedni, hiszen jól van, ha a táncz szenvedélye elragadja, hát csak tánczoljon, de ne mindenkivel egyformán.

Ejnye, hová lett az a leány?

Körülsetál a teremben, sehol sincs. - Talán hűti magát odakint? Még meg talál fázni a meggondolatlan gyermek - gondolja az öreg s megy ki utána.

A csendes nyári est szürke homályából a kert vén fái, mintha tiltólag emelnék fel hatalmas galykezeiket. Ne jöjj ide, ne háborítsd boldogságunkat. A hold is a felhők közt kóvályog, hogy fényével árulója ne legyen a szerelmeseknek, hanem azok maguk elárulják magukat. Egy lugas alól csengő hang hallatszik ki. Az öreg, kezében egy szép sárga thearózsával, a mit a kis szökevénynek szánt, gyors léptekkel siet arra felé, a honnan a hangot hallotta.

Bizonyosan valamelyik barátnőjével pajkoskodik ott, természetesen kiizzadva, kendő nélkül. Milyenek is ezek a leányok. Azután ha megkapják a rheumát, hát csak a szegény férjnek gyülik meg velök a baja. No, de majd lehordja ő a kis ördögöt ezért a könnyelműségéért. Majd, majd.

Odaért a lugashoz - és meghallotta a Kovács Géza hangját.

- Én egyetlenem, drágám, ládd, én nem ígérhetek neked egyebet, csak egy hű, téged örökké szerető szívet. Se gazdagságot, se társadalmi állást, csak örök sirig tartó szerelmet. Nem bánod-e meg soha, hogy engem szerettél, - lesz-e erőd megosztani vélem az élet küzdelmeit, a mindennapi élet nyomorúságát?

- Mindent, mindent. Oh hiszen olyan nagyon, olyan kimondhatatlanul szeretlek.

- Csitt, valami neszt hallok.

- Semmi édes, valami madár szállt a bokorba.

- Csakugyan egy fülemüle szállt oda. S olyan vidáman csengett, csattogott a dala, mintha csak tudta volna, hogy szerelmeseknek dalol.

Mert annak az öreg embernek csak nem szóltott a dal, aki egy könyecseppet épen most törül le az arczáról, s egy szép, sárga thearózsát görcsösen szorit össze nagy izmos markában.

III.

- Hát azután, hogy történt tovább? - kérdi mosolyogva a doktor.

- Könnyü magának, doktor ur nevetni.

- Most már lehet, barátom uramnak se fájhat már úgy a seb, mert különben nem beszélne róla.

- Persze, hogy nem. Az ördögbe is, hát csak az én eszemnek is meg kell jönni. És elvégre is, meggondolva a dolgot, vén számár voltam, hogy csak egy perczig is gondoltam arra, hogy az a szép fiatal leány egy ilyen vén karóhoz kösse magát.

- Javakorbeli...

- Tisztelem én az ilyen javakort. A lakodalmon megpróbáltam egyet járni a menyasszonynyal, de bizony nagyon lassan ment. No, de hát hagy mondjam el az egészet.

- Hát mikor ott csiptem a delikvenseket, vittem őket egyenesen az apa ítélőszéke elé.

Még nem is tagadtak a bűnösök semmit sem. Teljes beismerésben voltak.

Persze, hogy Gábornak meg a feleségének sehogysen tetszett a dolog és a fiatal párt nem a legjobb indulattal méregették végig.

Vége aztán nagynehezen csak megbékéltették őket. Én is a fiatalok pártjára állottam. Mit farizeuskodik doktor, hogy áldjon meg az isten érte; bizony, csak azért állottam oda, mert jobbat nem tehettem. Gondoltam, hogy ha már egyszer Ágnesnél csak bácsi számba megyek, hát menjek jó bácsi számba.

Megigértem ott mindjárt, hogy a fiuról majd fogok én gondoskodni, hogy olyan helyre kerüljön, ahol elveheti a leányt. Mert hát ide csak nem hozhatta volna. Hozzám! Mit gondol, mit mondtak volna az emberek? behozni a bárányt a farkas barlangjába. Pedig nem olyan rossz ám az a farkas, mint a minőnek gondolják, - teszi hozzá nevetve az öreg ur - meg azután nem is lehetne nagyon rossz; fogatlan, vén farkas már ő kelme.

A gyereket azután letették a központi gazdaságba és azóta ő a világ legboldogabb fogalmazója. No, hanem doktor, igyunk egy pohárával ebből a bikavérből - mert teremtuicsse ráfér az emberre, olyan czudar hideg idő jár mostanában.

Csakugyan csuf idő volt. A szél csakúgy sivitott és söpörte végig a havat a nagy tágas négyszögletű udvaron. Az öreg ur kinézett az ablakon, hogy a béresek mennek-e már aljazni, azután rádobott egy pár darab fát a kályhára, megtömött pipájára rátette a menyecskeszemű parazsat s visszaült öreg barátja mellé.

Kényelmesen kinyújtotta a lábát s nézte a gomolygó, kavargó füstöt, mely szürkés kéken szállt föl pipájából.

- Ez való már nekünk, doktorkám. Nyugodtan, csendesen odahaza üldögelni egy pohár borocska mellett. De hát persze minden élettapasztalatot csalódás árán kell megszerezni. Én se tudtam volna erre rá jönni a magam fejétől. Azoknak a gyerekeknek kellett megtanítani rá. Teringette kölykei! míg én, vén csacsi, ábrándoztam Ágnesről, addig azok egész szépen elvégezték magok közt az egész dolgot. És az a csöndes legényke, az ördög se hitte volna róla, hogy ilyesmiben sántikál. No, de most már csak nem olyan szomorú, levert az amicze? Mondja, doktor, hiszen maga mindennap találkozhat vele a városban?

- Ritkán találkozunk. Valami feltűnő vignak sohasem látom. Sajátságos kedélyű ember az, azt hiszem, hogy teljes szívéből sohasem tud örülni semminek. A kedélyén mindig borong valami árny.

- Csak nem bolondult meg, hogy most is buslakodjék. Félesztendő házas, olyan szép felesége van, hogy hat vármegyében sincs párja, hivatala is van elég tisztességes. Igaz ugyan, hogy hatszáz forintból nem valami nagyon lehet uraskodni - de hát ott van az apósa is - az is csak segíti valamivel.

- Éppen ez a bökkenő! Géza, amint hallom, nem akar az apósától semmi segítséget elfogadni, - azt pedig valószínűleg látja, hogy annak a jóléthez szokott leánynak nem szerezhet meg mindent, a mire szüksége volna, a maga fizetéséből.

- Hiszen az a gyerek kötnivaló bolond. Ej, ej, az ördögbe is, még szerencsétlen lesz ez az egész házasság. És az a fiú a maga taplós kedélyével, skrupulusaival, maga fogja összetörni a boldogságát...

IV.

Az életvidor, szép, fiatal asszony sem úgy néz ki házassága hatodik hónapjában, mint valami megelégedett, boldog asszony. A józan takarékos, a szegényes, mindennapos gond, az egyszerű szegénység légköre, mely körülveszi, olyan fojtólag, olyan rosszul hat rá.

Az elkényeztetett gyermek megszokta odahaza, hogy minden kívánsága parancs számba menjen s hogy kényelmének, apró szeszélyeinek mindenki alárendelje magát s kívánságai teljesítésének korlátja ne legyen.

És most? Az a komoly férj beszél neki nap nap után az élet nehézségeiről, a megélhetés gondjairól s kívánságai, szeszélyei teljesítését egyszerűen megtagadja. S miért? mert nincs pénz arra.

Olyan szokatlannak, olyan ridegnek tetszett neki ez az egész dolog. Nincs pénz, nincs pénz, édes istenem, hiszen van a papámnak, majd ad ő.

A férj csöndes mosolygás közt vonja keblére a kis durczás menyecskét:

- A mi az apáé, az nem az enyém. Az én kis feleségemnek pedig csak én adhatok pénzt arra, a mire szüksége van. Arra a kalapra pedig, édes, most nincs szüksége.

Kovács Gézát nagyon jól megtanította az élet a szükséges és a fölösleges kiadások közti éles határvonal ismeretére. S a megélhetés nehéz küzdelmei között a könnyelmű költekezés vágya nem fészkelheti be magát az emberbe.

De az asszonykának a hideg, nyugodt visszautasítás hangja végtelenül fáj.

Sehogysé akarta belátni, hogy miért ne kérhetnének ők pénzt a papától.

- Lásd, édesem, nem tudnám önmagamot becsülni, ha nem tudnálak téged eltartani, ha az apósom segélyére szorulnék rá. Hiszen a világ már most is, tudom jól, hogy suttozja a hátam megett, hogy élelmes ember vagyok, jó parthiet csináltam, gazdag leányt vettem el, olyat, aki ki tud tartani. Oh édesem, úgy ég a szégyentől az arczom, ha csak rágondolok is. Szeretlek, végtelenül szeretlek és akarom, hogy te becsülj is engem. Munkabíró ember vagyok, majd megsegít a jó isten, addig pedig huzzuk össze magunkat, s te, kis madaram, ne akarj olyan kiadásokat tenni, a mik nem valók a mi helyzetünkhöz. Emlékezel, mit mondtál egykor, hogy mellettem gyönyör lesz a szegénység, üdvös a nélkülözés. Pedig mi nem is nélkülözünk. Ami kell, az megvan. Hány szegénynek nincsen ennyije sem!

Ágnes többnyire nem szól semmit sem ezekre a komoly értekezésekre - csak lecsüggeszti szomoruan fejét a kezére.

Nem ilyen életről ábrándozott ő!

Verőfényes, boldog, mosolygó napokról. Arra nem is gondolt soha, hogy az a haszontalan pénz, a melyből odahaza annyi állt rendelkezésére, a mennyi csak kellett, még könyeket is kergessen a szemébe.

Semmire sem jut. A konyhai kiadásokat olyan pontosan kell vezetnie, hogy minden krajczár-ról számot tudjon adni. Nem kötelezi ugyan rá senki sem, hanem a hónap elején, mikor odaadja neki férje a konyhapénzt, mindig megkérdi, hogy nem maradt-e a múlt hónapról s megjegyzi, hogy az ő kicsikéje talán azt hiszi, hogy azt mind el kell költenie, a mit kap. Ilyenkor azután előhossa a könyvét s elszámol sorra mindennel.

És ez a takarékos, a mindennapi élet ezer apró-cseprő bajaival törődő élet lassanként foszlá-nyokra tépi az illúziók fátylát.

S egymás szemében a szerelmes, ábrándos ifjuból egy pedáns, fösvény, sopánkodó, unalmas férj lesz, a kedves leányból pedig egy meggondolatlanul költekező, durczás asszony.

A két szívet csak egy vékony fonal tartja még össze, - gyöngé rántás, meggondolatlan szó örökre elszakítja azokat egymástól. És olyan könnyen kiröppennek a sértő szavak a durczás ajkak közül.

- Édes Ágnes, mi bánt téged? - kérdi egyszer vacsora után a férj - olyan szomorú, olyan szótlan vagy?

- Semmi se bánt.

- De mégis, no mondd, kicsikém.

A kérlelő gyöngéd szavakból, mintha kiérezné igaz jogát a panaszkodásra. Ahá, érzi már ő is, hogy rosszul cselekszik velem. Hadd fájjon neki is a szó, mint nekem az ő viselkedése. Megmondom neki.

- Semmi bajom sincs, csak az, hogy meguntam az életemet, csak az, hogy boldogtalanná tétél.

Könnyelmű, gyöngé nők ajkán sokszor hangzik ez a panasz, hol jogosan, hol jogtalanul. A férjnek fáj is a szó, de többnyire maga a nő is megbánja s ezer módja van annak, hogy el tudja feledtetni a bántó szót.

Ágnes is így gondolta. Csak egyre nem számolt, hogy az ő férje másforma ember, mint a többiek.

Az élet küzdelmei, a sorcsapások vagy megacézélozzák a szívet, vagy végtelen érzékenynyé, gyöngévé teszik. A Kovács szívet nem acézélozták meg.

A sértő szó a gyöngéd, tulfinomult idegeken fájoan rezgett keresztül s végtelen fájdalom fogta el egész lelkét.

Nem szól egy szemrehányó szót sem, csak szelíd tekintettel nézett, nézett sokáig a szép asszonyra.

Ágnes persze már rég megbánta, amit mondott - s mosolygó arczczal ült oda férje ölébe, simogatta, csókolgatta, kérlelte.

- No ne haragudj Géza!

- Miért haragudnám. Igazad van. Boldogtalanná tettelek.

V.

Az öreg doktor míg prémes felöltőjéről levergeti a havat, aggódó arczczal kérdezi a cselédtől, hogy van a beteg.

- Rosszul, beszélni se bír.

Odabent a szobában könyes arczczal jó eléje Ágnes.

- Nagyon rosszul van, beszélni se bír. Óh mentse meg, édes doktor ur!

- Ah, hiszen nincs itt semmi komoly baj. Egy kis mellhártya-gyuladás az egész. Megfázott valahol nagyon.

- Hogyne fázott volna, hiszen az utóbbi időben, mintha csak készakarva akarta volna magát tönkre tenni. Téli kabátot nem hordott. Ide állt a meleg kályha mellé s mikor egészen átmelegedett, nyitott kabáttal ment ki a csikorgó hidegbe.

Ágnes kihívta a szolgálat a konyhába s így a doktor egyedül ment be a beteghez.

- Nos, Géza öcsém, hogy vagyunk?

A beteg tompa, suttogó hangon válaszolt:

- Azt hiszem, nemsokára egészen jól leszek.

A doktor megvizsgálja a beteget, nem szól semmit sem, csak a fejét csóválja. Sokkal rosszabbul van, mint tegnap. A baj nagyon veszélyes.

- Megint meghűtötte magát valahol ugye-e?

- Kedves bátyám, esküdjék meg, hogy nem szól arról soha senkinek, a mit most mondok.

- Esküszöm.

- Magam akartam...

Ágnes belépése félbeszakította a beszédet. Leült férje ágya szélére s ijedt, félő arczczal nézte láztól kipirult sovány arcját.

- Ugye jobban vagy?

- Jobban.

A doktor is rámondta:

- Persze, hogy jobban.

Ágnes újra kiment s a beteg folytathatta a beszédét.

- Magam akartam meghalni, hogy boldoggá tegyem Ágnes - én nem tudtam neki azt megszerezni. Az éjjel is majd egy órát ültem a nyitott ablaknál - s olyan jól esett, mikor a szél beverte a havat nyitott mellemre. Jól esett, de most - most - jaj, szörnyen fáj - nagyon fáj...

- Fáj Gézám? Mit tegyünk rá? - kérdi a belépő Ágnes.

- Hajtsd ide a homlokod - ide, ide, ahol fáj. Így ni, most már nem fáj.

- Holnap mikor jön a doktor ur? - kérdi Ágnes elválás előtt.

- Holnap - holnap - mindjárt reggel. De különben eljövök még ma este is.

Holnap már ugyanis későn lenne, - gondolja magában.

Este el is jött újra s kijelentette, hogy a beteg ágyánál fogja tölteni az éjet, Ágnes pedig csak menjen lefeküdni.

- Menj, menj édes -

Bágyadt, tört fényű szemével még sokáig nézett az ajtóra, a melyen kiment a szép, karcsu nő.

- Legyen boldog - suttogta - azután behunyta a szemét. Nem is nyitotta fel többet.

A téli nap halvány sugárai már a halott arczán játszadoztak...

*

Vajjon megtudta-e ott a virágos sir alatt, hogy akit boldoggá akart tenni, azt csakugyan azzá tette.

Mikor a gyászév letelte után Timáry Laczi újra megkérte - nem adott kosarat. És most már boldog. Hogyne, hiszen a fényes toalettek, csengős fogat, ezer holdas birtok, jólét, gazdagság, azok mind feltételei a boldogságnak.

S bizony nem is rójja fel a feledést senki sem bűnül a szép asszonynak.

Még Tardai tisztartó is azt mondja, hogy a rózsának nyilni kell, ha sir fölé ültetik is. Persze, hogy ezt csak virágos hangulatban szokta mondogatni.

De hát egy idő óta mindég virágos hangulatban van s ha megkeritheti a doktort, az se menekedik meg tőle egyhamar.

- Igyunk az áldóját, a Timáry Lacziné egészségére! Igaz, a multkor találkoztam a szép menyecskével, bezzeg csak úgy ragyog az arcza a boldogságtól - nem úgy mint azelőtt. Találkoztam vele, meg is csókoltam azt a piczi, puha bársonyos kezét.

A doktor ur is sokszor találkozik vele s mikor kezében tartja azt a piczi, puha bársonyos kezét, mindég egész testében megremeg s ajkaira tolul egy szörnyű vád.

De azért soha sem fogja megmondani.

Miért is mondaná. A szép asszony legfeljebb mosolyogna rajta:

- Én öltem meg? Hiszen szerettem, boldogítottam. Menjen, doktor, maga félrebeszél...

RAVATAL MELLETT.

Mikor leszállt a vonatról, az első ember, akit meglátott, a kis öreg postás-legény volt, aki a leveleket hozta ki. Szakasztott olyan volt, mint öt év előtt. Csak jobban meggörbült s hosszú, ritkás szakálla deresedett meg.

- Jó napot kívánok, tekintetes ifiur.

- Maga az, Bér bácsi? Az ördögbe is, milyen legény még most is.

Tetszett neki a dicséret. Megpederte a bajuszát s ki is egyenesedett egy kicsit.

- Hát se kicsi, se nagy, nincs akiért öregedjem. Élek mint Marczi Hevesen. Ténsuram is elég jól néz ki.

Illendőnek tartotta visszadicsérni, ámbátor nem akart még sem nagyot fillenteni, mert jól látta, hogy sápadt, halavány a fiatal ember.

- Dehogy nézek, csak úgy mondja maga azt.

- Igaz, hogy nem olyan piros mint volt, mikor utoljára láttam, de hát talán valami baja volt?

- Persze, hogy volt, hagyta rá.

- Hej, ha szegény tekintetes uram így látta volna, de megijedt volna. De is szerette az az urfit. Könnyebben halt volna meg, ha el tetszett volna jönni a halálos ágyához.

- Igaza van. No de isten áldja. Sietek be a városba.

Indult befelé. Minek látta volna meg az az öreg ember szemében a könnyet. Szégyelte maga előtt is. Eh, mégis neki volt igaza. Meg azután minek is jött volna el, ha hamarabb nem jött, a halálos ágyához is minek? A halálos ágyához annak, aki talán őt az életben a legjobban szerette. Ahhoz a vasfejű öreg emberhez, akinek könny volt a szemében, káromkodás az ajakán, mikor utoljára elbucsuzott tőle. Igen utoljára. Most fog vele újra találkozni, de most már merevek lesznek azok a jóságos szemek - némák, hidegek az ajkak.

Lassan bandukolt befelé a városba. A köszénporral telehányt ut két oldalán csenevész fiatal akáczokról pergetett le a szél egy-egy fonnyadt, sárga levelet. Amodébb, beljebb a hosszú, fehérsárga levelű tengeri-száraz zizegetek - s a porhanyó fekete földön elszáradt indáju, nagy pofáju sárga tökök hevertek. Ott messze, a Zagyván tul a földön guggoló alakok körvonalai látszottak. Bizonyára burgonyát szedtek a paraszt leányok. Jókedvű nótá hangja verődött át a csöndes őszi levegőn. Valami pajkos, palócz nótá. Ugy figyelte, hát ha kivenné a szövegét, de csak egy-egy gyors ütemet hallott a dalból. Vele szembe jött egy csomó munkás ember. Alázatosan köszöntötték: Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szinte elfelejtette, hogy kell visznózní ezt a köszöntést, csak akkor jutott eszébe, mikor már elmentek: Mindörökké!

Milyen rég is hallotta ezt az egyszerű, nemes köszöntést. Rég bizony. Ott nem is tudják azok között a nagy, merev falak között. Ott abban a nagy, hideg városban, ahol nem dicsérik a Jézust, mert más dolguk van az embereknek.

Lassanként beér a kis városkába. A templom előtti piacra. A templomot újra festették; mikor utoljára látta, fehér volt, most szép barna lett. A tornyát is kireperálták, csak úgy ragyog rajta az aranyos kereszt. Hanem az óra, az most is csak pingálva van. Ott a sarokbolt fölött meg egy kicsit megkoptak a »Freund Jakab és társa« aranyos betűi. És Jakab ur is, aki ott áll az ajtóban piszkos fekete selyem sapkájában, az is megkopott egy kicsit. Mikor leemeli a sapkát, látszik, hogy megkopaszodott egészen.

- Isten hozta haza, Petrey ur! Szegény öreg tekintetes ur, ki hitte volna, hogy ilyen hamar elbánik vele a betegség. De mindig mondtam én, hogy az ilyen erős ember olyan, mint egy nagy tele hordó, nem fordul félre a tartó gerendáról, hanem ha megindul, egészen leesik róla. Olyan volt mint a makk; még a mult szerdán itt járt a hetivásárban, árulta a buzáját. Beszölt hozzám is, szidta az egész világot. Engem is összeszidott, hogy miért nem veszem meg a gabonáját. Hm, nincs pénz, nincs gseft! Áldott jó ember volt. Egyszer kérdeztem a Petrey urról is. Azt mondta, jó dolga van Pesten. »Tudja - Jakab ur - hát nem jön felénk!« így mondta szóról-szóra. Tőle tudom azt is, hogy nem tetszik már a hivatalban lenni. Hogy ujságnál tetszik dolgozni. Mondtam az öreg tekintetes urnak, hogy hires ember lesz még Detrey urból. Csak azt felelte, hogy azóta járásbíró lehetne, ha a hivatalában maradt volna. Tetszik tudni, az bosszantotta, hogy a hivatalt ott tetszett hagyni. Mikor is lesz a temetés?

- Holnap délután. Isten áldja meg, Freund ur!

Bekanyarodott a bolt melletti utczába. A kegyetlenül hegyes kövekkel kirakott járdán alig birt menni. A sima aszfalthoz szokott lábával szinte ugrált kőről-kőre, mintha himes tojások között járna, óvatosan, lassan. Cilinder kalap volt a fején, az iskolából kijövő gyerekcsoport odagyült a háta mögé s úgy bámulta a járását is, meg azt a csuda nagy kalapját is. - Egyik-másik gyerek vihogva kiabálta:

- Zsidó, zsidó!

Mert náluk csak a zsidó sakter szokott szombatoként föltenni egy özönviz előtti ócska czilindert. Eszébe jutott, hogy gyerekkorában ő is megdobta egyszer hógolyóval a vén embert. A kalapját akarta ledobni s a hátába dobott. Megfenyegette az öreg s úgy mondta:

- Ha paraszt teszi, jó, de hogy az urficska is bánt, az nem szép!

Mintha csak tegnap hallotta volna. Vajjon él-e még? Hát a játszópajtása, a Szücsék Miskája, akivel egyszer felgyujtottak egy szénaboglyát.

Gyermekkora sok apró emléke tolul az eszébe, hogy újra ott jár az ócska kis város házai között. Itt az öreg Márton lakott, mindég volt neki egy-egy szép almája vagy körtéje az ő számára. Ott a Pelczné, a mosolygó arcú vén kisasszony. Mekkoraikat nevettek rajta, mikor vasárnap délutánonként csudálatos alaku kék selyem ruhájában vonult a vecsernyére. Nini, itt meg Wimmerék laktak. Alig ismeri meg a házat. Persze, nagyobb ablakokat csináltattak rá, meg a kapu is másforma. De a kis kert a ház előtt egész olyan, mint volt.

Egy pillanatra úgy érzi, mintha most, itt e helyen, egyszerre feltámadna lelkében az eltemetett szerelem. A kerítéshez támaszkodik, érzi, hogy arczát meleg, lázas pirosság önti el, a keze meg reszket.

A kis kert középső csoportjában, mintha ugyanazok az őszi rózsák nyílnának, amelyek akkor, mikor utoljára itt járt; az akácok levele is olyan félig lesárgult, mint akkor. Az ablakban a függöny mellett meg valaki áll, mint akkor, mikor elbucsuzott, hogy elmenjen örökre. Minek is jött vissza?

Az ablak kinyílik s kihajlik rajta egy szőke haju, telt arcú szép asszony. Piros ajkai közül kivillognak fehér fogai, mikor mosolyogva köszönti:

- Isten hozta, Béla. Hát magát mi szél hordja erre?

- A temetésre jöttem.

- Aha, igaz, meghalt az öreg ur. Fogadja részvétemet. Meddig marad itthon?

- Nem tudom.

- Délután látom?

- Nem jöhetnek el.

- Oh jöjjön! Ugy-e eljön. Isten áldja meg addig is.

Ugy nem illett bele ennek a szép asszonynak a képe az ő rezignáló hangulattal eltelt lelkébe s mégis úgy odatapadt, hogy szinte fájt.

Szerette volna lerázni magáról, - de nem ment sehogy sem. Érezte, hogy ezt a nőt még sohasem szerette úgy, mint ebben a perczen. Most, a viszontlátás első édes percében, mintha valami bűvös fényesség világította volna meg az öt év előtti utolsó napot.

Furcsa dolog is volt az nagyon. Együtt játszottak, bolondoztak, egyikük sem vette a másikat komolyan - egyikük sem vette észre, hogy a folytonos együttlétel közben szerelem fakadt a szíveikben. Csak akkor vették észre, mikor a leány eljegyezte magát mással s ő kétségbeesetten könyörgött előtte, hogy adja vissza a jegygyűrűt, mert ő meghal nélküle s mert tudja, hogy ő is csak őt szereti. Megcsalta magát, mikor elhitette magával, hogy mást szeret.

A leány kikaczagta s kijelentette neki, hogy jó pajtása volt eddig is s az marad ezután is. Hanem azon az estén, - azon az öt év előtti utolsó estén, mikor eljött bucsuzni tőle - akkor másképp beszélt. Azaz, hogy nem is beszélt, csak hallgatott, de nagy, kék szeme lassanként tele jött könnyel. Magához huzta, meg akarta csókolni, az pedig kiragadta magát a karjaiból s ott hagyta.

Most látja újra. Azt hitte, hogy már el is felejtette s most, hogy itt látja, virágzó asszony szépsége teljességében, hatalmas erővel éled fel a visszafojtott láng s érzi, hogy örültebben szereti, mint bármikor szerette.

És mikor zokogó öreg nénjével együtt bemegy a ravatalos szobába s nézi az örökre lehunyódott szemeket, a mellen összekulcsolt fagyos kezeket, a néma ajkakát, melyek sohasem szólnak többé hozzá meleg szeretettel s érzi, hogy előnti az egész lelkét a fájdalom s reszketni látja a ravatalt a szemeit elborító könnyeken keresztül - egyszerre csak ott is megjelenik előtte a kedves nő bájos alakja, mintha ott állana mellette s fájó szívére tenné a kezét.

Eh, miért is látta meg újra, hogy most idetolakodják a lelkébe. Önvád és szégyen fogja el a gondolatra, hogy itt, a ravatal mellett is reá gondol.

Nem mer a halottra nézni, hátha az tudja, hogy léha gondolatokkal a szívében áll itt a ravatala mellett.

Eszébe jut neki, amit utoljára mondott:

- Hej, gyerek, nincs neked jó szíved még sem!

Igaza volt. Nincs. Komisz, rossz ember.

Bocsánatkérőleg csókolja meg a fagyos kezeket, a hideg homlokot.

- Zsiga bátyám, ne haragudj rám!

S mintha mosolyra huzódnék a hideg ajak, mint régen, mikor gyerekkorában holmi csinyekért kérlelte:

- Adta kölyke, már megint bolondokat csinálsz!

Az öreg nénike nyakába borul s zokogva mondja:

- Menjünk ebédelni, elhül a leves...

Miczi néni ebéd után nem győzött eleget beszélni az öreg ur utolsó óráiról.

- Ugy szeretett volna téged látni, édes gyerekem. Miért is nem jöttél? No de mindegy. Szegény Zsiga, még mikor a levest bevitettem neki, evett egy-két kanállal. Azután bort kért. Jaj

gyermekem, szegény, az isten nyugtassa, az utóbbi időkben már sokat ivott. Oh, oh a szegény emberem, hogy settenkedett le minden ebéd után a pinczébe, hogy meg ne lássam. Estére mindég pityókos volt. Bosszantotta az is, hogy elszegényedtünk. Tudod, hogy már a kis-hegyet is megette az az átkozott filloxera. Az idén lett volna az első ősz, amikor nem szüretelhettünk volna már sehohsem. Nem érte meg. Meg az is bántotta, hogy te felénk se néztél. Pedig úgy szeretett. Bánta is már, hogy ott hagyta a hivatalodat! Csak jöttél volna néha el. Pletykázták neki, hogy Kelendyné miatt nem jössz. Hogy szerelmes voltál Gizikébe? Ugy-e nem azért. De, hogy megígérted a bátyádnak, hogy leteszed az ügyvédi vizsgát és nem tetted le. Ezt restelted. Sokkal okosabb vagy te, mint, hogy olyan bolond dolog miatt ne jöttél volna. De ugy-e, le fogod tenni. Látnod kell az embernek valami biztos pálya a háta megett. Szép az, ha az ember író, de hát lásd mégis. Szegény öregem, ha megérhette volna... Mikor a levest megitta, a pipáját is kérte - tudod azt a nagy csibukot - egyet szippantott is belőle. Azután azt mondta, hogy álmos. El is aludt, fel sem ébredt többé.

- Nem mész fiacskám sehová?

- Nem.

- Jól is teszed, legalább még egy este maradj vele, szegény jó bátyáddal. Többé úgy sem látod soha - a többiekkel láthatod. Eredj be hozzá, talán idelát a más világról és öröme telik benne, ha ott talál maga mellett. Eredj, lelkem, én lenézek az istállóba, az a hunczut béres gyerek bizonyára nem itatta még meg a tehenet.

Kimentek a szobából. Az öreg néni a maga nyolczvanéves lábaival, mint valami gyereklány olyan fürgén ment lefelé az alsó udvarba. Az udvar közepén egy nagy körtefa galyairól hullott le egy-egy sárga levél. Szellő is csimpaszkodott a száraz ágak közé s úgy megsusogott ott, mint valami szerelmes ember.

A nagy, széles udvarban minden olyan csendes, hangtalan volt, mintha csak az az utolsó kis kuvasz kutya is tudta volna, hogy meghalt a ház ura. Behuzta a farkát a lába közé s úgy sompolygott a fal mellett.

A sötétszürke égről, mintha színházi diszítések lettek volna, úgy csüggték a felhőfoslányok. Egy-egy esőcsepp le is perdült az udvar sárga homokkal behintett földjére.

Lassu léptekkel bement a ravatalos szobába. A szeptemberi délután szomorú csendjében még jobban megtelt a szíve fájdalommal.

Gyerekes kicsiségek jutottak az eszébe. Mikor egyszer gyerekkorában nagyon nagy beteg volt s hat heti fekvés után először jött ki a szobából. Zsiga bácsi kint csibukozott a folyosón s mikor meglátta, keményen odaszólt neki:

- No, amicze, nem nyavalyáskodunk már?

Azután félrefordult s ő látta, hogy könnyet törült ki a szeméből. És mikor az első tajtékpipát vette neki, azután az első órát. Azután emlékezik a barangolásokra, amiket együtt tettek meg a hegyekben. Az első párbajára, amelynél Zsiga bácsi volt a segédje. Neki olvasta fel az első versét, most is a fülébe cseng hatalmas kaczagása. Meg mikor az édes anyja temetése után odajött hozzá s meleg szeretettel ölelte át: senkid sincs, most már mindenkid én leszek.

Most már igazán senkije sincs. Csak ez a szegény, öreg, törődött, gyámoltalan néni. Hát Gizike? Talán még az az egy, aki szereti. Tisztán, nemesen.

Elborult lelkében mint valami vigasztaló sugár, úgy jelent meg a szép asszony kedves, drága arcza. Ez a gyermekkori emlékeiből fakadt tiszta szerelem ebben a szomorú perczben, a régi emlékek hatása alatt, hatalmas lánggal lobbant fel.

Először szégyelte, hogy most ebben a szomorú pillanatban is rá gondol, de azután megnyugtatta magát.

Mi szégyelni való lenne ebben a szerelemben? Csak olyan tiszta, nemes érzése ez szívének, mint a fájdalom. Nem vár ettől a szerelemtől semmit sem. Érzéki vágy egy szemernyi se vegyül a gondolataiba, csak végtelen jól esik rágondolni, rá, aki talán most szintén ő róla gondolkodik. Szerellemmel, szeretettel, részvétellel.

Ra, a másik halottjára, aki neki meghalt, csak úgy mint ez a jó öreg, aki itt fekszik a ravatalon.

Megvan a léleknek az a sajátossága, hogy a gyászt, a fájdalmat szereti még nagyítani - hagy fájjon még jobban, a mi fáj, hagy hulljon még jobban a köny!

Mint valami második halottra, úgy gondolt a szerelmére s úgy siratta meg most a ravatal mellett, ezen a borus szeptemberi estén, mintha holnap azt a szépséges szép asszonyt is el kellene temetnie.

Holnap még egyszer fogja látni, azután többé soha. Minek is látná! Hiszen úgy sem lehet többé az övé. Rá nézve meghalt örökre.

Az ajtó halkán megnyílt s egy női alak jelent meg az ajtóban. Egy pillanatig tétovázva állott ott, mintha azon gondolkozott volna, hogy be jöjjön-e vagy sem, azután hirtelen besuhant.

A férfi, aki elmerülve állott a ravatal mellett, észre sem vette a szoba szürke félhomályában a bejövőt. Nesztelen léptekkel jött az a férfi háta mögé s vállára téve kezét, suttogva szólította meg:

- Béla!

A férfi összerezzenett mikor megismerte, egy pillanatig zavarodottan állott, látszott rajta, hogy keresi a megfelelő szavakat meglepetése kifejezésére s nem találja. Azután szótlanul megfogta a nő kezét s egészen érzékenyedve szólt hozzá:

- Gizike! Édes kicsikém, köszönöm, hogy eljött. Legalább van, aki vigasztal. Ugy, de úgy fáj a szívem. Óh, hogy ebben a szomorú órában kellett találkozoznunk!

- Eljöttem, mert szeretem, mert a magáé akarok lenni. Nem vigasztalni, szeretni jöttem. Öt év óta várok rá. Szeretem, szeretem, a szemébe akarok nézni, az ajakát akarom csókolni - most, ebben a percben, mindég, az örökkévalóságig.

Két karját rákulcsolta a férfi nyakára, szomjas ajkával kereste az ajakát s mikor megtalálta, rátapadt mint valami vérvörös piczi piócza, hogy kiszívja a lelkét, a vérét az utolsó cseppig. Csak úgy dübnyögve szólalt meg néha:

- Szeretlek, csak téged szeretlek.

A férfi egész erőfeszítéssel fejtette le magáról a nő ölelő karjait, s ha első pillanatban a nő kitörő vad szenvedélye fel is ébresztette az ő szenvedélyét is - a múltó mámor után, az első világos percben úgy állt előtte az egész dolog, mint valami utálatos szentségtörő vétek.

A ravatal melletti gyertyák lángját meglobogtatja a nyitott ablakon át betóduló hűvös őszelei levegő, az ő lelkét meg mintha vasmarokkal kapná össze az utálat.

Egy pillanat alatt úgy érzi, hogy kihalt lelkéből minden árnya a szerelemnek, ami ehhez a nőhöz kötötte. Csak a gyöngé, az utálatosan gyöngé asszonyt látta benne - akitől félt, akitől megundorodott.

Az asszony pedig beszélt hozzá meleg, szenvedélyes, szerelmi hangon:

- Szeretlek, meghalok érted, az uram nem szeretem, utálom, a tied akarok lenni.

És a férfi úgy érzi, hogy ha valaha, úgy ebben a pillanatban kell kitörni a könyeinek, mert most kell megsíratnia azt, hogy a kit tiszta lélekkel, nemesen szeretett, úgy, ahogy ma már ostobaság szeretni, azt nem szeretheti többé.

S amint szeméből lassan leszivárgott egy könny a másik után, könnyein keresztül az egyik ravatal mellett kiterítve látott egy másikat is, melyen hófehér arczczal, fején fehér koszorúval feküdt kiterítve Gizike, az ő kedves kicsikéje, az egyetlen leány, akit szeretett, akinek elvesztését meggyászolta s aki most halt meg reá csak igazán, most, hogy megtalálta...

Ennek a szentimentális történetnek a felét Petrey maga beszélte el nekem, a másik felét a szép asszony.

Béla így végezte:

- Azóta utálom az asszonyokat!

A szép Kelendyné pedig így:

- Azóta utálom a férfiakat.

És mindkettőnek igaza volt.

AZ ÖREG NÉNI.

Tubákos piksziséből nagyokat szippantgatott s kis görcsös botjára támaszkodva, fel s alá sántikált a kis szobácskában.

- Biz' ugy fiacskám. A Tripartitumban van a mi jussunk!

Feltette szemüvegét s a sárga pergament fedelű nagy könyvben kikeresett valamit.

- No látod. Servato jure. Igen, a jogok fentartásával; így adományozták oda a mi ősi birtokunkat a Herczegh familiának.

A könyvet kegyelettel leteszi az asztalra s beleteszi a törött üvegű, hat csimbókos madzagu pápaszemet is, azután tovább sántikálgat a szobában s úgy beszél:

- A donáció-levélben benne van, hogy »ha pedig ki visszatérend királya iránt tartozó hűségre, az dominium egy része számára visszahassítassék.« A szépapád apja vissza is tért, de persze élhettelen volt, mint a férfiak mind. Oda se nézett a jussának. Fúj, szégyeljétek magatokat, hogy egy vén leánynak kell összeperelni, amit ti elvesztegettetek.

Persze én, mint ahogy egy huszasra áhitozó harmadik gimnázistához illik, teljes erőmből szégyeltem magam familiám férfitagjai léhasága miatt. Néha-néha meg is próbáltam henczegni:

- Majd meglátja néni, mit csinálok én, ha ügyvéd leszek!

Gunyosan nézett végig.

- Nem várunk, urfi, addig. Itt van az én prókátorom. S büszkén ütött rá a Tripartitumra. Ott feküdt ez egy ménkü nagy subládon (nem valami jó magyar szó ugyan, de én nem tudom igazibb nevét), amelynek sárgarézfejű oroszlánai isten tudja már mióta lógatták ki a szájukból a fényes sárga karikákat.

Ez volt a kincstár, könyvtár és a családi levéltár. Az alsó fiókban a családi irományok voltak, már tudniillik azok, amelyek a család legifjabb férfitagja által titokban és galádul fel nem használtattak, holmi sárkánycsinálásokra. Ott hevert az öreg biblia is. A fedele belső oldalára rá volt kaparva nagy gömbölyű betűkkel:

»Kedves Jóltevőjének és Patronusának, nemes nemzetes és vitézlő felső-tarczali és hasznosi Tarczaly Gábor tekintetes uramnak szives jóságáért emlékezetül ajánlja ezen Wittenbergából hozott lelki kincset - Frugius Menyhárt prédikátor...«

Ezt a bibliát is argumentumképpen tartogatta a néni. Mert szerinte ebből is látnivaló volt a felsőtarczali és a hasznosi dominiumokhoz való familiáris jus.

A szekrény felső fiókjában pedig ott heverték a törvények. Az utolsók voltak a negyven-nyolczasok. Az azóta hozott törvényeket egyszerűen megveti. Azok nem törvények. Mert ő nem egyezett ki, olyan valaki pedig nem fog törvényeket szentesíteni, akivel negyven-nyolczban elvégezték a dolgukat. Azóta semmi közük egymáshoz.

Emlékezem jól, mintha csak tegnap lett volna, hogy a hatalmas hévvel előadott közjogi és magánjogi fejtegetések alatt egy jó öreg kényelmes zsölyeszékben, milyen nagyokat szunyókált a kis diák, egy felső-tarczali és hasznosi Tarczaly ivadékhoz igazán nem méltó boldog közönyösséggel.

Bezzeg rá is támadt haraggal:

- Jaj te lusta mihaszna! Kelsz fel mindjárt abból a székből. Hiszen téged érdekel az egész dolog, nem magamért perlekedem én, te érted. Én megélek abból, amim van, de akarom, hogy neked többed legyen. Akarom, hogy ragyogjon még egyszer a Tarczaly czimer, látni akarlak négy lovas hintón, látni akarom a kastélyodat...

Bizony én magam is szerettem volna látni. S elgondoltam, hogy mennyi szép ritka bélyeget vehetnék én, ha volna sok pénzem. (Akkoriban a fő-fő szenvedélyem a bélyeggyűjtés volt.)

...Okos fiu vagy, csupa egyes a testimóniumod - hanem pénz nélkül az ész egy fityinget sem ér. Ha pedig van pénzed, akkor olyan ostoba lehetsz, mint a föld, mégis boldogulsz. Jaj, te kötnivaló, már megint nem hallgatsz ide.

Hogy is hallgattam volna, mikor azzal voltam elfoglalva, hogy az ablaktáblán a sarokba szoríthassak egy szép kékhasu nagy dongót. Végre sikerült kellő óvatosság mellett elcsipni, ami azután nagyobb örömet okozott nekem, mintha az egész hasznosi dominiumot visszaperelte volna Teréz néni.

Rég elmúlt verőfényes napjai az üde gyermekkorok! Mintha aranytollu madarak lennétek, mikor emlékezetünkben néha-néha visszarebbentek...

A zagyvaparti réten játszani a hosszú metát, azután megostromolni a gyümölcsösöket, esténként pedig azokon a nyugalomba ringató végtelen csöndességű falusi nyári estéken a harmatos fűben szaladgálni, a tompa zugással repdeső orrszarvuak meg szarvasbogarak után s ha egyet-egyet elfogtunk, bevinni a nénihez, aki ott ült kis házikója előtt a kertben, a málnabokrokkal, szőlőlugasokkal s virággruppokkal teli kertben s két kezét térdére fektetve s nézve maga elé - gondolkozott, gondolkozott.

Bizonyára a familia fényes multjáról. Nagy fekete szeme előbuvik a ránczok közül s szinte fiatalos tűzben ragyog, mikor emlékezetében elvonulnak előtte a Tarczaly-ösök, a délczeg, büszke alakok, drágaköves mentéikkel, bogláros kucsmáikkal s a sugár hullámos haju szüzek gyöngyös pártáikkal, szelid mosolygásukkal.

S míg így a csöndes nyári este nyugalmas csendjében lelkével ott kalandoz a messze multban, egyszerre csak nagy robajjal ront be a kertajtón az utolsó felső-tarczali és hasznosi Tarczaly, a bogár-kergetéstől kipirult arczczal, s a gyümölcsösen árnyoldalait szomorúan feltüntető, a színek minden árnyalatát magán viselő nadrágban.

A kerítésen kívül maradt parasztgyerekek pedig jókedvű lármával kiabálják be:

- Gyere ki szolgabíró Lajcsi - akkora bogarat csaptunk le, amekkorát az öregapád se látott.

A néni mérgesen biczeg ki hozzájuk s elkergeti az egész hadsereget, az urfinak pedig kijár a dorgatórium, hogy szégyelje magát, de nagyon ám, mert egy Tarczaly annál illetlenebb dolgot nem művelhet, mint ha naphosszat odacsatangol holmi szedett-vedett paraszt kölykökkel.

Lefekvés idejéig természetesen elmúlt a néni haragja s a kis Tarczaly, korához nem illő ravaszsággal, félig lecsukott szemmel várt ágyában a nénire, hogy az odajöjjön hozzá, simogassa meg a szőke haját s nézze őt sokáig, meleg szeretettel, gyöngéd tekintettel, hogy azután kaczagva felnyithassa a szemét s odaszólhasson a néninek:

- Lám, néni, hogy nem haragszik!

Nem is haragudott ő igazában soha senkire sem, hanem azért veszekedett mindenkivel, aki csak elébe akadt.

A faluházánál úgy féltek tőle, mint valami ördögtől. S ha meglátták az ablakon át, hogy a nagyasszony feléjük döcög, a jegyző is, meg a bíró is úgy leütötték a fejüket az akták közé, mintha annyi dolguk lenne, hogy egy szóra sem érnének rá. De bezzeg Teréz néni felkiabálta őket.

- Hát már megint mit csinálnak az urak, hogy mernek a papnak két forintokat szedni egy pár után, mikor az 1791-iki kanonika vizitáció szerint csak negyven krajczár jár neki. Majd megtanítom én magukat. Följelentem a viczispánnak, a miniszternek. Majd itt hizlaljuk a papot.

Hej de sok följelentést is diktált nekem tollba a jó öreg. Valami körmönfont stilusu dolgok valának azok!

Nem is akadt ember, aki megértette volna, csak becses magam, aki mikor a jogra felkerültem is, még akkor is dicsérgettem az öreg néni panaszleveleit. Hej sokba kerültek pedig szegénynek azok a dicséretetek. Mindig pumpolás következett utána. De ő nem bánta, csakhogy igazat adtam neki.

- Ugy-e, igazam van, fiacskám, te már tudhatnád, ha nem volna igazam.

- Persze, hogy igaza. No, de majd, ha kijárom a jogot, majd megmutatjuk akkor...

Akkor, akkor. Addig pedig csak hadd irogassa az öreg a panaszleveleket, amelyek rendszerint mint érthetetlennek s hivatalos eljárásra alkalmatlanok, a benyújtónak visszaadattak.

Ilyenkor szídtuk csak istenigazában a sok ostoba hivatalnokot, akiket mind egy óriási máglyára kellene rakatni s azután alájuk gyujtani.

Mikor azután egyszer már megunta az öreg néni a sok hiábavaló munkát, kapta, bepakolta a panaszleveleit mind s feljött hozzám.

- Holnap megyünk a miniszterhez.

Hiába volt minden beszéd, mennem kellett vele.

Egyszélben varrt ránczos szoknyában, babos kendőben állt a miniszter elé.

- Nem adják meg az igazamat, kegyelmes uram, sehol. Se az ügyvédnél, se a bírónál, se a viczispánnál. A fiskálisok már el se vállalják a dolgomat. Bezzeg vállalták addig, amíg hol egy ötvenessel, hol egy pár akócska borral kenegettem az eszük kerekeit. Nem forog már, hogy nem kenem. De hát nem lehet. Kell a pénz az öcsémnek, aki idefent jogászcodik. Oda-kint van a forczimmerben...

A kegyelmes ur széles arczán mosoly huzódik keresztül s nyájasan mondja neki:

- Várja meg, míg az öcscséből fiskális lesz, az aztán majd viheti a pereit.

Egészen megnyugodva ment haza.

- Igaza van a miniszternek, minek biznám én a dolgot másra, mikor ő is majd elvégezheti...

És várt, várt nagy türelemmel.

Mikor azután egy szép napon odaállott a néni elé Tarczaly Lajos dr. köz- és váltó ügyvéd ur, a néni nem tudott hová lenni örömeiben.

- Én, édes öcsém, no csakhogy itt vagy, most már majd rendbe hozunk mindent.

A nagy subládót fenéki felkutatta s oda rakott mindent elém az asztalra.

- Itt vannak a dokumentumok. Világosak a jussaink. A »Corpus Juris«-ban meg van jelölve, ami kell. Tudod, te fiatal prókátor vagy, nem vagy benne még olyan járatos. Itt vannak az

írások. Ebben benne van, hogy Hasznos 1704-ben Tarczal Benjamin kezén volt - itt a biblia, itt vannak a negyvenhatediki törvények. Itt meg a panaszlevelek. Majd meglátod, hogy igazunk volt. De persze, hogy mindenütt letorkoltak. Most torkoljanak le, ha majd te viszed a dolgokat, én édes fiskális öcsém. Nagyon kérek, nézd át még ma az írásokat, szeretném tudni, hogy melyikkel kezdjük el. Tudod, amelyikkel leghamarább boldogulunk. Azután majd sorra vesszük valamennyit. No csak dolgozz fiacskám. A kis asztal ott van a lugasban, a zsöllyét is kivitettem, valaha nagyon szeretttél benne ülni, - megállj, a dohányt is lehozom a padlásról - a csibukod az asztalon van...

Sokáig tépelődtem magamban, hogy a néninek megmondjam-e, hogy ezek a féltve őrzött írások haszontalan irkafirkák, hogy hiába kidobált pénz volt, amit ezekre az együgyű perekre költött. Persze akadt ügyvéd, aki jó pénzért elvállalta ezt is, azt is, - biztatta is, hogy legközelebb a perében már ítéletet hoznak és végül kisült, hogy meg sem indította.

Amint ott turkáltam a sok haszontalan írás között, lassan odatipeget a hátam mögé.

- Ugy-e igazam van? Ugy-e nagyszerű dolgok?

Gondoltam, hogy fájni fog neki, ha illúzióit összetépem - de amint ránéztem jóságos, becsületes arczára, nem tudtam neki hazudni.

- Akár mind bedobhatjuk a tűzbe! Kedves néném, hagyjon fel ezekkel a dolgokkal. Csak bolondították eddig is.

Mosolyogva nézett rajtam végig s csak annyit mondott:

- Szamár!

Azután pedig míg a kincseket összeszedte, nem a leghizelgőbb módon emlékezett meg a professzoraimról és azokról az urakról, akik a diplomámat kiadták.

Többet azután estig nem is beszélt hozzám. A fejével is alig bicczentett, mikor jó éjszakát kívántam neki.

És másnap, mikor a reggelinél találkoztunk, alig ismertem rá. Mintha legalább tíz évvel öregedett volna ezalatt az egy éjszaka alatt. Szegény, sokat szenvedhetett. Szomorú, lassu hangon beszélt:

- Miért mondtad volna, ha nem lett volna igaz. Fűtsünk be az írásokkal.

A régi fakó papirosokba hirtelen belekapott a láng s hamarosan hamuvá égett az egész lomtár.

Az öreg néni pedig nézett, nézett a tűzbe s ránczos arcán elkezdtek végig peregni a könnyek...

Ugy, de úgy megsiratta azt a semmit, a mi neki mindene volt...

SZINHÁZBAN.

Ketten ültek az opera egyik páholyában. Széles vállu, bikanyaku, piros arczu a férfi - keskeny arczu, vézna termetű a nő. Csak mintha a szemek lennének kicserélve.

A kis fehér arczocskából tüzes csillagú két nagy fekete szem villog elő - az erőteljes férfi markans vonásu nagy arczán pedig szinte elvész az a jámbor tekintetű kicsike zöldes-sárga szem.

Különösen éles az ellentét most, hogy a férfi egészen odasimul a nőhöz s úgy suttog neki valamit. A nagy fekete szem izzó fénye mellett olyannak látszik a férfi szeme, mint valami állott vizü pocsolya tükre.

- Jaj, összegyüri a ruhámat! De hogy is lehet valaki ilyen - mondja izgatott hangon a nő.

A férfi szó nélkül visszahajlik. Az ajkai között még valami bocsánatkérés félét is mormog, azután szótlantul, komoly arccal néz a színpad felé.

A »Bajazzók«-at adták, ezt a zseniális olasz komédiát. A feleségét hűtlenségen rajtkapott komédiás-férj kinos fájdalma, majd véres bosszujának felébredő gondolata - kizúgott a zenei figurák egymást követő sorozatából - s a hegedük fájó, szomorú gyászmelódiája, mint valami erős vaskapocs, úgy kapta meg a lelkeket.

Néma csöndben hallgatták az intermezzo vad, szilaj, zárt melódiáját is. - Hangosabb lehellet sem zavarta a megdöbbenő, mély hatást.

S mikor a függöny lehullott, szinte hallható volt a nagy csomó ember nyugalmas fellélegzése. Mintha csak egy óriási tüdő frissítette volna fel magát egy nagy korty friss levegővel.

Hál' istennek, hogy a szép kis hűtlen komédiásnét az a nekivadult pagliaccio nem bánthatta! Az ilyen jelenet, amelyben a felszarvazott férj bosszuja elől megmenekül a menyecske - mindég kellemes és jóleső hatást kelt.

Hogyne, hiszen édes mindnyájan, míg csak nem a magunk feleségéről van szó, szerfölött elnéző bírák vagyunk az ilyen dolgokban.

Az asszonyka odafordult férjéhez:

- Milyen sok Jágó is van a színpadon is meg az életben is. Ez a szegény asszonyka is mi nagyot vétett volna azzal, ha azt a csinos olasz legényt egy párszor megcsókolgatta volna! És odajön az a kötnivaló bohóc és elárulja a férjnek...

- Maga, muczus, furcsa nézeteket hangoztat, mondja nevetve a férj. Nem tudom mit gondolna magáról, ha valaki meghallaná. Persze azt hinné, hogy maga a legrosszabb asszony a világon. Pedig, aranyosom, csak gyerek, nagy gyerek. Bakfisasszony, tudja, bakfisasszony. Édes kis gyerekasszonyom.

Az utolsó szavakat epedő pislogással mondta s nagycsontu kezei közé fogva a kis asszony apró, hideg kezét - nézett, nézett rá epedő sóvárgással, mintha nem is az ő felesége lett volna, hanem valaki másé, akiért csak messziről rajonghat.

Magas, szőke, villogó szemű fiatal ember lép be a páholyba. Mikor észreveszi, hogy a férfi a felesége kezét áhitatosan tartja a kezei között, mosolyogva vissza akar vonulni:

- Pardon, kedves barátom, igazán mondom, a világért sem akartalak zavarni! Óh te, te nagy szerelmes! Boldog asszony maga nagyságos asszonyom, akit ennyire szeret a férje.

- Én vagyok boldog, hogy szerethetem, - mondja boldogan a férfi.

Az asszony kihuzza kezét a férje keze közül s odanyújtja a vendégnek:

- Rég láttam. Pedig megígérte, ugy-e, hogy elhozza azt a keringőt. Ugye Berczi azt ígérte, hogy elhozza. No hiszen lehet is magának hinni. Maguk férfiak mind egyformák! Lehet is maguknak hinni.

A férj is nagy komolyan és büszkén rázogatja a fejét. Bizony ők olyan legények, hogy nekik nem lehet hinni...

- Ugyan, édes férjem, hozzon nekem egy kis czukrot. Feltéve, hogy nem lusta és meg nem engedve, hogy az legyen. No siessen.

Alig lépett ki, a fiatal férfi a páholy háttérében odahuzta székét az asszonyé mellé. Egészen melléje, a szivárványszín selyem ruha a vállain vékony vonallá gyűrődött, finom fehér arcza egészen odahajolt a férfi arczához. Suttogva szálltak ajkaikról a szavak s a szemeik néha-néha egy tűzvonalba villámlottak össze. Most látszott csak igazán, hogy ezek az összeillő szemek. Egyforma ragyogás, tűz, meleg élet van mind a kettőben, - négy egymás számára teremtett villogó fényű csillag volt - akárhol bolyongtak volna is az égen, találkozniok kellett volna. Mert a természet egymás kedvéért alkotta őket, egymásnak: csak pillanatnyi bolond szeszélyből dobta szét, hogy azután szenvedélyes szerelmük egész erősségével kapcsolja őket össze.

Mikor először találkoztak valamelyik jouron, egyszerre olyan bizalmasak lettek egymáshoz, mintha Isten tudja mióta ismerték volna egymást. És egy pár nap múlva már azokat a nagy fekete szemeket, hogy ne égessenek annyira, a fiatal ember zárta le forró, édes csókokkal.

Az asszony férjhez ment, mert az ugy szokás, a férje az atyja üzlettársa volt - ez is közös ügylet volt, ez az ő férjhezmenetele.

Annyi őszinteség és tisztaság volt ugyan a gyermekleány lelkében, hogy mikor a vőlegénye egyszer odakint a Margitszigeten a vacsoránál, lenyelve az utolsó falat pecsenyéjét, nagy szemeket meresztve kérdezte tőle, hogy szereti-e, hát egész egyszerűen kijelentette, hogy még nem. Lehet, hogy később, ha jó lesz hozzá, majd megszereti...

A vőlegény kijelentette, hogy szerelmének egy morzsáját is mindenkor hálával fogja fogadni.

S ugy is lett. Egy odadobott jó szava boldoggá tette. Szerelmeért mindég csak könyörgött, holott azt joga lett volna követelni. A hatalmas nagy emberben asszonyos gyenge lélek volt.

Ez előtt a csupa idegből, érzékenységből álló kis bábu előtt ugy könyörgött a szerelemért, mint koldus az alamizsnáért!

Csak egyszer mondta volna, hogy: Akarom, hogy szeress! Ugy ahogy én, örültem, szenvedélyesen...

Mosolyog, mikor eszébe jut. Ugy ahogy a férje? Olyan lagymatag epekedéssel? Azért utálta, meg. Ekkor akadt eléje ez a másik, ez a daczos, villogó szemű legény, aki vakmerően, szemtelenül ostromolta meg.

Mikor ez az eszébe jut, örült vágy fogja el, hogy mellette ülő szerelmese fejét a két kezébe fogja s ugy csókolja végig az egész arczát itt, mindenki előtt:

- Te édesem, te mindenem...

A férj megérkezett a czukrokkal.

- Parancsoljon, kedves...

Amint a vörös selyempapíru bonbont kibontja, látja, hogy borbolya-cukor van benne.

Csodálatos véletlen! Mintha e perczen minden csak azt az órát akarná eszébe juttatni. S míg kicsi szájában szétolvad ez a pikáns izü, édesen savanyu, csak egy árnyalatnyit keserü czukor - szeme elé mámorító aranyos ködfelhő ereszkedik - s mintha délibáb hozná elé a multat, úgy látja, ami akkor történt.

Nem laktak még akkor idefent Pesten. Valami üzleti dolgokban jött fel a férje, ő is vele jött. Vendéglőben szálltak meg. Az utcán véletlenül találkoztak Martonossy Dezsővel. Ő nem is ismerte azelőtt, a férjének per-tu barátja volt. Mint később megtudta, egy orfeumi pezsgőzés alkalmával kötötték meg a barátságot. Egy pár napig mindig együtt jártak. Bevásárolni, sétálni, színházakba, ebédre, vacsorára. Ő már a találkozás első pillanatában, mikor ránézett Martonossy arcára, valami megnevezhetetlen félelmet érzett. Nagy, kék szemeivel ha rátekintett, szinte megbüvölte. Ugy félt belenézni a szemébe s mégis vágyat érzett rá, hogy belenézzen. Valami sugta neki, hogyha egyszer egyedül marad ezzel az emberrel, el van veszve. Nem tudta miért, de érezte.

És az is érezte. Egyszer egy pillanatra a férj magukra hagyta őket.

- Megőrülök, ha a szemébe nézek - suttogta ekkor a férfi.

- Én is - gondolta a nő.

Mert a szerelem nem a szivekben, de a szemekben van. A sötétkék szemek nedves fénye beszéli el, hogy: meghalok, ha nem szeretsz, örült vágy ég a lelkemben utánad - és a nagy pilláju, fekete szemek bágyadt ragyogása feleli, hogy: a tied vagyok már, nem tudok magamnak parancsolni...

Mikor elváltak, a férfi odasugta neki: várom az első emeleti társalgóban, senki sincs ott.

Egy pár pillanatig tétozott, hogy lemenjen-e, de mintha delejes álomban lett volna, öntudatlanul lement. A férjének azt mondta, hogy bevásárolni megy.

Mikor belépett, még feltette magában, hogy a vakmerő fiatal embert rendre fogja utasítani s ha bocsánatát kéri, nem bocsát meg neki. Eszébe jutott akkor homályosan egy jelenet is valamelyik szindarabból - a nő kemény, hideg szavakkal feddi meg az udvarlóját s azután összetörten, kétségbeesve ott hagyja. Igen, azzal a szándékkal ment le, hogy úgy tesz.

És? Ha kért, könyörgött volna, úgy is tett volna. De amint belépett, lázas reszketéssel fonta körül, forró ajakával megkereste az ajkát - elfelejtett mindent, csak azt érezte, hogy lassanként elhagyja minden ereje s tehetetlenül vergődik az erős férfi karjai között. Még beszél kimerült, kérő hangon, hogy bocsássa el, de ez annál erősebben szorítja:

- Nem eresztelek. Az enyém vagy. Szeretned kell, mert én szeretlek.

Köd borult a szeme elé s azon keresztül még egyszer látta azokat a nagy, kék szemeket s érezte, hogy sugárai hogy szállnak az ő szemén keresztül le egész a lelke fenekére. Azután mint a napba néző, mikor nem bírja el már a vakító fényt - lecsukta a szemét. A férfi ajka is segített lecsukni...

És azóta az övé...

A szinpadon éppen e pillanatban szurta le a komédiás hűtlen feleségét és annak szeretőjét. A hatalmas testü olasz tenorista fenomenális hangjából csak úgy liheg ki a vad bosszu kielégített érzése. A szerelmesek pedig egymás mellé omlanak, az asszony fehér kezével, végvonaglásában is keresi a szeretett férfi kezét, megtalálja, magához vonja...

Örült, bolond gondolat cikázik át az asszony agyán: Milyen édes, milyen jó volna így együtt meghalni!

Rátekint a férje széles vállaira, nagy, domboru mellére, hatalmas kezére s szinte összerezzenve huzódik közelebb Martonossyhoz.

A hatalmas erővel megcsinált finale beharsogja az egész nézőteret; a különféle hangszerek bűgő, majd harsogó, vad fájdalmat, sötét gyászt kifejező zenéje közepette bátran összesughatnak a szerelmesek:

- Ha így lenne?

A fiatal ember mosolyogva feleli:

- Ez a jó fiu tenne így? Dehogy. Talán még akkor is magát kérné meg, hogy ne haragudjék.

Az asszonyka meg amint nézi a hatalmas nagy férfit, s képzeletében ideges gyorsasággal éleződik ki az egész jelenet, hogy hogy állna felettük dühtől villogó szemekkel, véres késsel a férje - úgy érzi, hogy akkor, ha úgy láthatná, nem halálra sebzett szerelmese keze után nyulna, hanem a férje véres keze után. Mert felséges szép lehetne ez a férfi, mikor a szenvedély lángja ott ragyogna az örökkön-örökké nyugodt arczon, mikor nem mosolyogna, de vadul, szenvedélyesen a szívébe meritené a kést. Óh, akkor, úgy érzi, nagyon, nagyon tudná szeretni abban a pillanatban...

- Csacsi volt ez a Cánio - mondja nevetve a férj, hát nem tudta volna szépen, nyugodtan ott hagyni az asszonyt. De kettős gyilkosságot követni el. No hiszen azért ülhet majd eleget!

Felsegíti nejére a felöltőt s a lehető legengedelmesebb és legalázatosabb arczczal kérdi, hogy hová mennek vacsorálni.

- Bánom is én - mondja haragosan az asszonyka, s a szájalomnak valami olyan sértő kifejezésével nézi végig a férjét, hogy ha nem lenne férj, bizonyára kiolvasná a tekintetéből azt, ami benne van:

- Igen, a fődolog, hogy hová megyünk vacsorálni! Az, hogy én megcsallak, az mellékes neked, te, te jó ember...

A fiatal ember jól látja ezt a tekintetet s mikor kifelé menet az asszony hideg kezével erősen megszorítja a kezét s oda sugja neki, hogy édes volna meghalni veled! - agyán hirtelen keresztülvillan a gondolat, hogy csakugyan itt az ideje szakítani ezzel az asszonynyal, mert még baj lesz belőle:

- Igen, jó volna...

Az asszony úgy érti, hogy *meghalni*, a férfi, hogy *szakítani*...

A GAZEMBER.

Korán reggel van. A sűrű ködön, mint valami fátyolon keresztül látunk egy-egy árnyat mozogni. Az emberek alig látják meg egymást.

Ott is az utca közepén épen most ütközött össze egy elegáns kinézésű uri ember, valami szegény munkással. Az urfi nem győzi kabátján tisztogatni azt a helyet, ahol hozzáért a munkás zubbonya. Azután az morogva megy hazafelé aludni. Ez meg a gyárba dolgozni.

A gyár előtt nagy csoport várja már a kapunyitást. A gyárpülettől átellenben, az utca másik felén mogorván, zsebredugott kézzel tagbaszakadt, magas ember áll.

Amint azok ott a kapu előtt észreveszik őt, rögtön átjönnek hozzá. Alig győz a sok kérdésre felelni:

- Megkérted a felügyelőt?

- Jössz velünk?

- Mit csinálsz?

Tudja is ő, hogy mit csinál. Egyelőre semmit. A felügyelőt nem kérte meg s nem is kéri. Csak úgy szokásból hozták ide a gyár elé lábai.

A munkások nem győzik eleget magasztalni, hogy milyen derék ember amiért, hogy nem adja be a derekát. Ne is adja. Az olyan jó dolgos ember, mint ő, kap helyet akárhol. Ne hagyja magát! Azért, hogy valaki szegény ember, annak is csak van becsülete. Nem állat az ember, hogy hagyja magát ütni, rugni holmi bitang emberektől. Jó, hogy megtanította a felügyelőt emberségre.

A gyár harangja megcsendül. A munkásoknak sietni kell a dologhoz. Még egyszer kezet fognak vele s azután ott hagyják.

Jól esik neki a pajtások dicsérete. S maga is érzi, hogy helyesen tette, amit tett. Emlékezetébe tolul az egész jelenet. A felügyelő leszidta, ő visszafelelt, az arcul ütötte. A többire azután nem emlékszik. A pajtásai beszéltek el, hogy mint valami vadállat úgy rohant arra az emberre. Alig bírták kiszabadítani a kezéből.

Még most is elfutja arcát a vér, a keze meg ökölbe szorul, mikor eszébe jut ez a jelenet.

Azóta így lézeng hely nélkül. Az igazgató egyszer üzenté ugyan neki, hogy ha alázatosan megkéri a felügyelőt, hát visszafogadja, de hát hogy tehetné ő ezt meg. Hát olyan gyalázatos, gyáva legyen, mint valami kivert kutya, aki alázatos farkcsóválások között sompolyog vissza s megnyalogatja azt a kezet, mely megütötte.

Nem. Nem teheti. Minden csepp vére fellázad erre a gondolatra. Inkább haljanak mind éhen, - de ő nem kéri meg azt az embert!

Persze, haljanak meg éhen. Könnyű azt úgy bolondjában elmondani, de mikor arra kerül a sor, hogy ki kell adni az utolsó garast is s a holnap legridegebb reménytelensége áll előtte; bizony, bizony megcsappan az az óriási büszkeség és alázatos, csöndes ember lesz belőle, különösen mikor hazafelé tart.

Amint belépett a szobába, eléje jött a felesége. Széles vállu, jól megtermett, szép, erős asszony volt. Csak az arcza sápadt, hervatag. Talán a rossz víz, rossz levegő s a sok nagyvárosi piszok bágyasztotta el az életerős, üde falusi arcot.

Most pedig néhány nap óta a szenvedések, a gondok ránczokat vetettek nagy, tiszta homlokára.

Sajgó szívvvel gondolja el napjában százszor is, hogy miért hagyták ott a kedves kis falucskát, az árnyékos kovácsműhelyt, a jó levegőt, a tiszta vizet, a biztos megélhetést. Minek volt ide feljönni? Most akár elmehetnek koldulni.

- Ugye nincs munka?

- Nincs.

- A Marcsa nagyon beteg. Reggel nem birt fölkelni.

A férfinak minden szó a szívéen nyillalik át. A gyermeknek tegnap óta nem adtak enni. Még meghal éhen! Nem, ezt nem engedi. Holnap reggel elmegy megkérni a felügyelőt.

Csunya dolog lesz ugyan, szégyelni is fogja nagyon, de nem tehet másképp.

A sápadt arcú asszony szótlánul ül mellette. Merev tekintettel nézi a besüppedt szalmazsákon fekvő leányka lázban égő arcát. A pihegő vézna mellecske meg-megemeli a kirojtozott szélű rongyos takarót. Ruhácskája ott hever az ágy mellett egy három lábu, törött hátfájú széken.

Dohos, fülledt levegő van a szobában. Az udvarról meleg, piszkos levegő száll be a keskeny ablakon.

A férfi szólal meg először:

- Haragszol rám, hogy ilyen nyomoruságba hoztalak?

- Nem tehetsz róla.

- Holnap teszek róla. Megkérem a felügyelőt..

- Jó, holnap délig várok. Addig talán kibírjuk.

Igen, megkéri. Egész éjjel, mikor néha el-elaludott egy kis időre, mindig erről a megkérési jelenetről álmodott. Ott állott alázatosan, meghunyászkodva a kihívó arcú, dölyfös ember előtt. Ajkai töredekezve mondták el a bocsánatkérő szavakat. Az pedig gúnyosan mosolyogva, lenézéssel, megvetéssel beszélt vele. Mint a kutyaival szoktak, aki a megverés után visszasompolyog megnyalni kenyeretadó ura kezét...

Mikor felébredt, sűrű veríték gyöngyözött ki a homlokán. Lomhán, lassan, az éhségtől is fáradtan vette magára kék zubbonyát s kitámolygott a szobából. Mikor az ajtóhoz ért, a felesége utána kiáltotta:

- Gyuri! Mánál tovább nem birom ki.

- Megkérem! - szólt vissza az ajtóból.

Menet közben kiverte a hideg izzadtság. Csak úgy csurgott alá a víz testén. Az arcza kipirult, a szíve hatalmas zakatolással vert zubbonya alatt s a nagy, erős férfi egész testében reszketett, mikor ott állott a felügyelő ajtaja előtt. Nem a félelemtől, de a szégyentől. Ugy élt a lelkében ez a dolog, mintha most már ezzel a tetteivel kilökné magát a becsületes emberek közül. Önérzetes lelkével rémulően gondolt megaláztatása szégyenére. De odahaza éheznek azok, akiket legjobban szeretsz! sugta lelkében egy hang. Meg kell tenned! Meg kell tenned!

Mintha valami láthatatlan erő tolt volna mind előbbre, kezét megfogta valami s rátette a kilincsre. Benyitott.

A felügyelő dühösen szólt rá:

- Mit háborgatnak ilyenkor! Takarodjék ki! Jöjjön később, ha valamit akar.

Mikor kijött, úgy érezte, mintha valami nagy kő esett volna le a szívéről. Hál' Istennek. Hát mégsem történt meg vele a gyalázat. Nem ismerték meg. Gyorsan leosont a lépcsőn. Senkivel sem találkozott. Kiérve az utcára, nagyot lélegzett, mint mikor valaki megszabadul valami lelkét nyomó nagy tehertől.

Hanem a következő pillanatban már eszébe jutott az otthon hagyott komor kép. Az éhes asszony, az elványadt éhes gyermek. Mindegy, nem tudja még egyszer megtenni. Most még kevésbé. Kimerülten, fáradtan ödöngött az utcákon. Valahol le is feküdt aludni, valami sétáló hely lócáján - este volt, mire felébredt. Megint elindult, maga sem tudta hová, azután egyszerre csak azon vette magát észre, hogy hazajutott. Mikor belépett, az asszony is, meg a gyerek is aludtak. Az asztalon megszelt kenyér állott, mellette néhány darab hideg felvágott.

Mikor megpillantotta, mint valami kiéhezett vadállat úgy rohant az asztalhoz. Nem volt ebben a pillanatban az arcán egy emberi vonás sem. Ilyenkor már minden éhes állat egyforma. Kicserepesedett ajka szélén megcsordult a nyál, a szemét könny futotta el az óriási izgatottságtól, a keze meg úgy reszketett, mint valami hideglelésé, mikor a kenyér után nyult. A kés ott hevert mellette, de eszébe se jutott vágni, belemarkolt a körmével a puha barna kenyér közepébe s úgy tépett ki belőle egy nagy darabot. Szinte hallani lehetett azt az egyhangu zörgést, amint az állkapcsai öröltek.

Csak mikor azután jóllakott, akkor jutott az eszébe, hogy honnan kerithette az asszony elő ezt a holmit.

Odanézett az ágyra, a felesége már akkor ott ült az ágy szélén.

- Nem aludtam. Csak behunytam a szemem, hogy ne is kérdezz semmit, mikor haza jössz.

- Hogy került ez ide? - kérdezte a férfi a kenyérre mutatva.

- Én szereztem. Van itt még pénz is.

A vánkos alól kivett néhány hatost s odadobta a földre az ura elé.

Kegyetlen káromkodás tört ki a férfi száján s a kenyérvágó kést marokra kapva felállt az asztal mellől.

Az asszony pedig nyugodtan beszélt tovább, ügyet se vetve férje dühtől kikelt arcára.

- Éhen csak nem halhattunk meg. Eladtam magam az első embernek annyiért, amennyiért vett. Neked a büszkeséged nem engedte azt, hogy megkérdezz azt, aki kenyeret adhatott volna, hát nekem kellett tennem valamit. Ne félj, holnapra majd szerzek megint. Ha ezt jobban megengedi a büszkeséged, hogy a feleséged...

Tovább nem beszélhetett, mert a férfi nekiesett s elkezdte fojtogatni, jobb kezében pedig döfésre készen tartotta a kést.

A dulakodásra felébredt a kis leány is s a félelemtől szinte megdermedve suttozta:

- Anyám, édes anyám!

Eleresztette az asszonyt, a kést eldobta a kezéből s szótlanul visszaült az asztal mellé.

Sok, sok idő múlva szólalt meg újra. Komoran, sötéten nézett maga elé s úgy beszélt. Nem is az asszonynak beszélte, csak magának.

- Ettem abból a keresményedből, amit úgy kerestél - meg sem öltelek érte - most már úgy se vagyok becsületes ember, most már tehetek akármit. Szégyenbe, gyalázatba fogunk élni azért.

Rámutatott a kis leányra, aki tágra nyitott szemekkel bámult az ágyról az apjára.

- *Azért.* Mert te is érte tetted. Tudom jól. Nem magadért, se értem. Most már én is megtehetem. Az enyém talán mégis kisebb gyalázat lesz. Holnap elmegyek megkérni.

Az egész éjjel alig aludott valamit. Lázás izgatottság között hánykódott az ágyán. Néha pillanatokra úgy érezte, mintha valami jóleső feketeség borulna az egész lelkére. A gondolatai között nem találta meg az összefüggést. Egynémely dologra éppen nem tudott visszaemlékezni. Például szeretne volna megszólítani a feleségét és nem jutott az eszébe a neve. Csak egy más utálatos név jutott az eszébe. Azután azon gondolkodott, hogy igaz lehet-e az, hogy ha meghalt egyszer valaki, megint feltámad. És ha igaz, hát miért nem sietnek az emberek meghalni. A szegény emberek persze. Hiszen csak jobb dolguk lenne úgy.

Néha-néha felvándorolt az ágyról, gyertyát gyújtott s nézte a másik ágyon alvó anyát és kis leányát. Egyenletes, rendes lélegzetvételük azt mutatta, hogy csendes, nyugodt az álmuk. A gyertyával odavilágítva nézett sokáig a nő arcába. A sápadt, halavány arc szép vonásai egészen nyugodtak voltak.

Hát valóban nyugodt lehet ez az asszony! Ezen kezdett el megint tépelődni. Persze, hogy az. A kötelességét teljesítette. A gyermekét csak nem hagyhatja éhen halni. De hát neki mi lett volna a kötelessége? Megölni! A gyermeke anyját, azért mert jobban szeretne gyermekét, mint a becsületét? Eh, ostobaság lett volna. Becsület? Mi is az?

Egy halavány meghatározás se jutott az eszébe. Mint valami egészen idegen fogalom, úgy tűnt fel előtte a becsület. A homloka verejtékezni kezdett, úgy törte az eszét rajta.

Néha jött egy-egy egészen világos pillanata s ilyenkor egész nyugodtan gondolt rá, hogy meg fog örülni. Már kezdődik a dolog.

Reggel felé azután elaludott. Iszonyu álmodt.

Egy nagy vásártéren voltak. Komédiás bódéjuk volt. A felesége czipő ruhában kint állott a bódé előtt s kiabálta: egy ölelés husz krajczár, egy csók tiz krajczár, itt vagyok, kinek kellek. Ő pedig bent egy óriási farkassal birkózott, az minduntalan letéperte a földre s kiharapott az arcából egy-egy darab hust. A farkas azután egyszerre csak átváltozott a felügyelővé s kecsesen meghajta magát a publikum előtt monda: - Így teszünk mi becsületes emberek a gazemberekkel...

A kinos éjszaka alig akart véget érni. Mikor pirkadni kezdett, magához vette az asztalon heverő kenyérvágó kést s elment. A földön heverő hatosokból is magához vett egy-kettőt. A kést azért vette magához, hogy ha nem fogadják vissza, agyonszurja magát, - a pénzt pedig pálinkára. Józan, tiszta életű ember volt eddig, pálinkát alig ivott, de most úgy érezte, hogy ha nem iszik valami izgatós, kábító dolgot, hát menten eldőlni az utcán. Így is csak úgy támolygott. Az erős ital azután valamennyire megerősítette, de persze csak rövid időre. Azután annál jobban elgyengítette. Ugy, hogy mikor reggel ott állott alázatosan, lehajtott fővel a felügyelő előtt, alig birt megállni a lábán.

Az meg szidta, mint a bokrot.

- Ugy-e, visszahozta a gyomra? Ugy-e, csak addig henczegettünk, míg volt mit falni? Hát ez a becsület, visszajönni, mint a megvert kutya.

- Nincs már becsületed.

- Hát akkor minek él. Az ember becsület nélkül leölteni való állat.

- Igaza van - mormogta ő is magában, s a köpenye alatt tartott kést megmarkolta s döfésre készen tartotta kezében.

Egyszerre csak úgy érezte, mintha valaki hatalmas kezekkel megrázta volna a vállánál fogva s a fülébe kiáltotta:

- Ostoba, hát ez meg éljen, a ki miatt elveszítetted a becsületed!

A felügyelő háttal állott feléje s amint kimeredt szemmel nézett oda, a széles háton egy csomó gunyosan nevető arcot látott, egyike-másika a nyelvét is öltötte rá.

Azután eltűntek a széles hátról az arcok s nagy betűkkel azt írta rá valami láthatatlan kéz:

- Ostoba! Öld meg!

Halálsápadtan, reszketve tett előre egy lépést, az arcza csupa láng volt, de a foga vaczogott, a kést előhuzta s szurásra emelten tartotta reszkető kezében.

Azután egyszerre csak úgy érezte, hogy elhagyja minden ereje, agyára mintha valami nagy kalapáccsal sujtottak volna, a térdai megrogytak s végig bukott a földön a felügyelő lábai elé...

Az eset egészen világos volt. A gyilkosság büntettének kísérletét pompásan megállapíthatta a királyi ügyész, mert azt kétségbe sem lehetett vonni, hogy a kést a vádlott előre megfontolt ölési szándékkal vette magához.

Meg azután nem is tagadta. Miért is tagadta volna? Hiszen az olyan jó dolog lesz tizenöt vagy husz évig, vagy ameddig él, ott bent lenni a fegyház falain belül.

Itt kívül - gondolja magában - a becsületes emberek között neki már úgy sincs semmi keresni valója sem...

TŰZ.

I.

- Az új kisasszony megérkezett, - jelenti az inas.
- Vezesd a szobájába s mondd neki, hogy később kéretem. Te, hogy néz ki?
- Magas, barna, szép kisasszony. Majdnem olyan drága szép szeme van, nagyságos uram, mint az Olga kisasszonynak volt.
- Te számár, mit emlegeted nekem ezt a leányt. Kimehetsz.

János megszegyenítve takarodik ki s elgondolja, hogy csakugyan együgyűség volt tőle a szegény Olga kisasszonyt emlegetni. Hiszen tudhatta, hogy a nagyságos urat mennyire bosszantja ez a dolog. Igaz ugyan, hogy nem is valami szép história volt az az egész. No, hanem a hűséges szolga erről gondolkozni sem mer, hátha ura le találja olvasni az arczáról a gondolatát.

Hanem az új nevelőnőnek utána sompolyog s szinte bocsánatkérőleg szólítja meg:

- Kisasszony, engedelmet kérek, hogy a nagyságos urat éppen most haragítottam meg, mikor először tetszik vele beszélni...
- Mivel haragította meg?
- Említettem előtte valakit, akit nem lett volna szabad.
- Vajjon kit?

- Az előbbi kisasszonyt. A szegény Olga kisasszonyt, aki, mikor elment innen, megmérgezte magát - s az emberek holmi ostobaságokat beszéltek, hogy a nagyságos urért cselekedte volna.

A leány nem szólt semmit sem, közönyösen rakosgatja be ruhaneműit a szekrénybe. Nem nagyon fél ő Bérczi Tihamér ur haragjától. Ismeri ő jól a férfiakat, ezt az önző, haszontalan népet, mely szeret önzésből, hiuságból, - de igazán, őszintén sohasem.

Nagy, sötét szemeiből szinte gyűlöletes fény villog elő, mikor erre gondol.

Haszontalan, hitvány nép az egész. Még csak kivétel sincs köztük. Ismeri őket jól s azért nem fél tőlük. Csak ott bátrak, ahol gyávaságot látnak - a női ellentállás első erélyes szavára gyáván megfutnak. Gyávák és gyöngék, ha a nőket erőseknek látják.

És ő nagyon erősnek érzi magát.

S csakugyan egész megjelenése, erélyt sugárzó arcza, parancsoló nagy szemeivel nem igen mutatta őt valami kény és kedv szerint dobálható férfi játékszernek.

Ragályi Izidor ur is, az elhelyező intézet főnöke azzal bocsátotta utra:

- Más fiatal leányt nem mernék jó lélekkel Bérczi urhoz ajánlani, de Ida kisasszonyt bátran merem. Nem félek tőle, hogy bele talál szeretni.

Valóban ő sem félt tőle. S mikor szemtől szemben áll a hires gavallérral, akiről már annyit hallott beszélni, úgy találja, hogy azon a blazirt, sápadt, borotvált arczon bizony nincsen semmi veszedelmes vonás.

Csak a hangjában van valami szivhez szóló csengés, különösen mikor a kis Edithről beszél, erről a szegény árvának maradt leánykáról, akit a sors olyan hamar megfosztott egyetlen támaszától: szerető édes anyjától.

- Legyen hozzá jó, kedves kisasszony. Igyekeznek pótolni azt az anyai gyöngédséget, amiben szegénynek sohasem lesz többé része.

- Igyekezni fogok, szeretni fogom a kicsikét nagyon, nagyon, - s ez az erős lelkében olyan szörnyen bizakodó leány ellágyult szívének teljes gyöngeségével beszélt.

A férfi tisztességes, meleg beszéde nagyot változtatott ezen a daczos lelken. Harczolni jött ide, elszánt, csalódott lelke egész keserűségével, vagy talán nem is annyira harczolni, mint inkább bosszút állni ezen a férfin azért a másikért, akiben gyűlölni megtanulta az egész férfinemet, elszánt, késig menő harcot akart vivni szépsége hatalmának biztos és erős tudatában ezzel a hódítónak kikiáltott férfiúval, lábai előtt akarta látni kétségbeesetten, örült szerelemtől epeesztve, mint ahogy az ő szerelmes lelke vergődött az előtt a másik előtt, hogy azután ő is úgy tehesse, mint az a másik tett vele: hidegen, gunyosan megmosolyogja.

Milyen szépen elgondolta mindezeket az első csalódás lázas fájdalmában, sértett hiúsága egész képzelő erejével. S milyen kapva kapott a Ragályi Izidor ur ajánlatán, aki egy esős délután, mikor már körülbelül két hét óta járt a nyakára, előadta neki, hogy volna egy nevelőnői állás a vidéken, Tisza-Tarjánban Bérczi Tihamér urnál.

- Bérczi, az a híres gavallér?

- Az. Egy kis hét éves leánya van. Ezer forint. Teljes ellátás. Esetleg ajándékok is, mert galánt uri ember...

- És szereti a csinos leányokat ugy-e? Jól van, elfogadom. Megyek.

Az alacsony, fokaarczu zsidó legény megütődve néz a leányra. S alig akar füleinek hinni, hogy valóban ez a leány kap olyan szörnyen Bérczi Tihamér ur ajánlatán, ez, aki olyan megközelíthetlenné, fenségesen hidegnek mutatta magát. Ez, aki, mikor először találkoztak s Izidor ur tréfálkozva mondta neki, hogy ilyen csókolni való száját kár tanítással koptatni, rendreutasító büszke hangon csak annyit mondott neki:

- Hagyjon fel az ilyen szemtelen megjegyzésekkel.

Ez változott volna most meg ilyen hirtelen? Izidor ur hitetlenül csóválta borzas fejét, melybe sehogyse fér bele ez a hirtelen átváltozás. Máskülönben azonban nagyon örül az egész dolognak. Pompás fogást csinált.

- Mit kap ön a helyközvetítésért? - kérdi a leány.

- Semmit. A nagyságos ur fizeti. Oh a nagyságos ur most busásan fog fizetni. Ilyen csinos gyereket még nem importáltak neki, 400-500 forintot bátran felszámíthat.

- Valóban, semmivel sem tartozom?

- Semmivel, kezét csókolom. Mindent ő fizet.

- Szép tőle. Sőt tán ön külön honoráriumot is kap, ahhoz arányítva, amilyen szépet küld. Nos, értem, remélem, hogy csinos összeget kap.

Metsző sértés volt minden szava. Mintha csak lovaglóstorral csapkodtak volna Izidor ur arcába.

- Bocsánat kisasszony, én tisztességes ember vagyok.

- No és Bérczi ur talán nem? Ha gazembernek tartanám, nem mennék hozzá. Dehogy gazember, csak olyan, mint a többi férfi. Mint a legtöbb. Különben nekem éppen ilyen kell, - mondta a leány büszkén fölvetett ajakkal, miközben daczosan villogó szemekkel nézte az előtte álló főnök urat.

- Hallgasson meg, kisasszony. Őszinte leszek, ilyen karakter, mint maga, megérdemli. Hát Bérczi ur csakugyan olyan, mint a többi férfi. Sőt rosszabb, mert módjában áll rosszabbnak lenni. Mást nem is mernék jó lélekkel hozzá küldeni, de olyant, mint maga, kisasszony, bátran. Nem félek tőle, hogy bele talál szeretni. Inkább ő féljen...

A fiatal leánynak most, hogy ott ül a szobája ablakánál s a nyitott ablakon át beözönlik a kedves májusi est üdesége, hangulatos csendje, - eszébe jutnak az utolsó szavak:

- Inkább ő féljen.

S amint megjelenik előtte a gyermekét végtelen gyöngédséggel szerető férfi alakja, aki, ha találkoznak, egyébről sem beszél, mint a kis Edithről, hát szinte nevetségesnek tetszik az Izidor ur beszéde.

Nincs itt egyikünknek sem oka a félésre.

Azaz, hogy ő fél mégis, hogy le kell mondani gyerekesen szőtt bosszúterve megvalósításáról.

S most, mikor nyugodt lélekkel, új otthonának első kedves benyomása fölött érzett örömmel ott áll a nyitott ablaknál s szivja tele tüdővel a kert jázminbokrairól felé szálló illatot, valami olyan rég nem érzett kedves melegséget érez a szíve körül s úgy tetszik, hogy hálával kell lennie az iránt, a ki jóságos gyöngédséggel ilyen nyugalmas otthont teremtett számára.

A kis Edith ott sétál a fenyőfák alatt az atyjával. A magas, karcsú férfi alakjának körvonalai élesen bevésődtek a holdfénytől világos levegőbe s most, mikor az ablak felé fordul, halvány arczára is teljes valóságot vet egy ezüstös sugár.

És Ida, amint egy pillanatig nézi ezt a halvány, erősvonalu férfiarczot, annyi nemességet, annyi jóságot olvas le róla, a mennyit még talán soha.

A férfi lehajlik a kis leányhoz, szőke haját hátrasimitja s gyöngéd szeretettel beszél hozzá.

- Megyünk Ida nénihez. A jó, kedves nénihez, aki magát úgy szereti. Szeresse maga is, édes.

A fiatal leány visszahúzódik az ablaktól, könnyet törül ki nagy fekete szeméből s mikor Tihamér ur kézenfogva kis leányát, belép a szobába, a szép leány szeme még nedves fényben ragyog s ajka reszket a fölindulástól.

Ugy szeretne odafutni a férfi elé s jóságos szemébe nézve hosszasan, megfogni a kezét s úgy köszönni meg neki, hogy csalódnai engedte, hogy visszaadta elvesztett hitét.

Persze, ha hátranézett volna, mikor lehajlott a kis Edithhez s látta volna azt a lángbaborult tekintetet, melylyel a férfi szeme odatapadt a mélyen kivágott mignon-derékra, ha látta volna ennek a háta mögött álló s feléje hajló férfiúnak érzéki vágytól reszkető ajkát, bizonyára megremült volna, vagy talán diadala érzetében gunyos mosoly futott volna át szép arczán és kigondolt bosszútervét tovább forralta volna új erővel, új kitartással, - de így, gyöngéd lelke teljesen meg volt puhítva, szegény szíve készen állott a második csalódásra.

II.

Bérczi Tihamér ur egy vig operette-áriát dudolgatva csomagolt be egy levél mellé három darab ropogós szárazast Ragályi Izidor ur nevére czimezve.

A levélben, amit mellé irt, mindössze annyi volt, hogy Izidor ur pompás ember, aki iránt Bérczi Tihamér ur örök hála lesz lekötelezve. Az Iduska gyönyörű gyermek. Pompásan beválik nála a szentimentális apa szerep. Igaza volt: a leány végtelen erősnek hiszi magát,

pedig gyöngé, nagyon gyöngé, azaz, hogy olyan, mint a többi, legfeljebb lassabban hajlik. Teljesen meg van elégedve az eddigi eredménnyel. Kezd szerelmes lenni...

És Tihamér urnak igaza volt. Mint valami gyakorlott vizsla, pompásan felhajtotta a vadat. Azaz, hogy nem is volt olyan vad, csak a módját kellett tudni a szelidítésének.

A szegény leánynak kinos percz volt az, mikor öntudatára ébredt annak, hogy evvel a férfival szemben akarateréje meg van törve, büszkesége meg van alázva s a tervezett bosszu helyett szenvedélyes, vak szerelem üli meg az egész lelkét.

Boldog volt, ha láthatta a férfit, ha közelébe juthatott, ha szavát hallhatta s ha a szobákban vagy a parkban mély rezgésű hangját meghallotta, összeresztett s mint a holdkórost a hold fénye után, ugy vontá őt a hang felé valami titkos erő.

Igyekezett volna ő szegény mindenféleképen félremagyarázni ezt az érzést, amely erőt vett rajta, ráfogta, hogy tisztelet, barátság, szeretet, de bizony csak az lett az okoskodás vége, hogy pirulva kellett önmagának bevallania, hogy egyik sem, hanem szerelem.

Próbálta elnyomni a feltörő lángot, de az csak annál inkább lobogott, mennél jobban oltogatta.

Tihamér ur pedig e közben alkalmazásba vette az Ars Amatoria egyik csallhatatlan paragrafusát: amily mértékben növekedik a másoknak szerelme, oly mértékben hidegséget szinlelni.

És a hatás nem maradt el. A férfi észrevehetőleg került a leányt. Ha találkoztak, udvariasan, de hidegen köszöntötte; néha napokig sem volt otthon s étkezésnél sem találkoztak, vagy ha együtt voltak is, olyan szótlanul ült az asztalnál, mintha Isten tudja, micsoda bánat terhe ereszkedett volna a lelkére.

Pedig hát lopva azt figyelte s abban gyönyörködött, hogy milyen lángolóan szerelmes tekintet beszél a szép leány nagy, fekete szeméből, mikor ugy néha-néha lopva reá tekint, s hogy milyen vérvörös lesz az arcza, mikor megszágyenyülve lesüti a szemét az ő tekintete előtt s reszkető kezekkel babrál a tányérján.

Oh, ezt nagy gyönyörűséggel élvezi végig. Mert hát a vadászatban is az a legélvezetesebb dolog, mikor megsurran előttünk az őz nyulánk alakja, amint félénken csörtet az erdei uton s látjuk, érezzük, hogy ez már a miénk, csak az alkalmas pillanatot kell megvárni a lövésre.

Mikor már lerogyott, haláltusáját vivja s nagy, nehéz sebéből ömlik a vér bársonyos szőrére s az üdezöld füre, akkor már az élvezet mellé a szánsalom érzése is odavegyül...

Csak az a pillanat élvezet, mikor a diadal reménye dobogtatja a vadászszenvedélytől lüktető szívet.

A szerelmes leány pedig meg nem foghatta, hogy mi lelte ezt a máskor oly barátságos, nyájas férfit, aki annyi gyöngédséggel, olyan igazi jóssággal tudott mindig hozzá szólni.

Csak jóssággal, csak gyöngédséggel? hát szerelemmel? Keres emlékei között, ha egy szavát találná, amelyet szerelmes férfi módjára szólt hozzá, - de nincsen egy sem. Maga sem tudja: vigasztalása-e ez neki vagy szomorúsága. Különb, sokkal különb férfi, mint a többiek, becsületes, nemes, - de mit ér, ha nem szereti...

Természetesen, mikor perczről-perczre a józanság felülkerekedik szerelmes mámorán, borzasztó megdöbbenéssel gondol arra, hogy mi lenne, ha szeretné őt, ha látszólagos hideg nyugalomával csak szerelmét igyekeznék elnyomni a férfi s egyszer csak lángoló szavakban törne elő eddigi néma ajkairól a vallomás.

Reszket egész testében, mikor erre gondol, mert érzi, hogy nem tudna egyebet csinálni, mint oda rogyini a karjai közé.

És hát azután mi lenne? A szégyen, a gyalázat utja jelenik meg előtte s látja magát azon bandukolni rongyosan, szennyesen.

- Nem, nem, - tör ki zokogva - ide nem akarok jutni. Nem szeretem, nem akarom szeretni.

Mikor azután lassanként felzaklatott idegei elcsendesednek s lelki egyensulya helyreáll, mosolyogva gondol rá, hogy mennyire fél a képzelt veszedelemtől. Hiszen Bérczinek eszé-ágában sincs, hogy őt szeretné!

Persze, hogy nincs. Legalább egy szava, egy mozdulata sem árulja el, hogy érdeklődik iránta, pedig néha bizony nagy önuralomra volt szüksége, hogy szenvedélyét elcsitítsa, mikor ott járt-kelt előtte a bájos szerelmes leány.

Egyszer aztán nem tudott vagy talán nem is akart parancsolni önmagának.

Hanem - csodálatos dolog - mikor átölelte a karcsu alakot s szomjas égő ajakkal kereste ajkát, hogy szerelmes lelkét szivja ki rajta, a leány kiszakította magát karjai közül s ott hagyta.

Mint a bolond, úgy futott utána, szobáról-szobára, míg eléje nem toppant kis leánya, aki pityeregve panaszkolt, hogy: Ida néni sir, pakkol, menni akar.

S mikor belépett a szobájába, könyezve ugyan, de erélyes, határozott hangon mutatott az ajtóra:

- Menjen kérem, hagyjon magamra.

El is utazott egy bucsuszó, egy bucsujel nélkül.

Tihamér ur pedig kezdte érezni, hogy most kezdi tulajdonképpen igazán szeretni ezt a leányt.

Valóságos csoda volt előtte az egész dolog. Sohasem látott még ilyen leányt. Mintha szívének a jobbik fele kezdett volna dobogni érte, nem bűnös szerelemmel, de tiszta, nemes érzelemmel.

S mikor egyszer a kis Edit emlegette Ida nénit, könny szökött a szemébe s úgy beszélt:

- Elment a kis mama. Ugy-e visszahozzuk? Igazi mamának? Ugy-e?

Vissza is hozta volna annak, ha...

Ha három nap múlva lázasan imbolygó léptekkel nem lépett volna be a szobájába Ida s nem suttogta volna el reszkető hangon:

- Vissza kellett jönnöm. Szeretlek...

TARDOSY MARGIT LEMONDÁSA.

A szerelmi lemondás az életben többnyire kapcsolatban áll egy-egy kis ólomgolyóval, amit vagy más lő az ember testébe, vagy önönmaga.

Mert azt, hogy lemondani csak elmondani könnyű... Óh megtenni, az nagyon nehéz - s az áldozatra kész lelkek száma veszedelmesen ritkul. A dolgokat sokkal könnyebb megoldani egy-egy golyócskával...

...Karády Laczit sokkal nagyobb urnak nevelték, minthogy dolgozni megtanult volna, és dolgozni akart volna. Meg azután igaza is volt, hogy tisztességes rendes munkából csak az élhet meg, aki ahhoz hozzászokott. Ő nem tudna.

Egy pillanatra megvillan ugyan előtte egy aranyos napsugaras kép a jövőből, elvenni a leányt, a szegény szép Margitot, akinek azt mondta egyszer, hogy meghalna nélküle - s élni vele boldogan, szegényen valahol messze, ahol nem ismeri senki, ahol nem kell szégyelnie, hogy dolgozik, a hol senki se tudná róla, hogy ő karancsszegi Karády Laczi, akinek háromezer holdja is volt egy tagban. - Azaz, hogy csak az apjának. Neki csak hatszáz maradt, azt a kicsit meg minek tartogatta volna.

Az asztalon ott hever előtte két arczkép, az egyik a Margit arczképe. Nagy, sötét szeme csak úgy ragyog ki a képből - a kivágott báli ruha csipkái között bódító bájosan emelkedik ki a vakító fehér mell, a gömbölyű váll, s az ajkak, azok a parányi, félig becsukott ajkak, mintha most is valami édes, kedves szót suttognának.

A másik arczképről egy kis fakó, sápadt penészvirág néz rá, szürke, apró szemei, mint valami hiuzéi, - keskeny ajkai vértelenségét még így is látni - termete olyan, mint egy tizenkét éves gyermekleányé...

Szinte undorral löki félre ezt az arczképet - s kapja fel a másikat s csókolgatja a hideg papirost, mint valami gimnazista gyerek.

- Óh mi lesz velem - mi lesz velem...

S az lett vele, hogy mikor a hitelezők kezdték nagyon szorítani, hát megkérlette Vinitzer Melaniet - a kis penészvirágot, a százezres leányt.

Dicsekedni ugyan nem nagyon dicsekedett vele, sőt aki előtt lehetett, titkolta, mintha bizony azt mindvégig titkolni lehetett volna.

Vinitzer Melanie bezzeg nem titkolta. Hogy is titkolta volna, mikor olyan büszke volt rá, hogy Karády Laczi az övé lett.

A kis, sápadt, fehérájku penészvirág végtelen boldog volt, ha az emberek, Laczival együtt láthatták.

Szerette volna kikiáltani az egész világnak, hogy az a daliás, szép legény az övé, egyedül az övé. Őt szereti a szívével, a lelkével, igazán egyedül.

Mikor mondogatta az neki, hogy szereti, magáénak akarja az egész életére - óh, úgy szerette volna, ha ezt a vallomást az egész nagy világ hallotta volna!

Néha olyan őrült vágy fogta el, hogy az utcán, mikor a legtöbb ember jár, elkiáltja magát, hogy Karády Laczi az enyém, csak engem szeret.

Apró, szürke szemének lázas tekintete egészen beleveszett ebbe a szép, egészségtől duzzadó férfiuba és sovány karjaival olyan kimondhatatlanul jól esett, hogy belekapaszkodhatott az erős, ruganyos izmu férfikarokba.

Eszébe sem jutott, hogy vézna, gyermekleányos természetével, fakó arczával, fáradt járásával milyen nagyon rosszul veszi ki magát a deli, fiatalos erőtlől duzzadó férfi mellett.

Nem, legkevésbé sem gondolt erre. Meg sem fordult az eszében, hogy Karády Laczi őt talán nem is annyira magáért, mint inkább a pénzéért szereti. Hiszen Laczi gazdag fiú (a hitelezőknek van annyi eszök, hogy a gazdag parthiek előtt, módját ejtik valahogy, hogy a vőlegény ur jó módja szóba kerüljön) válogathatna a leányok között. De ő tetszett meg neki! Őt szerette meg!

És az ezüst foglalatú kis tükör nagyokat hazudott Melanienak, mikor tőle kért igaz ítéletet.

- Szép vagy, kicsikém - kedves vagy, kicsikém...

De hát édes istenem, melyik csunya leány is ne látná magát szépnek. Óh, a természet jól rendezte ezt így be. A bájakért cserébe ad bolond hiszékenységet.

S a kis Melanie a vágyakozó szerelem jelének magyarázta azt, mikor vőlegénye leemelve csontos válláról a kis selyem kendőt, reszkető kézzel ér hozzá meztelen nyakához.

Pedig ha látta volna az utálatnak azt a kifejezését, mely arcát elöntötte ép e pillanatban - bizonyára nem áltatta volna magát tovább.

De nem látta s a boldogságtól ragyogó arccal beszélt hozzá:

- Ugye Laczi nem bánja, hogy eljöttünk, pedig, hogy nem akart jönni. Valósággal el kellett hoznom.

Csakugyan hozni kellett. Semmi kedve sem volt erre a majálisra kijönni. De a menyasszonya nagyon kérte, hát mit csináljon.

- Csak azután jól mulasson.

- Ha nem mozdul el mellőlem, jól fogok mulatni. Csak magával akarok táncolni is.

Laczi nem szól semmit, csak az ajkait harapja össze, s magában elgondolja, hogy ez ugyan remek multság lesz! Csak legalább Margiték ne jönnének el! Ugy fél a találkozástól s mégis bolond vágy fogja el most annak - egy, mosolygása egy lehelete után.

Éles tekintettel ügyeli az érkezőket. A zöld lombokkal s apró zászlókkal feldiszitett kapun át egyre érkeznek a párok. A fehér, csokros fiatal rendezők alig bírják őket bevezetni, olyan sokan jönnek.

- Mit néz, édes? - kérdi mellette ülő menyasszonya.

Alig bírja elnyomni az ajkára toluló feleletet. Azt nézi, hogy mikor jön Margit, az a kedves, szép, cserben hagyott leány, aki most, hogy lázas vágyódással várja, még ezerszerre szebbnek tűnik fel emlékezetében.

De nem mondja el, csak ránéz a kérdezőre. S olyan utálatosnak, kiállhatatlannak találja a szerelmes tekintettel ismét feléje hajló leányt, aminőnek talán még soha.

- Nos, mit néz?

- Semmit.

S hogy megnyugtassa, kezébe fogja vékony kis csontos kezét. Épen jókor.

Most vezeti be Tardosy Margitot az egyik fiatal rendező.

Izgatottságában úgy összeszorítja menyasszonya kis kezét, hogy az, ha nem szégyelné magát, felszisszenne fájdalomában.

- Ne szorítsa úgy, édes.

- Pardon, jövök rögtön. Kezdek a tánczot. Hozok magának tánczost.

Nemsokára vissza is jött valami fess huszárgyerekekkel, aki már régóta hallott róla, hogy a csunya Vinitzer leány jó parthie, s most szerfölött örült a jó alkalomnak. Hátha ki lehetne Laczi pajtást a nyeregből ütni.

És a táncz olyan kiválóan alkalmas az ilyen ataque-okra.

Csak hogy úgy veszi észre a legény, itt lefujtak neki. Melanie rá se hallgat, lázas tekintettel, kigyult arczzal lesi minden mozdulatát a legénynek, aki ott tánczol nem messze tőlük Tardosy Margittal.

Előre nyújtja sovány nyakát, hát ha úgy jobban meghallhatna valamit abból, amit a vőlegénye beszél.

De nem hall semmit. Csak azt, hogy Margit felkaczag, azután megint nem hall semmit.

A barna fiuk pedig huzzák azokat az édes, szivetcsiklandó nótákat, amelyektől csak úgy bizserg a vér az ereken, s a leány nem nevet már. Ringó termete hullámos vonalaival odatapad a férfihoz, aki lázasan, reszkető hangon sugja fülébe azt, amit szenvedélye, vadul zakatoló szíve az ajakára kerget.

Hanem egyszerre csak eltolja magától a férfit. Végig simítja kigyult szép arcját s homlokát, mintha a mámoros gondolatokat akarná onnan elkergetni.

Nyugodt, hideg tekintettel néz már Karády Laczira. Csak pillanatra érezte, mintha visszatért volna szívébe a szerelem. Meg is mondja:

- Látja, egy pillanatra megint hittem magának. Hogy is mondta: szegényen fog küzdeni értem, dolgozni, kinlódni, hogy megszerezze a mindennapit! Bolondság. Ne fárassza magát. Felesleges lenne. Ugy sem tudnám szeretni. Mert én csak azt szerethetem, akit becsülök is. Csak menjen a maga útján! Jó vásárt csinált? Jól megadták az árát!

Minden szava úgy égeti a lelkét, mintha tüzes szikrák hullanának rá. Összeharapja az ajkát és szó nélkül vezeti helyére a leányt.

- Isten áldjon meg!

- Sok boldogságot! Lesz is. Melanie nagyon szereti. Hogyne szeretné! Másképp csak nem vette volna meg?

Mintha arczába vágott korbácsütés lenne minden szó. Margitot már elvitte más tánczolni, de ő még mindig ott áll egy helyben, mintha a lába gyökeret eresztett volna.

A menyasszonya odajön hozzá. Szeretne szemrehányásokat tenni neki, hogy elhanyagolja, hogy Margitnak udvarol - de mikor belenéz azokba a sötéten villogó szemekbe, egyszerre elfelejt minden szemrehányást, minden panaszt s lassan sugja neki:

- Menjünk haza, édes! Hadd legyünk együtt egyedül.

- Nem mehetek. Megígértem a Dezséry fiuknak, hogy velük maradok. Bucsúzunk a legénységemtől.

A sápadt baba-leány szomorúan ül fel a kocsira. Egy pillanatra megvillan a lelkében, hogy hát ha ez a férfi nem is szereti - persze, hogy nem, hiszen ha szeretné, vele jönne - de a másik perczen már aggódó gondoskodással sugja:

- Vigyázzon magára, Laczi!

Hogy vigyáz rá, mint a kereskedő a megvett portékára!

Ugy érzi, mintha valami napok óta visszafojtott szilaj, vad hangulat ülne a lelkére. Egyik percben össze szeretné törni az egész világot, a másikban pedig utálattal gondol magára. Kinyújtott karján megtapogatja a dagadó izmokat. Erős vagyok, csak a lelkem az hitvány, nyomorult!

A kis sunyi tekintetű cigány-primás egyre közelebb húzódik a bandájával.

Rég nem mulatott Karády Laczi! Most lesz, ami rég nem volt.

Már ott huzza egészen a fülébe. De sehogy se találja el a nótáját. Mintha oda se hallgatna, csak néz maga elé s hajtogatja a poharakat egymás után.

Azután egyszer csak felugrik - s a földhöz vágja a poharát.

- Ácsi! Velem jön a banda.

Hogyne menne. Még az operenciás tengeren is tul mennének Karády Lacziért.

Odahaza azután oda állította őket az első szobába. A cigány nép nem győzte eléggé csudálni, hogy mi lelte a duhajkodó urat. Olyan nyájasan, szeliden beszélt hozzájuk.

- Azt a nótát játszatok fiaim:

Elmegyek én nemsokára messzire
Kedves rózsám jutok-e majd eszedbe...

- Ugy ni, gyerekek. Csak szépen lassan. Te Gábris, ugy-e te huztad az én keresztelőmön? De persze akkor még primás voltál.

A galambősz nagybögős alázatosan áll eléje:

- Én húzstam, csókolom a nagyságos ur kezseit s lábát! Ugy sedett elé azs ereg nagyságosur, azs isten nyugtassa, a vályogvetű mellű...

- Hát ott voltál?

- Ott,

- No hát...

Azt akarta mondani, hogy hát legyen ott a temetésén is, de nem mondta, szó nélkül fordult be a másik szobába.

S azután muzsika szó mellett szépen elindult arra a messze utra, ahová sokkal könnyebb eljutni, mint lemondással szívében visszafordulni az élet útjára.

Tardosy Margit még ezideig nem ment férjhez. Valószínűleg vén leány is marad. Ki az ördög is venne el manapság szegény leányt.

A penészvirág azonban férjhez ment. És pedig ahhoz a fess huszárhadnagyhoz, aki egy izben hiába ataquirozott. Másodszor sikerült.

Igen, az életben én csak ilyen megdöbbenően prózai megoldásokat látok... lemondások helyett.